

VÁRAD

The background is a complex abstract painting. The upper portion features swirling, organic shapes in shades of green, yellow, and brown, suggesting a landscape or a turbulent sky. The lower portion is dominated by a vibrant red checkered tablecloth. On this tablecloth, there are several coffee cups and saucers. One cup is white with a dark liquid inside, while others are blue and white. The overall style is expressive and textured, with visible brushstrokes and a rich color palette.

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
TUDOMÁNY

2023
11

VÁRAD

2023/11.

IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI,
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

Nagyvárad, 2023. november • XXII. évfolyam 11. (224.) szám

Kiadja

a Gheorghhe Şincai Bihar Megyei Könyvtár

Intézményfenntartó:

Bihar Megye Tanácsa

Szerkesztőség és kiadó:

Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó

Telefon: 0259/431-257; 0771/269-647

Postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C

E-mail: *varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com*

Internet: *www.varad.ro; www.bibliobihor.ro*

Szerkesztőség:

Dénes László (felelős szerkesztő)

Fried Noémi Lujza

Tóth Hajnal

Tördelőszerkesztő:

Darabont Éva

Készült

a nagyváradai Book Expert nyomdában

ISSN 1583-0616

Tartalom

GÁRDONYI GÉZA <i>Útra-készülés</i>	3	FARKAS LÁSZLÓ <i>Bihari arcok, bihari emberek: Gyalóky Lajos</i>	72
BALÁZS ILDIKÓ <i>Apakereső</i>	7	TÓTH HAJNAL <i>A vándor, akit a szíve visszahúz Váradra</i>	78
BENŐ ATTILA <i>Versek</i>	31	LENCAR PÉTER <i>XXI. századi királydráma négy felvonásban</i>	83
POZSONYI ÁDÁM <i>Szegény Che Guevara...</i>	33	WESSELY GÁBOR <i>Erdélyben még ma is nagy az értékkereső éhség</i>	86
CSÁVOSSY GYÖRGY ISTVÁN <i>Versek</i>	36	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Egy újabb disztópia</i>	89
GORON SÁNDOR <i>Az ismétlések fordítása William Shakespeare Julius Caesar című tragédiájának magyar nyelvű tolmácsolásaiban</i>	42	VÁNYAI FEHÉR JÓZSEF <i>Épületgépészeti Múzeumi Sarok a Nagyvárad Egeytemen</i>	91
TÓTH ÁGNES <i>Versek</i>	46	BARABÁS ZSUZSA <i>Szent-Györgyi Albert gondolata (keresztrejtvény)</i>	94
SZEPESSY BÉLA <i>Méhségek és mélységek</i>	50	Lapszámunk szerzői	96
PATAKI ISTVÁN <i>Szent László visszatér Nagyváradra 2020-ban</i>	54		
BERTHA ZOLTÁN <i>„Ige és versvarázs” – Pataki István ars poeticái</i>	56		
BENCZE MIHÁLY <i>Versek</i>	63		
KOPÁCSI SÁNDOR <i>Az 1956-os magyar forradalom és a Nagy Imre-per (részletek)</i>	67		

Lapszámunkat Csorján Melitta festőművész munkáinak reprodukcióival illusztráltuk. A címlapon *Kávészünet* című munkája látható.

RESTITUTIO IN INTEGRUM

Gárdonyi Géza (1863–1922)

Útra-készülés

*Beteg vagyok. Talán meg is halok.
Künn csendes téli éj van. A kályha morog.
Jégfátyol fehérlik az ablakomon.
Imádkozom.*

*Miatyánk Isten, Mindeneknek Atyja,
kihez hajlunk, mint fű a Nap felé,
az én szívem kétség nem szorongatja,
midőn indulok végóráim elé:
a halál nékem nem fekete börtön,
nem fázlaló, nem is rút semmiképpen:
egy ajtó bezárul itt lenn a földön,
s egy ajtó kinyílik ott fenn az égen, –
ez a halál.*

*Mért féljek, mint az állat?
érezem, hogy fenn sok kedves orca vár.
És mégis ólomkézzel nyom a bánat,
mint búcsúzó, ki a tengerre száll:
nem előre nézek, de mindig hátra.
Óh, sirat engem két szegény árva!*

*Uram, engedd, ha új testem felöltöm,
új testem mely a ködnél finomabb,
hadd maradjak, míg könnyeik letörlöm!
hadd leheljek arcukra csókokat!
s mikor síromnál ereszkednek térdre,
hadd súgjam nekik: Nézzetek az égre!*

*Hiszen tudom, hogy kell szenvedniök,
kell sírniök, kell vezekelniök, –
ezért jöttek ők is a Föld színére.
A sárba tévedt kócsag is fehérre
mossa tollát, mielőtt hazatérne,
s így száll az égbe hófehér ruhában...
Az ember mosdik könnye harmatában.*

De nékem mégis nehéz őket nézmem.
Anyjok nem volt és már apjok se légyen,
Így áll mint ők a sötétben remegve
az elhagyott, mezőn felejtett bárány.
Ki néz jó szívvel az én gyermekemre
ki gondoz mint én, két szegény kis árvám?

Ha felülről látom majd ezt a földet,
azt mondom rá: Ne éljek rajta többet!
Mindenkinek hull rája könnye, vére!
szülessen bár lágy hermelin haván,
vagy útszélre vont koldustalyigán,
csak jajkiáltás kezdete s a vége.

És mégis érzem, hogy e zöld pokolba
lekívánkozom hébekorba.

Hőn érdekel, hogy földi útjokat
mint folytatják az én szeretteim?
virágos, mezőn járnak-e sokat?
vagy az élet zord köves téerein?
Mint állják ki a zivatarokat?
a szíven sújtó vad villámokat?
s mint szárítják mikor a vész elült
könnyekben ázott bús orcájukat?

És érdekel, hogy egy-egy jó barátom
mit dolgozik? és hogyan boldogul?
hogyan adnak túl a férjhez menő lányon?
nyomukba milyen nemzedék tolul?
Szeretnék olykor hírlapot átfutni:
mi izgatja az új kornak fiát?
a találmányok fejlődését tudni,
no meg az új magyar politikát!

S kívánnám látni minden esztendőbe,
a tavaszt, a föld virágébredését:
heverészni az első verőfénybe:
hallgatni a méh szelíd zümmögését:
látni a szántóföld nagy négyszögében
a magvetőt, a haladó ekét,
míg a pacsirta a sugaras égben
csicssergi boldog, kedves énekét.

S főképp szeretnék egyszer minden évben
erdőbe szállni május közepében,
mikor a fa már lombba öltözött,
s a gyöngyvirág nyílt a füvek között.
A gyöngyvirág, a fehér gyöngyvirág,
ez az üde, alázatos virág,
amelynek tiszta szűzies havát,
tündérialomba ejtő illatát
boldog mámorban úszva bámulom,
s szemem lehunyva hosszan csókolom.

S ha jő az éj, s én újra visszatérek,
egynéhány szál gyöngyvirágot letépek,
és felviszem a csillagfényes égbe.
Megkeresem a Jézus Anyját véle.
A Jézus anyját, kinek képei
oly búsak lenn és oly szenvedők!
Hadd lássam egyszer mosolyogni őt!

Debrecen fölött az ég 2

Balázs Ildikó

Apakereső

„Most megjött a valódi családom,
nemcsak korábbi életeim szereplői
csoportosultak körém.

Eljöttek evilági gyermekeim,
kik még odafentről integetnek felém,
rám nevetnek hamiskásan,
lábuk a levegőben lóg,
kis testük szívárványcsatornán
csúszdázik:

A barnásszöke, göndör szépség.

A nevetős-komoly kisfiú.

S a szilajkék szemű apja kedvence.

Angyalkák.”

(Sorskönyv)

Valami mintha más lett volna a szobában. Mintha más energiák törtek volna be a homályba, az éjjeli lámpa fénykörébe. Szeme sarkából mozdulatokat, vonalakat látott, ha odanézett, semmivé foszlottak.

Lilit egyedül élt a kétszobás bérlakásban.

Visszakapcsolta a mennyezeti lámpát, amíg bement fürödni. A szoba teljes fényárban úszott, mikor kilépett. A frottírköntöst vállfára csúsztatta, s a tükrös szekrényajtóra akasztotta. Egy pillanatra meglátta magát benne, s magasra tornyosult bensejében a rémület.

A tükörben a vállá fölött egy huszoneves fiatalasszony meredt rá.

– Pont, mint a fotón! – ötlött fel benne. Azon a hatvanas évekbeli fekete-fehér családi fotón, melyen ott állt karján egy eleven, telt ajkú kisbabával egy hátrasimított vállig érő hajú kecses

fiatalasszony, anyasága büszke tudatával, s mellettük egy hátrafésült hajú, meggyötört tekintetű fiatalember.

Pont, mint a képen. A tükörbeli látomás, mely alig egy pillanatra sejlett fel a vállá fölött, erre a fiatalasszonyra emlékeztetett. Önkéntelenül a vállához kapott, mintha le akarna porolni onnan valamit.

Kitárta az ablakot. Az áprilisi virágillat az aszfalt porát mélyre nyomva tolult a szobába. Mélyeket lélegzett.

Tudta, hogy nem a képzelete játszik vele. Gyerekkora óta érzékelte a szellemvilágot, felnőve fokozatosan ráébredt, hogy egyedül van ezzel, hogy a legtöbb ember – beleértve a szüleit – nemhogy nem látja, nem hallja őket, de őt tartják bolondnak.

Már akkor is így volt, amikor gyerekkorában rettegett a sötét szobában. Éjjel szándékosan bepisilt, hogy ennek ürügyén felkölthesse a szüleit, hogy lámpát gyújtsanak. Ő meg nem mondta meg, hogy rettenetesen félt a sötétben megelevenedő alakoktól.

Éjjel minden más volt. A sötétben kint nem félt az udvaron, az utcán különösen szeretett bujkálni sötétedés után. De a zárt szobában rémület fojtogatta. A perzsaszőnyeg cirádái kígyókká változtak, letekeredtek a falról, a fotel medveszerű sötét alakká változott át, mely megmozdult, ingott, elindult, helyet változtatott. Ilyenkor már a fülében hangosan dobogott a szíve, kiáltani sem bírt, mint mikor

valaki rémálmában menekülne, de nem tud.

Éjjel furát álmodott. Vizsgáznia kellett Marcsinál, egy ismerősénél, aki léleklátó természetgyógyász volt. Ekkor ötlött eszébe az álma teljes jelentésében. Ezt le kell írnia! Ezt a szellemjárást is papírra kell vetni.

Becsukta az ablakot, lefeküdt, a tiszta ágynemű kellemes fáradtságérzést keltett benne. Leoltotta az éjjeli lámpát, s pillanatokon belül elaludt.

Nem tudja, mennyi idő telhetett el. Talán tíz perc, talán egy. Talán félóra? Amikor a feje fölött a villanykapcsoló nagy csattanással leesett.

Kiment az álom a szeméből, és ismét érezte a jelenlétét.

Pedig megüzente már minden lénynak, aki megmutatta jelenlétét a lakásában, hogy este tíz és reggel tíz között nincs fogadóóra. Veszi az adást, nincs gondja a szellemekkel, hiszen nekik is helyük van a száztíz éves bérlakásban, de nem nála éjjel, nem ebben az időintervallumban. Nappal jöjjenek, lehetőleg munka után. Akkor ráér velük foglalkozni.

Elkezdte elküldözgetni őket. Ám a szellemenergia ott lebegett a feje fölött, kitartóan legyezgette, szinte érezte a mozgását, ahogy a levegőt a feje felett megkavarja. Annyi ereje volt, hogy lecsúszta a villanykapcsolót, most a levegőt áramoltatja, hogy ne tudjon visszaaludni.

– Kérlek, gyere holnap reggel, hagyj aludni – kérte gondolatban. Mindhiába. Aztán meggondolta magát, s nekiszegte a kérdést:

– Tudod, hogy nincs tested?

– Tudom – jött a válasz, inkább csak a tarkóján keresztül a szeme felé, az

agyába. – Én már ezen túl vagyok – hallotta –, nem ezért jöttem.

– Mit üzensz, Margit?

– Semmit. Csak jöttem, hogy elmondjam: nem fogod te szeretni a fiamat, hagyj meg a hivatásában.

– Nem akarom én a hivatásából kihozni. Tőlem maradjon pap.

– Hagyd a fiamat.

– Irigy vagy rám?

– Nem, de nem fogod te úgy szeretni, ahogy én.

– Nem vagyok az anyja. Az anya másképp szeret, én is anya vagyok – ment ki a gondolat belőle. – Irigy vagy rám? Félsz, hogy elfordítom rólad a fiad figyelmét? Hogy nem küld majd feléd energiát, hogy itt e földi síkon belőle táplálkozz? Jó, ha vigyázol rá oda-átról, de szerintem ez már kisajátítás!

– Nem, de nem akarom, hogy téged szeressen!

– Hagyj már! Eljöttél, mint asszony az asszonyhoz, becsüllek érte. De a fiad dönthet idelent másképp is – küldte ki a gondolatot Lilit.

– Hagyd a fiam, hagyj a fiam!

– Ne légy féltékeny rám. A fiadnak családja lesz, nem marad egyedül. Neked meg unokád lesz.

– Be fogod csapni! – kardoskodott a szellemlény.

– Mivel, hát? Szóval te akartad, hogy pap legyen, hogy megmaradjon neked! – hasított bele a felismerés.

– Irigy vagy, önző vagy, csak magadénak akarod tudni a fiadat! Senkivel nem osztozol rajta! Ti, szellemek, ugyanolyan gyarlók vagytok, mint ideát, ember formátokban! – leckézette a szellemalakot. De az csökönnyösen csak azt hajtogatta:

– Nem fogod te szeretni a fiamat. Hagyd a fiamat!

– Ha gyerekünk lesz, haláláig szeretni fogom. Ha nem, hát úgysem maradunk együtt – zárta a vitát, s befordult az ágyában a fal felé. – Isten veled, Margit. Majd megmondom a fiadnak, mennyire szeretted őt. Jó éjt.

*angyalok királynéja
pátriárkák királynéja
próféták királynéja
apostolok királynéja*

Délutánonként a misét nézte. A pap egyedül misézett a templomban, a diakónus nem mutatkozott, csak a felelgető hangja hallatszott a felvételeken. A kántor az orgonánál szintén láthatatlan maradt, így nem állt mellette átlagos termetű személy, nem látszott, milyen tagbaszakadt óriás. A férfi több mint két méteres volt, valamikor hosszútávfutó.

Szerette ezt a férfit. Reverendájában a papot látta benne, tenorja nyugalmat, derűt árasztott. Naponta elmondta az imát, hangja néha rezignált volt, máskor kis huncutság csengett ki belőle. Változó kedélyű, középkorú férfi, eddigi élete minden gondja-baja az arcára írva. Ahogy áldásra emelte a kezét, tenyérvonalai csuklóig futottak. Derűje a hosszú élet ajándékának tudásából eredt.

Meg volt győződve, hogy jó a hivatásában és szeretik a hívek. Pedig a hívek bárkit szeretni tudnak, és bárki kedvükre való. Épp a hívek azok, akik úgy elfelejtik, mihelyt átmegy másik gyülekezetbe, mintha sohasem is lett volna ott. A nők is más személy reverendájától hagyják varázslatba ringatni magukat. Legveszélyesebbek a korabeli nők, mindenre elszántak. Ha akarta volna, minden hétre jutott volna az

ágyába. De a valóságban kevéssel került személyes kapcsolatba. Nem találkozott nőekkel. Szolgálatára során csak hivatali útjai voltak.

Nem tartott a nőktől, sem a férfiktől. Szelídnek látták, de látszólagos higgadsága mély belső örvényeket bújtatott. Szerette az embereket, és mélysegesen egyedül érezte magát köztük.

Családra vágyott. Édesanyja kedvéért lett pap.

*lelki edény
tiszteletes edény
ájtatosságnak jeles edénye*

Lilit esténként felvette futócipőjét, sztreccsnadrágját, és a folyóparton edzett. Nem volt ez komoly edzés, inkább csak kilazította merev ízületeit a mindennapi ülőmunka után.

Már nem volt rugalmas, mint fiatalabb éveiben, bőre alatt zsírpárnák gyülekeztek, néha nehezen vette a levegőt. Havi ciklusa néha kimaradt, már túl volt a féktelen vérzéseken, egészségügyi kaparáson, s pár éve petefészek-elégtelenséget diagnosztizáltak nála. Méhe még épen virágzott, „sok harmincéves megirigyelhetné” – mondta az orvos. Pajzsmirigy-alulműködését gyógyteával kezelte, s egykedvűen nézett a jövőbe.

Valamikor nagy családot szeretett volna, de nem állapodott meg mellette senki, s ő sorra kilépett minden kapcsolatából. Gyerekei felnőttek. Semmi vágya nem volt. Vagyis egyetlen vágyát, hogy még fia szülessen, lelke mélyére számúzta. A vágy néha feltört.

Fiatalabb korában mindent megtett, amit a munkahelyén elvártak tőle, később, amit érdeklődése diktált, még azon is túl. Olykor azon gondolkozott,

Bíborka a mennyekbe száll

hogy munkamániásnak számít-e. Ha arra gondolt, mennyit dolgozott élete folyamán, mintha homokot szórtak volna puha lelkére. Sivatagon járt.

Valamikor bővizű folyó folyt a lelke mélyén, partján óriásmályvák piroslottak, buján, féktelenül.

Érezte, hogy jobb oldalt szeme sarkából, annak magasságában megváltozott a fa alatt futva az energiamező. Érezte az asszonyi lélek jelenlétét.

Hirtelen kapcsolt.

– Te, aki az angyalokkal társalkodsz, segíts nekem – szólt gondolatban a szellemlényhez.

Amaz konokul hallgatással érezte jelenlétét.

– Te, aki odafent vagy Mária kebelében, légy segítségemre. Tudjuk, hogy Sára is az emberi élet legmagasabb határán fogant s adott életet fiának. Én fiatal vagyok hozzá képest. Tudjuk mindketten. – Majd kicsit várt, lihegése ritmust adott kiáramló gondolatainak. – Margit, aki szentek koszorújában vagy, küldd le a kisfiamat. Kérlek.

Fagyos hallgatás. Hideget érzett a jobb oldalán, szemmagasságban.

Ez az asszony konok. Nem adja a fiát – gondolta. De nem adta fel.

*vértanúk királynéja
hitvallók királynéja
szüzek királynéja*

Marcsi látszólag átlagos életet élt, családjá sem tudta, hogy amikor laptopján vakon, tíz ujjal gépel, olykor lelkeket szólaltat meg. Hajnalonta laptopjához ült, és kérdéseket küldött ki az éterbe. Beszélgetni hívta a lelkeket, akár e világban, akár odaát voltak. Utóbbira nem vállalkozott szívesen.

Mégis néha kiárasztotta a gondolatot, és eltársalgott a jelen nem lévőkkel.

Lilit megkérte, beszélgesen már el ezekkel az emberekkel azon a lelki síkon, amelyen a lélek a mély belső bölcsességéhez hozzáfér. Ott nincs hazugság, szemfényvesztés, és nem számít a társadalmi máz.

Marcsi hajnalban a gépen egy dokumentumot nyitott fel, lehunyta a szemét és várt, hogy kérdése nyomán megjelenüljön és képpé alakuljon a kérdezett személy. A válaszok egy képzeletbeli képernyőn érkeztek, szöveg formában, amit Marcsi lejegyzett.

– Gábor atya... – szólította meg a délceg termetű férfit, akinek alakja lassan körvonalazódott. Az asszony szemé csukva, csuklója az asztalon, csak arra kellett vigyáznia, hogy a megfelelő helyen üsse a billentyűt. A vakon gépelés követte a lassan betűkké, mondatokká változó gondolatot.

– Igen, Mária, hallgatom. Vagy hallgatlak? – kérdezett vissza nevetve, ségyenlősen.

– Tegeződjünk, Gábor, most nem a papot kérdezem – gépeli az asszony, s csukott szemhéja alatt egyre élesebben körvonalazódik egy jelenet.

Egy férfialak ül kicsit messzebb tőle, fekete ruhában van, nadrág, a felső, fekete ing, a gomboknál egy fehér csík és kis fehér betét van a nyakánál. Leül egy alacsony falra, a háttérben templomkert körvonalazódik kis távolságra.

– Rendben, nekem is könnyebb így.

– Lilit küldött, ugye?

– Igen, ő küldött, és szeretnék kérdezni tőled néhány dolgot, ha megengeded.

– Persze. Aztán majd én is – a fekete ruhás férfi ádámsutkája megmozdul.

– No, az első, hogy hogy találtad meg őt, hogy bukkantál rá, őt kerested egyáltalán?

– Nem, ez véletlen volt, már ha léteznek véletlenek, de szerintem nincsenek – a férfi komótosan felül a kőfalra, és mesél. – Még a régi parókián szerveztem a gyülekezetemnek programokat esti foglalkozások keretében, annak a maroknyi embernek, akik megtiszteltek azzal, hogy eljöttek és meghallgattak. Minden voltam én ott már, nemcsak pap. Házitanító, művelődésszervező, népművelő, énekes halott – nevet. – Megtaláltam a honlapját, megtetszett, először mint ember, aztán mint nő... Igen, mint nő is. Félve közelítettem, meglepődtem rajta, mennyire közvetlen, nem ilyennek képzeltem. Hogy ilyen fiatal és közvetlen és barátságos, erre nem gondoltam. Olyannak képzeltem – szája elé teszi a kezét, kuncog. – A többit tudod...

– És miért nem írsz úgy neki, mint tavaly?

– Megviseltek az elmúlt év eseményei. Nem vagyok már a régi, összetörték a hitemet az emberekben, nem jó kiadni magunkat, visszaélnék vele – magába roskadva áll.

– Lilit nem fél – élénkül meg az aszszony hangja.

– Addig jó – riad fel a férfi. – Nem is tapasztalt még szerencsére olyan lelki terrort, erőszakot, amiben nekünk részünk van. Mit gondolsz, miért nincs elég pap? Miért nem jönnek a növényedékek? Nem a tanulás miatt, nem az anyag nagysága miatt, nem is a hit miatt. Mit gondolsz, ez a rengeteg kisgyerek, akik jönnek muszájból, divatból a misékre, hittanra, bér málni, ezekből nem lenne jó pap? Dehogynem – indulattal folytatja. – A kis minist-

rás gyerek, aki még tiszta szívvel, magasztos arccal áll mellettem, rázza a kis csengőjét, énekel és segít nekem, ezek a kis gyerekek már egyházi iskolába kerülve megtapasztálják azt a kettőséget, ellentmondást, ami nem illeszkedik a tapasztalataikba, az elvárásaikba, álmaikba és reményeikbe. Ott már átesnek egy beavatáson, ami megtöri őket, ráébrednek, hogy az egyháznak a legkevesebb köze van Istenhez és a hithez, mert egyvalakihez kell lojálisnak lenni: az egyházhoz mint szervezethez és a húsos fazék körül ülő vezetőikhez. Egy nagyon erős szervezetről beszélünk, ami rosszabb, mint az ÁVO. Isten ments, hogy szembe menj velük! – hangját lehalkítja. – Nagyon sok növendéket megfélemlítenek, nagyon kevesen jutnak el oda, hogy fogadalmat tegyenek, aki teszi, azt már annyira beszívta a gépezet, hogy nehezen tud hiteles maradni – mélyet sóhajt. – Én is meg vagyok ám keseredve. De nem értek máshoz. Az emberek szeretnek. Abban hiszek, amit csinálok, hogy ez jó. Nehogy azt hidd, hogy az a szép autó, az nekem valami különleges élmény volt. Hogy én olyanban utazhatok. Ugyan...

Feldereng egy kép. A pap mélykék, nyitott sportkocsiban járja az utcákat, a hívek kiálltak a kapukba, egy asszony a járdaszélen térdel, kezében égő mécses. A gyertyák fénye meg-megküzd a tavaszi széllel. A pap áldást oszt az utcában álló híveknek.

– Ugyan! – Csattan fel ismét indulatosan a hangja. – Az a szép nyitott sportautó arra volt jó, hogy az emberek felfigyeljenek rám, és arra, amit közvetíteni próbálok. A keresztre, amit

kövessenek. Isten kezében sok minden lehet véső. Ez az autó is. Ha gyalog mentem volna, nem szólít meg senkit. Szent Ferenc a számráhaton nem szólít meg senkit, csak aki hasonlóan szegény, mint ő. De itt, ma semmi másnak nincs figyelemfelkeltő ereje, mint a pénznek, a csillogásnak. Idomulni kell az utca emberéhez, ha meg akarom szólítani. Ha a pénz csalja be a templomba, akkor pénzt kell neki mutatni. S hátha észrevesz ott mást is. Hátha...

Az asszony félbeszakítja gondolatmenetét.

– Lilit még azt kérdezi, hogy miért tőle szeretnél gyereket, aki már idős ehhez?

A férfi lenéz a magasból, réveteg a tekintete. Egy darabig hallgat.

– Mert tudom, hogy ő felelősen és jól nevelné a gyereket, és pont azért, mert idősebb, már jóval bölcsebben látja a világot is. Nem mondanám időseknek, mert korához képest nagyon is egészséges és fiatalos, de egyszerűen korából fakadóan máshogy éli meg az anyaságot, mint egy fiatalabb. És mert nagyon régóta és nagyon sokat imádkozik ezért a két gyermekért, tudom, hogy nagyon-nagyon meg is fogja becsülni, és őszinte hálával fog értük áldozni. A hit és ima erejét látom benne én is, megtestesíti mindazt, amiben hittem és amit sugalltam egész életemben.

– Mi a helyzet a dongókkal? – szakítja félbe az asszony.

– Mikkel?

– A körülötted nyüzsgő nőekkel.

– Nem nyüzsgő senki, honnan veszik ezt? – értetlenkedik a pap.

– Biztosan sok nőnek tetszel.

Nevet.

– Aha, persze, izgalmas a papi egyenruha. De nem. Ha táplálnak is irántam

gyengédebb érzelmeket, hozzáam a valóságban nagyon kevés jut el. Fizikailag pedig nincsenek nőügyeim. Azt nem állítom, hogy nem is volt soha, mert voltak kapcsolataim, de nem komolyak és nem is tartósak.

– Most van?

– Hát, remélem – kacsint.

– Lilitre gondolsz?

– Természetesen!

– Mit éreztél nála?

Egy kép dereng ismét fel: húsvéthét-főn együtt ebédelnek. Az asszony húslevest melegít, külön porcelántálra helyezi a főtt tyúkhúst, zöldséget. Borsszóró, só az asztalon.

– Mondj egy áldást – biztatja a férfit, s kíváncsian biztatva mosolyog, mint gyerek, akinek ígért vágya teljesül. A férfi ülve, összefont ujjakkal, suttogásig halkuló hangon végigmondja az asztali áldást, majd határozott, széles mozdulattal keresztet vet a levegőbe. Az asszony megvárja, amíg a férfi enni kezd.

A férfi nem kér húst, de úszó szigetcskét szór a borsból a húsleves zsírkarikáira.

Csendesen és megszakítás nélkül beszélgetnek. Olyan, mintha régóta együtt vennék magukhoz az ünnepi ebédet.

Majd az asszony kávé tesz fel, s míg a konyhapultnál sürgölődik, a férfiből felgyűrűzik a megkívánás. Vibráló feszültséget küld a nő felé. Az asszony megérzi a férfi zavarát.

Kávé isznak bent a szobában, az ülőgarnitúrán. Ez már veszélyesebb, s a férfi feszélyezett. Az asszony kiviszi tálcán a kávécsészéket, s ő a kanapé szélén hosszán kinyújtja a lábát, mintegy védekezve.

Az asszony, látva a férfi zavarát, nevet, mintha semmit nem venne észre, s mellé ül a kanapéra, hozzásimul, s megsimogatja a kezét.

A férfi átkulcsolja ujjait, megszorítja, hosszú percekgig ülnek szótlanul.

Aztán feláll, s megy. Látogatásának másfél órás időkeretet szabott.

Az asszony megöleli a derekát az ajtóban.

– Mit éreztél nála? – töri meg kérdésével a látomást a léleklátó asszony, s szertefoszlik a jelenet.

– Békét, révbeérést, boldogságot.

– Fontos volt az időzítés?

– Hogy fontos-e? Mindenképpen meg akartam látogatni húsvétkor. Ez a kereszténység legfontosabb ünnepe. Nem tudtam, hogyan fogjak hozzá. S akkor ő meghívott. Lecsaptam a lehetőségére.

– Miért nem nézted meg a hálósobáját, amikor meg akarta mutatni?

– Mert nem való..., egy férfi ne nézzen be egy nő hálósobájába, ha nem orvos.

– És a kézfogás?

A férfi megindultan mondja:

– Sírn tudtam volna, nagyon meghatott. Remélem, lesz folytatás is.

– A gyermekek?

– Azokat vállalom, természetesen. Nevemre is veszem, támogatom őket, amennyire tudom.

Kis csend.

– És az egyházi retorziók? – folytatja Marcsi.

– Mit tudnak tenni velem? – csattan fel indulatosan. – Kirúgnak? Hát hájr! Elmegyek hitoktatónak iskolákba, járom a várost, a környéket segédnárként, mit tudom én!

– Van hol laknod?

– Ha Isten adott bárányt, ad majd legelőt is, nem félek, hogy nem tudom lehajtani a fejem valahová. Legyen, ahol megfürödjek, legyen egy ágyam, moshassam ki a holmimat. Nincsenek nagy igényeim, nem is érdekel. Az is elég, ha a családomat meglátogatom néha, a pusztta tény, hogy van családom, már ez is elég...

– Értem – zárja Marcsi. Majd eszébe jut valami. – Akartál kérdezni is. Mi lenne az?

A férfi lassan felé fordul, a szemébe néz, de a léleklátó asszony szemhéja alatt a szembogár merev. Nyel egyet, mint akinek nehezebbre esik kimondani, ami felkívánczozik belőle:

– Hogy mit gondolsz, Lilit szeret engem? Mit gondol rólam, mit szeretne velem kapcsolatban?

– Mindenekelőtt a kisfiai szeretné. De ha ez a félelmed, ne legyen, mert téged is. Azt én nem tudhatom, hogy milyen formában, de beszélj vele. Egy biztos, szeret és kíván.

– Ó... – könnybe lábad a szeme. – Ó, édes Istenem, Uram, köszönöm neked!

tisztaságos anya

szeplőtelen szüzanya

sérelem nélkül való anya

Boldog volt, egyszerűen boldog. S ez nem csak apró boldogságszigetnek tűnt a bánat, a magány tengerén. Ez felhőtlen, gyermeki boldogságállapot volt. Mint mikor az úttörőtáborban énekeltek, s ő egy copfos kislányt lesett meg, amint a kiránduláson félrevonult a szükségét végezni. Titokban titkot figyelt ki.

Utána a nyomába szegődött, a kislány zavarban volt, s többet nem szabadulhatott tőle. Megmondta neki:

Jöhetne már az álom 1

ha elszalad, és nem jön vele kézen fogva a kettes sorban, elmondja, hogy látta. Látta, ahogy lehúzza az bugyiját.

A kislány először fülig pirult, aztán harsányan a szemébe nevetett. Majd elszaladt. Ő utána. Hagyta maga előtt szaladni, sokáig. Bármikor utolérhette volna, megfoghatta volna, de hagyta, hogy a kislány szaladjon. Ő csak futólépésben ment utána, jó fejfel magasabb volt nála. A kislány hajfonata kibomlott, lihegett, s ő elgáncsolta, estében átkarolta a derekát, és együtt gurultak lefele a lejtőn. Közben karjával védelmezte. A lány ijedten, megadón kapaszkodott az ő kockás inge zsebébe.

A lejtő aljában még egy darabig összefogódzva lapultak. Majd felállt, lovagiasan kezet nyújtott a lánynak, felhúzta. A kislány a szoknyáját leporolta, s tétován indult a többiek után. Ő maga elé engedte az ösvényen. Szó nem esett többet közöttük.

Együvé tartoztak. S ő boldog volt. A kiskamaszok hullámzó érzelmeivel.

Másnap hazautaztak. Soha többé nem látta a kislányt.

*titkos értelmű rózsa
Dávid király tornya
elefántcsonttorony*

A nagypénteki keresztutat egyedül járja a plébános a templomban. A járványügyi helyzet miatt a hívek képeit kinyomtatták, felállították a padokra. Volt ebben valami csalás, egy kis kegyes hazugság, hitéleti motiváció: az összes templomba járó család képe egyszerre volt a padokon, mintha számtalan ember járna mindig és mindenkor a misékre.

Ezúttal a pap egyedül járja a keresztutat, kezében mikrofon, kinyomta-

tott imádságok, szíve nehezebb a magánytól, mint kedves halott temetésén. Vágyja az emberek társaságát. De csak a kántor éneke váltogatja imádságát.

A tizedik stáció elé érve térdet hajt:
*Urunk, egyházad sokszor egy süllýedő
hajónak tünik,
mely tele van vízzel, mert menthetetlenül léket kapott.*

*Szántóföldeden több konkolyt látunk,
mint búzát.*

*Az egyház beszennyezett ruhája és arca
elrettent minket.*

A kántor befejezte a középkori dalt, a templomhajóban a papi imádkozó hangja élessé válik:

*Azonban mi magunk vagyunk azok,
akik beszennyezzük őt,
mi magunk árulunk el téged újra és újra
viselkedésünkkel.*

*Irgalmazz egyházunknak, őbenne is
újra és újra elbukik Ádám.*

Majd ismét megnyugszik a hang, nem jönnek érte, nem rendelik be sehova. Talán nem szólnak odafentről.

Nem hasad meg a templom kárpitja. Belső remegése oldódik az imádság sodrában, lelke megnyugszik.

*Elesésünkkel téged is a földre rántunk,
és a Sátán nevet, mert azt reméli,
hogy te ebből az esésből nem tudsz többé
fölkelni.*

És te mégis felkelsz.

Este egyedül van. Nem ivott az anyja temetése óta. De a magányt most nem bírja. Nem akar jelen lenni.

Egy kis szabadságot, szabadulást szeretne a szenvedő Atyától, akit ma megfeszítettek. Azt az egyet is, aki apja helyett apja.

A vér szerintibe nem tudott erősen megkapaszkodni. Szinte jelen sem volt.

*Fölkeltél, föltámadtál,
gyógyítsd és szenteld meg egyházadat,
gyógyíts és szentelj meg minket.
Könyörülj rajtunk, Uram.*

A tagbaszakadt, őszbe hajló barna férfi félénken jön be az ajtón, az asszony mellé néz, kerüli a szemkontaktust, messziről köszön:

– Sziasztok! – mintha azt mondaná, hozzám nem nyúl! Egyenesen a konyhába megy, és leül ugyanarra a székre, ahol pár nappal azelőtt a pap ebédelt.

Az asszony túrógombócot melegít, elé teszi a tányérra, a gombócokat a villával szétvágja, mint kisgyerekek – tudja, hogy a férfi lassan eszik, rosszak a fogai, állandóan kezelésre jár, rágás közben a műfogak összekoccannak, nem tudja szabályozni a csukódásuk magasságát. Lazuló, kihulló fogak. Mint aki elvesztette az ősbiztonságot.

Lilit tejfölt terít szét a gombócokon, leül vele szembe, és nézi, amint eszik. A férfi lassan rág, a gombócok lágyak, vaníliás-citromhéjas illat gőzölög belőlük. Lilit egy kis lábasban rongyos tojáslevest tett félre neki előző napról, alágyújt a gáztűzhelyen.

– Megeszed a tojáslevest? – kérdi, mikor már illatozik a melegedő leves.

– Megkóstolom – szabadkozik a férfi.

S míg a tányér levest kanalazza lendületesen, mesél, az asszony hallgatja. Zsigereiben ismeri ezt az embert, évek óta jár hozzá. Étel ritkán fogadott el tőle, de mostanában annyira nőtt a bizalma, hogy szinte mindig leül az asztalához, elfogadja a kínálást.

A férfi közben papírokat vesz elő, magyaráz. Az asszony hallgatja, de nem mondja el a gondolatait, bólogat. Összeszedi az edényt előle, a férfi feláll, az asszony megöleli, az magasra tarja a fejét. Az asszony megsimogatja az arcát.

– Szeretlek – mondja nevetve.

A férfi mereven áll, túri. Évekkel ezelőtt nem engedte, minden szeretetmegnyilvánulást elutasított. Az asszony fájdalmat érzett ilyenkor. Most már nem. Néha nevet rajta.

A férfi a fiáról mesél, az érettségijéről, minden vizsgájára ő készítette fel a fiút. Még a nyolcadikos irodalomfelvételre is, megtanulta a magánhangzó-törvényeket, hogy aztán a kanapén ülve, fia vállát átkarolva, könyvvel a kezében elmagyarázhassa neki.

Telefonja most is cseng. A fiú kér segítséget az apjától.

– Félóra múlva beszélünk – hangja nevet a mackóforma férfinak, mintha visszatért volna bele az életkedv.

– Öt pontot veszített matekból – magyarázza. – Elnézett egy feladatot. De remélem, így is meglesz a felvételi.

– Milyen szakra megy?

– Több helyre beadja. Majd meglátjuk – feleli kitérően. Majd folytatja: – Az unokaöcsémet nem vették fel a gimnáziumba. A haverjai mind elmentek a gimibe, őt csak a szakközépbe vették fel, olyan gyenge volt a tanulmányi eredménye – mintegy igazolásául, hogy ő aztán felajánlotta neki is a segítségét, de a fiú nem élt vele.

– Nem rosszak a szakközépiskolák sem, utána el tud helyezkedni. Nem kell minden gyereket fél életén át eltartani, iskoláztatni.

A férfi vállat von. Valamikor a papoknál érettségizett. Jó is volt, meg

rossz is. Irigylis a szíve mélyén a gyerekei generációját, szeretne részt vállalni az életükből, de a gondtalan kamaszkor elszállt már tizenegy éves korában.

Amikor az a dolog történt.

Az asszony sejt valamit, a múltkor előhozakodott valami homályos látomással. De nem. Azt nem látta harmadik személy. A tettes már a sírban. Ami megtörtént, vele együtt hull az enyészetbe.

Nem. Arról soha senkinek. Ha kitépik a nyelvét, kiverik az összes fogát, akkor sem beszél.

*nagy okosságú szűz
irgalmas szűz
hűséges szűz*

Lilit most érkezett haza a kocsigásból, s hirtelen úgy döntött, most olyant tesz, amit még eddig nem. Konferenciabeszélgetést indít a lelkekkel. Gondolatot küld ki, majd hallgatja a belső választ.

– Sziasztok! Már napok óta szeretnék pár dolgot megbeszélni veletek, köszönöm, hogy eljöttetek, este 10 ugyan elmúlt, az eltávozottak miatt mondom ezt, de most tudok mindenkiket összehívni – és sorolja: – Gábor, 52 éves lelkipásztor, Márton, 53 éves mérnök... Esetleg még valaki?

– Én itt vagyok – vékony hang halatszik.

– Ki?

– Zazi.

– Ja, köszönöm, Zalánka, az öcséd?

– Ő most nem akar, engem küldött.

– Rendben, mi legyen a sorrend? – kérdi Lilit. – Ki szeretne változtatni?

– Én! – vágja rá a vékony hangú Zazi.

– Más?

Csend.

– Más, Gábor?

– Én szemlélődöm.

Zalán cérnahangon megszólal:

– Nos, mint mindenki tudja az itt-lévők közül, én egy test nélküli lélek vagyok, aki mindenképpen Lilithez kíván leszületni. Kiválasztottam egy apát, nevezetesen Mártont, akivel rengeteg idő elment, de a szülőjelöltjeim nem jutottak semmire. Így szereztem még egy jelentkezőt, ez Gábor.

– Ő – vág közbe Gábor –, szóval emiatt kellett találkozunk, mert te össze akarsz az anyáddal boronálni, nemde?

– Igen, amennyiben Márton sehogy nem hajlandó ennek a feladatnak eleget tenni – mondja Zazi.

– És mi haszna Mártonnak abból, ha születik ennyi idős korában még egy gyereke?

– Az, hogy nem marad egyedül öreg korára – mondja Zazi.

– Bocsánat, de eddig úgy volt, hogy a felesége a mostani élettársa halála után... – veti közbe Lilit, de Zazi félbeszakítja.

– Jaj, hagyjad anya, az a nő szerez magának másik pasit, már kifele tekint abból a kapcsolatból is. Csapodár volt az mindig, azért sem bízok a nőkben Márton.

– Nos, jó – ragadja meg Lilit a szót. – Hadd mondjam én is el, hogy jelenleg nekem Gábor sokkal izgalmasabb, mint Márton, akit nagyon meguntam. Gábor?

Lehajtott fejfel áll, fehér papi reve-renda rajta, a kezében egy konyhai tör-lőröngyöt lógat, közelebről látszik, hogy egy vajszín hímzett terítő.

– Én az Isten embere vagyok, nekem az ő dolgai elsődlegesek.

– Akkor minek kellett megkeresned engem? – vág közbe Lilit.

– Az ördög sugallata, a rossz sugallatok.

– Gábor, eddig is voltak sugallatok az életedben.

– Voltak, de nem ilyen erősek, nem ilyen csábosak, én szinte boldog vagyok most, és ez sehogy nem illik egy lelkészeletről kialakított képhez, amely él bennem.

– Miért, te úgy képzeld magad, mint a keresztfán függő Jézus?

– Igen, pontosan. Az én életem a szolgálat: Isten és az emberek szolgálata.

– Nekem miért nem teszed meg azt a szolgálatot, amiért felbukkantál az életemben?

– Nagyon szeretném, álmodtam én is róla, hogy gyerekünk születik, de félek, hogy hiteltelen leszek, vizet prédikálok és bort iszom.

– Nos jó, én nem is próbállak megváltoztatni, ha pap akarsz lenni a kevés magánórádban is, te tudod.

– Nem tudok kettős életet élni. Ha megőrzöm ezt a hivatást, melyre fel esküdtem, nem tudok sokáig bujkálni. El tudod képzelni, hogy elmegyünk ketten-hárman nyaralni, és mindig hazudnom kell, hogy nem vagyok pap? Ezt én nem bírom.

– Nos jó, akkor minek jöttél?

Gábor lehajtott fejjel hallgat.

Lilit a másik férfit szólítja: – Márton?

– Itt vagyok – szólal meg tenor hangján az őszes hajú, medveforma férfi.

– Beszélj hozzám, mi volt veled?

– Semmi, részemről minden rendben van. Szeretlek és kész.

– De változás várható a kapcsolatunkban?

– Majd jövök, és beszélünk – feleli kitérően a férfi.

– Ha valami újjal nem rukkolsz elő, tudd, hogy unom az egészet – szögezi le Lilit. – Javaslat?

– Anya, írd, gondolkozzál, elmélkedjél. És bizakodjál. Pihenj többet, ne gondolkozz, ne törd magad.

– Köszönöm, hogy eljöttetek – zárja Lilit –, ha akartok még valamit mondani, most tegyétek meg.

– Anya, szeretlek.

– Lilit, szeretlek! – szól Márton elmosódott hangon, lehet, csak Lilit hallja.

– Gábor?

– Lilit, nem tudok neked mást mondani, hullámszik bennem minden.

– Biztassalak?

– Nem tudom, Azt sem tudom, mit kellene egy ilyen helyzetben tenni.

– Hát szeretni engem.

– De hiszen itt a társad!

– Nincs velem mindig.

– De várjál, nem akarok semmit elrontani, várjál!

– Sok év elment

Csend. Majd Lilit zárja.

– Szeretlek benneteket, jó éjt! Szép álmokat!

*Mária aranyház
mennyország ajtaja
hajnali csillag*

Lilit úgy érzi, megfeneklett, nem sokra jutott a lelkek megszólaltatásával. Semmivel sincs előbbre, sőt mint ha még messzebbre került volna tőle titkos vágya: Zazi leszületése.

Marcsi másnap hajnalban a laptopjához ül, és konferenciabeszélgetést indít. Sorra hívja a jelenlévőket. Gyülekeznek a lelkek, érződik a jelenlétük a kis szobában, tolonganak, hogy meghallgassák őket.

Világfa és Nap

– Gábor atya... Hallasz engem?
 Fekete hosszú ruhában jön.
 – Zazi, Zalánka?
 – Jövök, jövök!
 – Márton?
 – Igen, Marcsi, itt vagyok...
 Marcsi a lényegre tér.
 – Köszönöm, hogy eljöttetek. Még soha nem beszélünk így négyesben, remélem, nem gond.
 – Részemről nem – szól Gábor.
 – Nekem sem – jelzi Márton.
 Zazi fészkelődik.
 – Hát... én nem is tudom, mit mondjak, fura, ez a két bácsi itt nekem, túl nagy... – zavarban van.
 – Zazi, miért vagy ilyen szégyenlős, sosem láttalak még ilyennek?
 Zazi odamegy Marcsi mellé, a fülébe súgja:
 – Hát te normális vagy, ide hívod őket, és előttük beszéljek arról, ki legyen az apám? Te tényleg ennyire hülye vagy?
 – Köszí, Zazi. Jó, akkor arról nem beszélünk.
 Gábor tér magához leghamarabb a meglepetéstől.
 – Ki ez a kisgyerek?
 – Lilit meg nem született kislány, aki nagyon szeretne leszületni hozzá. Bölcs kis fickó, és remélem, mind a ketten meg fogjátok kedvelni.
 – Isten is a gyermekekben látja a jövőt, és aki a gyermeket szereti, őt szereti – mondja kenetteljesen a pap.
 – Én már találkoztam vele – szólal meg Márton. – Emlékszel rám, kisfiú?
 Zazi kuncog: – Hát persze, én tudom, te ki vagy!

Feldereng egy kép: Márton az előszobájában megbotlik a szőnyegen, Zalánka alakja nevetve szertefoszlik.

Majd egy másik kis lélekkel az arcát cirógatják, miközben Márton az ágyán fekvé tévézlik, és mondogatják neki:

– Te vagy az édesapánk.

Márton az arcát dörzsöli, finom kis szellő suhant át rajta és egy bizarr gondolat: mintha egy képzeletbeli vörös hajú kisfiú beszélne hozzá, bizonygatva, hogy neki még lesz gyereke.

Márton elhessenti a gondolatot. Ez a gyerek eltévesztette a házszámot – gondolja.

– Az urakat kérdezném most – szóval meg Marcsi. – Külön-külön már beszélünk többször. Mindannyian tudjuk, ki, miért van itt, mi az összefüggés köztünk, és köztetek, illetve, hogy a kisfiú miért van itt. Ti értetek engem?

– Hogyne, persze – jelzi Gábor.

– Jaja, én is, tudom, mire megy ki a játék – mondja Márton. – Pályáztatni akarsz bennünket, el akarod adni a kisrácot.

– Én nem akarok eladni senkit – tiltakozik Marcsi. – Beszélgetünk. Egy gyerek nem promóciós termék, én lennék az utolsó a földön, aki egy gyereket el akarna adni. Akinek nem kell, húzzon el az életéből, nevével, pénzével a jó édes anyjába. Ez, remélem, elég világos, ugye?

Mindkét férfi bólogat.

– Szóval, folytathatjuk? – emeli fel a hangját Marcsi.

– Gábor atyám, téged kérdezlek először: ezt az asszonyt hitegeted, ígérgetsz neki, megajándékozod, aztán kétségek közt hagyod. Mi ennek az oka?

– Nem hagyom kétségek között, nem történt semmi rossz, nem tett semmi rosszat, és én sem. Egyszerűen az elmúlt hetek nem voltak alkalmasak, nem volt időm és energiám leülni írni,

személyesen részt venni az életében pláne nem. Nagyon sajnálom, hogy ő így érzi, de nagyon elfoglalt vagyok, elnézést, ha megbántottam.

– Ha rákérdezel néha, hogy van, mit csinál, az fél perc. Nem kell litániát írni, de egy félperces figyelmesség is sokat számít. A lényeg: megijedtél valamitől? Felelősségtől, elkötelezettségtől, magától a gyermektől, akit itt láttok? Anyád intelmei jöttek elő talán?

– Az én esetemben a párkapcsolati elköteleződés valóban lényegesen több, mint a világi párkapcsolatok kialakítása. Ezt be kell látnotok. Szeretem Lilitet, és valóban nagyon szeretnék vele családot alkotni, és igen, ez a kis gyermek is nagyon kedves számomra. Különösen megható, hogy láthatom őt magam előtt, mint lehetséges utódomat. – Zazi vállára teszi a kezét, majd arcát maga felé fordítja, a szemébe néz, fogja az arcát két tenyere között. – Nagyon szép vagy, gyermekem. Kifejező a tekinteted, értelmes a szemed, szeretet van a szívedben. Megtisztelve érzem magam, hogy apádnak választanál engem. De tudd, nem vagyok maradéktalanul felkészülve a feladatra, félek tőle, ez örületesen nagy felelősség.

– Nem kell tökéletesnek lenned – süti le a szemét Zazi. – Csak az apukám legyél... – hüppögve sír.

Márton elfordul, könnyes a szeme.

– Márton, mi a baj? – fordul hozzá Marcsi.

– Hát, mi... én már le vagyok írva?

– Hét évod lett volna rá, hogy ez a gyermek a tiéd legyen!

– Már elment a hajó? Nincs több lehetőség?

– Lilitnek gyermek kell. Ez a gyerek lesz az övé. Aki nemzi neki őt, annak

az életét boldoggá teszi. Vállaljátok-e ezt a feladatot?

A két férfi összenéz, Gábor lesüti a szemét, Márton először ellenségesen néz Gáborra, majd a cipőjét nézi ő is.

– Papok ellen nincs helye versengésnek – szól megadón. – Ők győznek. Mindig.

– Ne a papot lásd benne, hanem a férfit, aki teljesítheti egy nő egyetlen és valódi vágyát. Akartok-e versenyezni Lilitért, a gyermekért?

Állnak, mint a faszent, egyik sem szólal meg.

– Na jó – ocsúdik fel Marcsi, mint aki rájött, hogy rossz irányt vett –, azt hiszem, ez nem a megfelelő beszélgetés volt, de legalább tudtok egymásról, hogy van a másik, és aki által létrejön a gyermek, az lesz a befutó. Nincs B terv, nincs „de”.

– Elmehetünk? – kérdi Gábor.

– Igen, köszönöm a megjelenést. – Majd eszébe jut valami. – Gábor, várj kérlek! Nem válaszoltál. Anyád jelentkezett? Visszatart az ő intelme, kívánsága? Hogy csak az övé maradj?

– Nem, dehogy, senki sem vehet rá olyasmire, amit én nem akarok. Vagy nem beszélhet le semmiről, amit akarok. Meghallgatom a véleményüket, kívánságokat, de Jézus szava az egyetlen, amelyet követek mérlegelés nélkül.

– És Ő mit mond? Jézus mit tanácsol?

– Olvasd el, nézd meg a filmet, *A Da Vinci kód*ot. Neki is volt gyermeke. A vérvonal ma is él. Ennyit üzenek. Nem többet. Szervusztok. Boldog anyák napját!

– Szervusz, köszi.

Eltűnik. Nyomában hosszú csend.

– Márton, közelebb jönnél?

– Persze, hallgatlak.

– Feltűnően csendes vagy.
– Mit mondhatnék? Én itt már senki és semmi vagyok, Lilitnél, a gyereknél, a társadalomban, a családomban. Egy itt felejtett árnyék lettem, jelentéktelen, fölösleges, elfuserált lélek, eh! – legyint.

– Miért érzed így?

– Az idő megy, én pedig azt érzem, hogy bármihez nyúlok, szarrá válik. A gyerekeim se tudnak jönni hozzám, az egyik külföldön ragadt, a másik éli a világát, nem tudok róluk jóformán semmit. Mi a fenének nekem még egy gyerek, csak a markát tartja mind, meg is dögölhetek tőlük, minek a gyerek, legyen kinek kuporgatni, tovább? Nem jobb, ha megiszom? Az legalább az enyém, tudom, miért dolgozom, lemegy a torkomon ...

– Ez is egy nagy igazság. De talán valami átmenet a kettő között? A gyerek nem azért van, hogy legyen kinek a nevére harácsolni, elég, ha a meglévő lakásodban adsz neki tetőt, enni csak jut neki is, egy tányérral több!

– Hiszed te! Még hiszel a mesékben, te, te... hagyjuk. Hát ennyire nem ismerted még ki a barátnődet? Minek kellenék én neki, mit gondolsz? Fejőstehének!

– Márton, a dühöd mérgező. Leginkább rád. Nézz erre a gyerekre! Tényleg nem érzed úgy, hogy értelmet adhatna a hátralevő éveidnek?

– Helyes kis kölyök. Unokának el is fogadnám. Mert az unoka a legjobb dolog a világon. Mert jön és megy. Nem az én felelősségem.

– Elvettél Lilit életéből hét évet. Büszke vagy erre?

– Nem vettem el. Nem ígértem neki sosem gyermeket. Csak ő hitte, hogy igen.

– Nem sajnálsz elveszíteni?

– Sosem volt az enyém. Igazán sosem.

– Mit tettél azért, hogy a tiéd legyen: mert ő nagyon–nagyon szeretett téged. Soha ennyire hűséges még nem volt, mint a veled töltött időszakban.

– Nem tudom, nem érdelem, hagyjál. Mindent elcseszek úgyis.

– Ezt elég rendesen, valóban. De még mindig nem késő. Add meg neki a gyermeket, s a tenyeréből ehetsz.

– És mit csináljak a pappal? Ez az ember itt – valami elképesztő gyűlölet ül ki az arcára –, ez itt egy mételey. Nem szereti őt! Kihaszználja! Ezek nem szeretnek senkit! – ordítani kezd. – Söpredék mind!

– Mi zaklat fel ennyire?

– Nem értesz te a világon semmit! Ez egy pap! Hát mindig, mindig... az egész életemet átszövik és tönkreteszik! Hogy ő egy papnak szüljön gyereket! Ez borzalom! Hát nem! Ha meglátom nála ezt az embert... Megölöm!

– Ez most féltékenység, vagy valami más, mélyebb?

– Mélyebb? – keze ökölben, nyakán kidagadva az erek. – Mélyebb...

– Elmondod nekem?

– Nem, nem mondom el. Elviszem magammal a sírba. Ott van már az is, aki az életemet tönkretette. Az anyámét. Az apámét. A fél városét. Szarházi banda az egész. Az öcsém is.

– Mi van veled?

– Viszi a zászlajukat, pedig kapott ő is... leplezi, takargatja a fájdalmát. Ez tart össze minket, nem a vagyon, hanem a szégyen, a meggyalázottság... mit tudtok ti ebből... a kommunista gyerekek! Semmit. Nektek csak a jó jutott... úttörőtáborok, mint a mókus fenn a fán, mosolyok. Mi, az el-

nyomott, vidéki keresztény családok gyerekei, mi voltunk az áldozatok... utállak benneteket is!

– Márton, nem gondoltál még pszichológusra?

– Nem. Elteszi a pénzt, kiröhög, a múltat ugyanúgy viszem tovább. De hogy még őt is egy ilyen környékezi meg...!

– Biztos volt rá oka ...

Márton visszafojtott haraggal félbeszakítja.

– Okot, azt mindig lehet találni. De tökéletes ember nincs, és Lilit sem az. El kell dönteni, s aztán ahhoz tartani magad, hogy vállalod a másikat életfogytig. Engem is kirúgott volna, egy évet nem adok magamnak. Ugyanúgy egyedül lennék, de még egy tartásdíjat fizethetnék. Ezért nem akartam semmi komolyat. Mert tudom a végkimenetelt, mint egy forgatókönyvet látom magam előtt. Nincs nő a földön, akiért érdemes volna kockáztatni, küzdeni, mert egyformák vagytok, szoknyában, nadrágban, de mind megbízhatatlan, szar alakok vagytok!

– Na ez szép így anyák napja reggelen.

– Anyák napja! Megcsináltatjátok a gyereket és kihasználjátok az apákat. Ti akartátok, küzdjétek értük, veszkődjétek velük, minek ezért ünnep? Ez a dolgotok, basszátok meg!

– Öcsém, vegyél be nyugtatót, nem zavar, hogy a gyerek is itt van?

– Ja, tényleg... bocs, kiskomám – néz le a gyerekre.

Zazi eddig a Marcsi lábánál kuporgott, fogta a bokáját, mint egy kiskutya.

– Én most megyek... – szólal meg cérnahangján.

– Zazika, még beszélünk, jó?

– Aha, szia... – mondja alig hallhatóan, és eltűnik.

– Márton, én is elmegyek, nem tudom, mire volt ez jó, Lilit mit olvas ki belőle. Ha megkönnyebbültél, rendben.

– Ne haragudj. Nem keltem még így ki magamból előtted. Sajnálom.

– Nem gond. Az igazság nem szokott túl kellemes lenni. Szia.

– Szia.

szűzvirág szent anyja

szeretetreméltó anyja

csodálatos anyja

Virágvasárnapra készültek a ministránsok. A barna hajú kisfiú hosszúnadrágban igyekezett a templomba, vasalt inge még meleg volt, amikor az anyja ráadta.

Kijött a házból, az utca hosszán sorakoztak a templomok, három szám szerint a főtérig, ő a barátokhoz igyekezett. Maga mögött hagyta a temetőkaplót, elhaladt a virágárosok mellett, s távolról hallotta, hogy a belvárosi plébániatemplom harangja rákezde, majd csatlakozott hozzá a barátok templomának kisebbik harangja.

Igyekezett. Rosszul érezte magát ezen a napsütötte reggelen, mint aki-ben névtelen feszültség él. Reggel láz bujkált benne, az anyja kezét a homlokára húzta, de az elvonta róla hideg vízben edzett kezét. Hajnalban az apjával perlekedett, a feszültséggel pattanásig telt a ház.

Legszívesebben bement volna a temetőkertbe, s lefeküdt volna egy sírra, egy árnyékban. De borzoló szél fújt, bebújt a vasalt fehér ing alá, s tudta, hogy a bujkálás nem segít, anyja csontos kezének ütlegeit érezte a fején, mely után bedagadt a feje, úgy érezte, szétreped a koponyája. Ha meg az apja vette elő,

Festő macska

az az elviselhetetlenség netovábbja volt. Az anyja megvédte, inkább ő ütlegelte, védte a csattanó szíjtól. Az apja féktelelenül, este ütötte őket. Ittasan.

Nincs menekvés, mennie kell. A templomba.

Csüggedten lépegetett, fejét leszegve.

Nem, nem fog énekelni, ha szíjat hasítanak a hátából, akkor sem. A múltkor is kigúnyolták a gyerekek. A pap énekelte, s utána hallotta, hogy csúfolják. Kinek tegyen eleget?

Az utcában egy játszóteret létesítettek, de neki nem volt szabad a többi gyerekkel játszania vasárnap, templomozás ideje alatt. A gyerekek nevetése ingerelte, megszaporozta a lépteit.

Hamarabb ért oda. A barátok temploma nyitva állt, az oldalajtó kilincsét lenyomta, s észrevétlenül indult volna a karzatra.

A templomhajó látszólag üres. A karzati lépcsőről nem látszott az oldaloltár. Lejött, a fény a szemébe süttött, mintha melengetné megkínzott gyermeki lelkét.

Anyám is ide járt mindig. Vajon mit szeretett itt? – próbálta megérteni gyermeki ragaszkodásával a neki legfontosabb személyt. A fényt, a fényben fürdő szobrokat?

Legszívesebben a folyópartra szaladt volna pecázni, mint a többi gyerek. Közben a főajtó fele indult az üres hajóban. Az oldaloltár mellett elhaladva szemét a fény elvakította, s a fényben fürdő templomhajó olyannak tűnt, mint hatalmas bárka. Noé bárkája. Kiket is vitt magával? Minden állatot. Ő is szerette az állatokat, de nem tartathatott otthon kiskutyát, az anyja nem engedte.

Hirtelen egy erős kar fogta meg a karját.

– Gyere ide! – egy fehér ruhás férfi alak magához vonta. Innen elvágták az emlékezés fonalát, innen semmi nem jön elő többé. Csak a vakító fényre emlékszik.

Holott tudja, mindig is tudja, hogy majdnem megfulladt, percekig fojtogatták, de nem a torkát, és nem kívülről. A szájába tömtek valamit, és egyszerűen sem hang nem jött ki belőle, sem levegőt nem kapott. A gyomra felfordult, majd visszanyelte a hányását.

Utána megint halvány emlékképek úsznak. Dél fele ért haza, nem emlékszik, hogyan.

A lakás úszott, s ő mint részeg tengeresz támolgott benne. Az anyját sem látta. Az asztalnál ült, semmihez nem nyúlt.

Az anyja kérdezgette, de a hangok nem jutottak el hozzá. Végigülte az ebédet szóval. Az anyja tekintetével az apja szemét kereste. Az gondolkodott. Szó nem esett köztük.

Utoljára a bejárati ajtó lépcsőjén ült, s érezte, hogy az öccse szeme rátapad.

Délután belázasodott, és három hétig lázalmok gyötörték. Influenza? Idegkimerülés?

A filmről mintha levették a hangot. Csak a süket csend napokig. Suttogás.

Hozzá senki nem beszélt.

*Megcsúfoltak ruha nélkül,
Borzad szájad vad epétül,
Tisztos mérték, szent szemérem,
Mindig, mindig maradj vélem!*

– Marcsi, te hogy érezted magad közben? – írja az e-mailt Lilit. – Ezt nem tudnám leírni – jön a válasz nem-sokára. – Hangot én szerencsére nem hallok, a gondolatok jelennek meg, azokat írom le. A képet mintha a szemem

sarkából látnám, de az is olyan, mintha mondaná valaki. Képeket látok, nem mozgóképet, nem filmet, néha egy-egy mozdulatot. Nem tudnám leírni. Érzést nem váltott ki belőlem, inkább megsajnáltam, mert megértettem a belsejében dúló rettenetet. Borzalmas dolgokat cipel magával, kimondhatatlan keserűséget. Azok törték meg testét-lelkét, akikben a legjobban megbízott. Az a csoda, hogy képes egyáltalán még bármiféle emberi kapcsolatra, hogy hajlandó az emberekkel szóba állni is.

*igazságnak tükre
bölcességnek széke
örömünknek oka*

– Kedves Zalánkám! – rója tovább a sorokat Lilit, most már piszkozatba, önmagának. – Rettenetes volt az a tegnapi konferenciabeszélgetés. Nem tudom, te profitáltál-e valamit belőle.

– Nem, anya.

– Ne csináljunk ilyent többet?

– Magadnak csináltad, én tudtam a kimenetelét. Az öcsém azért nem jött.

– Hogy élted meg?

– Ahogy egy kisgyerek a szülei veszekedését. Védtelenül, félelemben, sajnálatban. Sajnáltam apát, Gábort nem, ő kívülálló.

– Hogy került bele ebbe?

– Jött az, hogy elterelje a figyelmed.

– Apáról?

– Igen.

– Nem tudok hozzá helyesen viszonyulni. Volt bennem szánalom, de valójában leírtam.

– Anya, vele kellene mégis kezdened valamit.

– Nem akar gyereket semmiképpen. És nekem már nem megy magától. Nem jön lombikra.

– Nem kell neked lombik. Neki is csak jó szó kellene.

– Nem tudom. Nincs bennem sértett önérzet, csak elfáradtam, unom. Mi lesz később, ha már unom?

– Engem nem fogsz unni.

– Egy rossz párkapcsolatban egy nő elhervad. Miért küldted ma éjjel álomban azt a birsalmát?

Lilit vendégségben van, s az ajtóban egy nő áll, tányéron egy szőrös, óriási birsalmát tart előtte. A nőnek szólnak, hogy ne adja oda mosatlanul, s az megmutatván a hatalmas gyümölcsöt, távozik a tányérral a kezében.

– Hogy lásd, megvan a termékenység, méhed gyümölcse.

– Én Gábort szeretném.

– Anya, ugyanúgy megunod, mint apát.

– Miért?

– Mert ugyanolyan gyarló, csak őt még nem ismered.

– Mit tegyek?

– Hívd apát.

– Nem tudok neki mit mondani.

– Akkor majd hív ő.

– Nem tudom, mit akart megmutatni tegnap.

– Semmit valójában, csak jönni akart.

– Aztán leitta magát és nem jelentkezett.

– Mert nem hívtad.

– De minek kell hívni, ha egyszer megígérte, hogy jön? Bennem is volt ellenállás. Nem bántam, hogy nem jött.

– Látod, az utolsó hetekben milyen jó volt, járt hozzád reggelizni.

– Unom a fővénységét, meghívhatott volna ő is valahova. Félti a vagyó-

nát, retteg, hogy két fillért ki kell adnia rám.

– Szó nélkül hozott névnapodra csokit.

– Én azért nem ennyit dolgoztam, amikor takarítottam itt.

– Azt magadnak csináltad.

– Segíthetett volna.

– Nem hívtad.

– Félttem tőle.

– Anya, én ennyit érek nektek?

– Zazi, mi legyen?

– Hagyd folyni a dolgokat. Ma sokat dolgoztál, pihenj le.

– Ugyan, Zalánkám, máskor egész nap dolgozom.

– De már eltelt annak az ideje. Elmélkedj, pihenj.

– Mi baja apának a katolikus papokkal?

– Megerőszakolták gyerekkorában.

– Hogy?

– Anya, ez az ő magánügye. Mint ahogy neked is, hogy hány pasid volt. Hiába kérdezzeteki apa, nem mondd meg. És ez így jól van.

– Marhaság ezt kérdezzeteki az én koromban! – csattan fel Lilit. Majd lehalkítja a hangját:

– Mit tehetek ez ügyben apáért?

– Semmit. Vedd tudomásul, ez az ő titka.

– És az öccse?

– Ugyanaz, csak ő megúsza egy próbálkozással, erős kislány volt, elszaladt. Sohasem beszéltek erről egymással, mégis pontosan tudták, mi történt. Ez tartja őket össze.

– És ki volt ez a pap?

– Az anyjuk szeretője.

– És ki volt először, a pap vagy az apjuk?

– A pap. Felcsinálta nagyanyámat, az elment abortuszra. Aztán férjhez

ment nagyapámhoz, bár ne tette volna.

– De ki az a pap?

– Meghalt nemrég. Nem kell neked ezzel foglalkoznod, anya. Nagyanyám fabulál, szépít. Nem volt ott szerelem. A pap jött és győzött. Ahogy te is rosszul járnál Gáborral, ha komolyra fordulna, mert nem hűséges egy sem. Nagyanyám azért jár megszállottan a templomba minden nap, mert nem tudta feldolgozni a fiatalkori traumáját.

– Az abortusz miatt?

– Apát is el akarta tenni.

– Miért?

– Az eset után nagyanyám nem akart egyáltalán gyereket, de aztán meggondolta magát. Pedig rosszul élték nagyapámmal nagyon.

– A pap miatt?

– Nemcsak miatta, az már csak a hab volt a tortán.

– Nem szerették egymást?

– Nem, egyáltalán nem. Szerencsétlen házasság volt az egész, nem is szabad ilyeneket kötni, ennél már az is jobb lett volna, ha nagyanyám vénlány marad. De ezt így utólag hiába feszegeti az ember.

– És miért kérdezzeteki, hány pasim volt?

– A bizalmatlanságot hozta ott-honról, de nem kell erre válaszolni. Mondd, hogy te azokat a férfiakat becsüled, akik gyereket vállalnak, a többit otthagyd a francba.

– Szervusz, gyermekem.

*áteredő bűn nélkül fogantatott királyné
mennyeke felvett királyné
szentolvasók királynéja*

Lilit a folyóparton ül egyedül egy nagy kövön, a tavaszi verőfényben

sütteti az arcát, szeme behunyva. Egy rég látott képen mereng. Emlék a jövőből.

Ezt a jelenetet már számtalanszor átélte, mint ahogy azt le is jegyezte korábban.

„Feszengtem a gondolattól, bár a képet éveken át láttam magam előtt. Bal karomon a kisfiam, szívem alatt a másik, jobbomon a férjem. Lépdelünk az oltárhoz, ahol nem látom a papot, csak mi vagyunk egyedül a földkerekségen.

Milyen más az, amikor gyermek születése ragyog be egy kapcsolatot, és áldással árasztja el! Így van értelme együtt maradnunk.

Tudtam, milyen magányos voltál egyedül. Szeretnék a társad lenni erre az életre. Meglátod, sokkal könnyebb lesz, ha a társad leszek. Te pedig légy támaszom. Szeretném az életem egy erős férfi mellett élni. Mellette kiteljesedni.”

A jövőkép szertefoszlik, bal oldalán melegséget érez, vagy csak a nap éget?

Bal oldalról elé jön mosolyogva, kék-fehér csíkos pólóban egy kis fényalak. Lilit szíve meleggel telik el.

– Kisfiam! – küldi hangtalan a gondolatot felé. – Csak itt vagy velem?

Az apró fényalak mosolyog, mint egy valódi kisgyerek, örül a napfénynek, a csillogó homoknak.

– Itt vagyok, anya! – sugallja.

– Még mindig hozzám akarsz leszülni?

Lilit háta mögött csobog a víz, lába előtt csillog a parti homok.

*családok királynéja
béke királynéja
magyarok nagyasszonya*

*

Lorettói litánia

<http://oratio.hu/l-maria01.php>

Keresztúti ének

<http://www.szenterzsebet.org/media/unnepek/nagybojt/keresztut/keresztut-enek-02.php>

Ágnes a kertben

Benő Attila

Sámán ráolvasó

*Jöjj, más fényből vétett lélek
– közeledben távlat éled.*

*Jöjj, a fölvérző képet gyógyítsd meg,
és adj új nevet a nevenincsnek.*

*Adj még lángot a parázsnak,
új izzást a test hamvának,*

*erőt elengedni, kinek távozni kell,
élni, újra lépni – szakadozott hittel.*

*Ha billen a mérleg, vész az arány,
tisztuljon belső úttá a talány.*

*Segíts őrizni, ami még maradt,
az omladó égboltozat alatt,*

*amíg eljön a nemvárt másnap,
a szavakon túlit átadva másnak.*

(Ismétlődő jel)

*A JEL-ben először
egy kép töredékét látod,
majd a benned izzó,
fö-l-föllángoló világot.*

*A jel kezdetben mintha csak
irányjelző tábla lenne,
de tükörré lesz mindenkor:
arcod mása villan benne.*

(Ítélet)

*Szólásra emelkedik a fehér egyenruhába öltözött
(szárnya nincs):*

*„Egyetlen vádpont:
belső képek, látomások hűtlen kezelése.”*

Üres a bírói szék.

Légy mászik a boltív díszes rácsán.

*Az ítélet elmarad.
Felmentés nincs.*

(Versvilág)

*Isten félbehagyott költeménye a világ,
amely folyton tovább írja önmagát.*

*Kusza, zűrzavaros mondatokba sodródik,
amíg eljut az utolsó sorokig,*

*mikor megvilágosul a szöveg-kísérlet,
vagy minden betű elsötétül végleg.*

Pozsonyi Ádám

Szegény Che Guevara...

– Én sajnálom azt az embert – jegyezte meg Keskeny Károly, miközben futólag végigpillantott a szomszéd asztalhoz telepedő, nyegle tartású, Che Guevara-pólós fiatalemberen.

– Azt a kis szarost? – horkant fel erre Fácán Lajos, de hát ő mindig is hajlamos volt a tömör, rusztkus megfogalmazásokra.

„Ez az egész házasság egy hatalmas nagy szívás!” – jelentette ki egy ízben botladozó nyelvvél, bár akkor már a heti engedélyezett kimenő vége felé járhattunk, lehetett tíz óra, s az asszony által jóváhagyott italmennyiség-adagját is bőven túllépte.

– Nem – ingatta a fejét mélabúsan Keskeny. – Azt a szegény, szerencsétlen forradalmárt ott, azon a modern szabású ruhadarabon.

Értetlenül néztünk össze.

– De mester! – kezdtünk bele zavartan. – Az ott egy vérengző bolsevik gazember...

– Ugyan, hagyjátok már ezt a kliségyűjteményt! – fojtotta belénk a szót egy kézmozdulattal Keskeny. – Arra gondolok most, hogy milyen érzés lehet ikonná válni. Az ikoni lét lelki és érzelmi világa az, ami engem jelen pillanatban érdekel. Csak hogy egyetlen dolgot említsek, annak az embernek ott – bökött fejével a vörös festékben úszó arcra – mindig ugyanúgy kell tartania a fejét. Ha egy kicsit is másképp tartja, már nem felel meg az elvárásoknak. Már eltér a szabványtól.

– Láttá tán valaki valaha is másképpen tartani? – hajolt közelebb Keskeny, s az arcunkba bámult. A hangjában volt valami sürgető számonkérés.

Zavartan dőlünk hátrébb Fácán Lajossal, s arra gondoltunk, mégiscsak jobb, hogy Urbán Kálmán tanár úr volt az osztályfőnökünk – pedig nem szerettük a kémiát –, s nem pedig len Keskeny.

– Ismernek talán az urak másfajta ábrázolást? – folytatta. – Ugye, hogy nem? Szörnyű lehet! Kiragadnak az ember életéből egy röpké pillanatot, felfestik egy bizonyos, véletlenszerű nézőpontból, s attól kezdve az te vagy. Abban a sapkában, az előtt a köztéri pad előtt, azzal a szivarral a szádban. Senkit nem érdekel, hogy életed többi hetven évében esetleg bagót a szájadba nem vettél, szívből rühelled a svájcisapkákat, s közelébe sem mentél holmi gyanús padoknak, meg más efféléknek. Nem. Te az az ember vagy, s az is maradsz örökre, aki ott, azon a véletlenszerű felvételen meg lett örökítve.

– Szegény Che Guevara! – ingatta a fejét barátunk. – Ha itt most megjelenne, és sapka helyett, mondjuk, egy kackiás csákót húzna a fejére, saját rajongói lincselnék meg. Az emberek nem hagyják, hogy elvegyék tőlük a rajongás örömét. Az a fiatalember ott, a póló tulajdonosa, hozzálépne, s így szólna: áruló! Hej, az emberek olyan könnyen árulóznak le bárkit. Ez a szó

így elhangzik, fénylő betűkkel villog a tudatban, s minden bizonnyal elparavánozza az ő napi kis árulásait.

Keskeny most tartott egy rövid hátszűnetet. Tanulmányozta a szomszédos asztalnál helyet foglaló ifjút, figyelte mozdulatait, s alaposan szemügyre vette a szóban forgó ruhadarabot.

– S akkor még nem is beszéltünk a kereskedelemről – szólalt meg váratlanul, mégpedig olyan hanghordozással, mint aki örömét leli ebben az újfajta nézőpontban. – Azt a sok Che Guevárá-s bögrét meg pólót most mind-mind fessék át? Gyártsanak új jelvényeket? Csak azért, mert öikonságának méltóztatott másmilyen fejfedővel felszállni a villamosra?

– Hm – nézett ismét a távolba Keskeny. – Engem leginkább az a fárasztó, merev fejtartás tölt el aggodalommal. Biztos megmerevedne tőle a nyakam.

Keskeny Károly felhajtotta maradék sörét, majd így folytatta:

– Kiragadnak valami lényegtelen marhaságot az ember életéből, hogy mondjuk gyűlölte a macskákat, hamisan hegedült, vagy hogy a regényének a bemutatóján felírta a rendőr gyorsajtásért. Ezt aláhúzzák mint meghatározó elemet, s kreálnak ezáltal egy

olyan álvalóságot, melyben az érintett minden bizonnyal a legkevésbé sem érezné otthonosan magát. Ezt az aljasságot rendszerint az illető – a későbbi ikon – valamely idióta ismerőse viszi végbe, aki évek óta a környezetében él, és jól ismeri a mindennapjait. Így válnak az inggombok, a lakkcipők, félszeg mosolyok és furán megkötött nyakkendők kenyérjegyekké, valamint beikszelendő válaszokká a hülyéknek rendezett műveltségi vetélkedőkön.

– Szegény, szegény Che Guevara – ingatta a fejét mélabúsan Keskeny, nagyokat sóhajtott hozzá, majd hirtelen felkapta a fejét.

– De ugye ti – nézett ránk ismét szúrós szemmel. – Ti, ugye nem terveztek velem kapcsolatban semmi gyalázatosságot?

Tekintetét végighordozta az asztalra kitett, elmaradhatatlan zsebórán, a korsó mellett heverő, örökké magával cipelt Cholnoky Viktor-köteten, majd a sarokba pillantott, ahol kedvenc fanyelű sétatálcája hevert.

Azután ismét ránk nézett.

Mi csak zavartan hallgattunk. Nem tudtuk, hogy mit válaszoljunk.

Hallgatásunk mégis beszédesebb volt, mint némely terjengős országgyűlési felszólalás.

Lila ház sárga Nappal

Csávossy György István

Kérdések Simonhoz

*Barátom, Simon,
átvennéd keveset
nyomasztó terhemet?
Már hordom jó ideje...
Bárhogy is nézem,
nehéznek
saját málhámat ítélem.
Igen, tudom,
hálával tartozom,
s ehelyett lányosan nyavalygok,
bár kamrám, erszényem,
egészségem,
nem szenved hiányt.
Van száraz tűzifám,
kenyerem, borom,
mi máról holnapra kell.
Kérded: hol a teher?
Nem is tudom...
Simon,
a túlsó sarkon toporog
egy rongyos koldus.
Látod? Mondd, miért mosolyog?*

Hamvazó

*hamut miséről kijövet
papod homlokodra vet
lássátok feleim
miből vagytok
mivé lesztek
hat x után
kezded érteni talán
kérdőjel lettél a mán
bizonytalan lett holnapod*

szánod már a tegnapod
de a most itt van még neked
ne számold hát a perceket
lépj át árnyékodon
légy áldozatra kész
gyűlölni könnyű
szeretni nehéz

Csombord, ma

Ezer karátos emlék
(ha van ilyen),
mit eltékozoltak méltatlanok,
kik számára, mert nem voltak
építők, értéked törtarany.
Hova lett a régi dicsfény,
mit örökölt
a senkiházi nemzedék,
mely hunyó fényedben lubickol,
míg öngyilkos parazitaként
feléli áldott méhlepényed gazdagságait?
Érnek-e dombjaid még valamit,
szent napfényed, s a földanya?
Mit érhet ma a neved?
Nem sokat, mondanám,
és könnyem törlöm.
Ha elszáll a lélek,
a test csak por marad.

Nagyboldogasszony

A rügy hallotta sugallatát,
s bomlott az első, csodás virág:
bámult a menyegző forgataga,
ámulva víz metamorfózisát.
Ő szerényen követett tovább

*számolatlan magasztos csodát,
majd jött a végső, fájdalmas csoda,
mit szíve nem kívánt látni soha.
Végtelenbe távozó fia
testált reá támaszt, új fiat;
végül beköszönt a kegyes idő,
s lágyan emelte fel magához Ő.
Ma onnan vigyázza lépteink,
s hullatja szüntelen könnyeit.
Mivé vált mindünk földi otthona?
A világunk irdatlan Golgota.*

(2023, Kisasszony hava)

Kulcs

*A múlás hasztalan
mint élted
várnod időt
mi bekötöz
hasztalan nemkülönben
sebed csak téged éget
személyre szabott csillagzatod
vagy ki világra hozott
gyógyító kenőcsöt adott
az útmutató elmaradt
rátalálni neked kéne
keresel hasztalanul
kulcsot a végtelenségbe*

Őszi rapszódia

*Az ősz temet, a test remeg,
zörgő vázában mereng
didergő lélek,
kapaszkodót keres:*

mit ér az élet?
Mért múlik nyár,
éltető meleg,
a kedves szellő
hova száll?
Válasz nincs.
Széttelint,
új élet keletkezik:
présház ölében
forr, pezseg,
vajúdva, kínok közt
újjászületik
az élet,
az út,
a bor, mi éltet.
Parancsolja tisztelet,
– Urunk vérét adta nekünk –
temetni, emlékezni kell.
De holnap keresztelünk!

A boldog művészet madara

Mi adja tollának fényét? Kutatták
hegedűkészítők, festők, poéták –
hiába. Ha volt, ki tudta, sírba szállt
e rejtelem kulcsának birtokában.
Lázasan keresik temérdek éve,
csodás madár, sok ezred hiú vágya.
Csalogat, s karnyújtásról libben tova:
– Ostoba! A végtelent zárnád kalitkába?

Újbor

Őszre tél, mennyre pokol.
Újbort vizslat ilyenkor
a gazda. Mint csecsemőt
jó anya, ápolja őt.
Bora s kedve, ha csaló,
óbora vigasztaló;
de ha víg dal zeng körül,
újborra vele örül.
Majd az olvadás után
új élet serken a fán,
megpezsdül a lomha vér,
a csalogány dalra kél,
jön a rügybontó tavasz,
s újraindul... ugyanaz.
A körhinta felpörög,
kapától mozdul a rög,
múlik árnyék, kél a fény,
s ünneplőt ölt a remény.

(2023)

A Hold körül

Goron Sándor

Az ismétlések fordítása William Shakespeare Julius Caesar című tragédiájának magyar nyelvű tolmácsolásaiban¹

William Shakespeare - *Julius Caesar* (1599) című tragédiájában - sokszor él az ismétlés retorikai-stilisztikai lehetőségével. Már az I. felvonás 1. színében találunk ismétlésre példát, amikor Flavius arra biztatja a közembereket, hogy összegyűjtve társaikat, menjenek a Tiberishez behullatni könnyeiket megbánásuk jeléül, amiért Caesart győzelmét akarták megünnepelni. A forrásnyelvi szöveg az angol *go* 'menjetelek' ige ismétlésével kezdődik. Shakespeare ezzel akarja nyomatékosítani Flavius biztatását. Az ismétlésnek itt kettős funkciója van, hiszen a nyomatékosításon kívül alliterációt is alkot az utána következő *good* 'jó' melléknévvel:

Go, go, good countrymen...

A magyar fordítók közül csak Vörösmarty és Jánosházy fordítása őrzi meg a forrásnyelvi szöveg ismétlését.

Nyilvánvaló, hogy Jánosházy átveszi nagy elődje megoldását, hiszen fordításában, nemcsak az ismétlés, hanem az első verssor többi szava is teljesen megegyezik a Vörösmarty által használtakkal.

Vörösmarty:

El, el, jó földiek...

Jánosházy:

El, el, jó földiek...

A többi fordító nem tartotta fontosnak e retorikai-stilisztikai eszköz megőrzését, ezáltal viszont nem érvényesült fordításukban az ismétlés nyomatékosító jellege. Ami a forrásnyelvi szöveg alliterációját illeti, - amely a *go, go* 'menjetelek, menjetelek' igék és a *good* 'jó' melléknév egymás melletti szerepeltetése folytán jött létre - az csak a legújabb fordításban érvényesül (*most menjetelek*), ám ebben az esetben sokkal fontosabb lett volna magának az ismétlésnek a visszaadása, mert általa válik Flavius felszólítása nyomatékosá, hogy a közemberek igyekezzenek.

Áprily:

Haza, jó polgárok...

¹ Vörösmarty Mihály (1839), Áprily Lajos (1943), Illés László (1994), Jánosházy György (1996) és Forgách András - Fekete Ádám (2015) fordításáról van szó.

Illés:

MenjeteK, jó polgárok...

Forgách-Fekete:

Most menjeteK jó honfitársaim...
(I./1.)

A IV. felvonás 2. színében² Brutus azzal vádolja Cassiust, hogy korrupt, mert pénzért érdemteleneknek bármilyen hivatalt megad. Cassius provokációnak minősíti Brutus szavait, és feldühödve az istenekhez fordul, ugyanis Brutus elleni fenyegetése csak a szavak szintjén marad, nem meri őket tetté váltani. Ezt a cselekvésképtelen szituációt nyomatékosítja a forrásnyelvi szöveg ismétlése:

O ye gods, ye gods! Must I endure all this?

Ha összevetjük a magyar fordításokat az eredetivel, láthatjuk, hogy az angol ismétlést csak Vörösmarty és Áprily valósította meg. Kettejük közül Vörösmartynak az ismétlése a sikerültebb, mert visszaadja az angol szövegben lévő indulatszót is, amely Cassius érzelmi állapotát erősíti. A többi fordításban nem valósul meg az ismétlés csupán a felkiáltás. Különbőség azonban ezek között is van, hiszen Illés és Jánosházy felkiáltása az *ó* indulatszó révén érzelmileg expresszívvé válik szemben a legújabb fordítás indulatszómentes felkiáltásával:

Vörösmarty:

Oh istenek!

² Az *Oxford Shakespeare* kiadásában a kiemelt szövegrészlet a IV. felvonás 2. színében szerepel. Tulajdonképpen a IV. felvonás csupán két színből áll. Ugyanígy van ez Vörösmarty fordításában is. A többi magyar fordításban viszont ez a szövegrészlet a 3. színben szerepel. Ebből arra lehet következtetni, hogy a többi fordító olyan forrásnyelvi szövegkiadásból dolgozott, amelyben ez a felvonás nem két, hanem három színből áll.

Oh istenek 's én mind ezt tür-
jem-e?

Áprily:

Istenek! Istenek!
s én mindezt türjem?

Illés:

Ó, istenek, ezt mind el kell visel-
nem?

Jánosházy:

Ó, istenek! Hát el kell túrnöm ezt?

Forgách-Fekete:

Istenek, miért kell ezt elviselnem?
(IV./2./3.)

A forrásnyelvi szövegben Brutus közlendője egy fél és két teljes sorból áll, ezután hangzik csak el Cassius felkiáltása:

Brutus:

Hear me, for I will speak.

Must I give way and room to your
rash choler?

Shall I be fringed when a mad-
man stares?

Vörösmartynak azért sikerül az ismétlés célnyelvi megvalósítása, mert Brutus mondanivalóját úgy ülteti át magyarra, hogy az felsorral végződjön, és ehhez csatolja ritmikailag Cassius első felkiáltását, amellyel egy ötös jambust hoz létre.

Brutus:

Hallgass beszélmem kell.

Kitérjek-e

Szilaj hevednek? 's megretten-
jek-e,

Ha egy bolond őrjöng?

U - | U - | - - |

Cassius:

Oh, istenek!

U - | U U

Ezzel a megoldással Vörösmartynak lehetősége adódik, hogy az angol szöveg második felkiáltását célnyelven is

megvalósítsa létrehozva általa az eredetivel ekvivalens ismétlést:

Oh istenek ’s én mind ezt türjem-e?

Hasonló Áprily megoldása is, ő az ismétlést ritmikailag Brutus megnyilatkozásának utolsó sorához kapcsolja, s az így keletkezett félsort (Cassius kérdését) kiegészíti Brutusnak ezt követő válaszával:

Brutus:

Hagyd, hogy beszéljek. Hallgass
hát reám.

Hevességedtől meghátráljak-e?

Megrémüljek, ha rám szemet

mereszt

egy őrrjögő?

U - | - - |

Cassius:

Istenek! Istenek!

- U | U - | U -

s én mindezt türjem?

- - | - - | -

Brutus:

Mindezt? Többet is.

- | - - | U U

Mindez azt is bizonyítja, hogy efféle ritmikai megoldásokat egyes fordítók nemcsak akkor alkalmaznak, amikor azok a forrásnyelvi szövegben is megtalálhatók, hanem más célnyelvi szöveghelyeken is élnek velük fordítási célkitűzésük megvalósításának érdekében. A többi fordító teljes

sorként ültette át Cassius megnyilatkozását, úgy ahogy az Shakespeare-nél is szerepel, viszont így le kellett mondaniuk az ismétlés célnyelvi érzékeltetéséről, mert az már nem fért volna bele a drámai jambus 10 vagy 11 szótagjába.

Az ismétlések nyomatékosító vagy érzelmi hatását nem mindig könnyű megvalósítani a fordításokban, hiszen a fordítóknak igazodniuk kell a versformához is, amelynek következetes betartása miatt előfordulhat, hogy egyes retorikai-stilisztikai eszközök célnyelvi megjelenítéséről le kell mondaniuk. Az ilyen helyzetekben a kompenzálás sem segít, hiszen az ismétlés az adott szöveghelyen tölti be funkcióját, amelyet nem lehet máshol – ugyanolyan hatást elérve – érzékeltetni. Mindezeket leszámítva, láthattuk, hogy egyes fordítók (Vörösmarty, Áprily, Jánosházy) mégis sikerrel próbálkoznak az ismétlések célnyelvi megjelenítésével, vagy úgy, hogy **1.** átveszik nagy elődjük megoldását, mint Jánosházy a Vörösmartyét, vagy pedig **2.** a dráma előző sorához illesztik azt a szót, amelynek újbóli alkalmazásával létrejön a tulajdonképpeni ismétlés (pl. Vörösmarty, Áprily) betartva a drámai jambus versmértékét is.

Források

SHAKESPEARE, William 1599/2005. Julius Caesar. In: Wells, Stanley – Taylor, Gary (eds.): *The Oxford Shakespeare. The Complete Works*. Oxford University Press, Oxford.

SHAKESPEARE, William 1839/1983. Julius Caesar. Vörösmarty Mihály fordítása. In: Ruttkay Kálmán (kiad.): *Vörösmarty Mihály Összes művei. Drámafordítások*. 12. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest.

SHAKESPEARE, William 1943/1993. *Julius Caesar*. Áprily Lajos fordítása. Kézirat. SzFFK, Budapest.

- SHAKESPEARE, William 1994. *Julius Caesar*. Illés László fordítása. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- SHAKESPEARE, William 1996. *Julius Caesar*. Jánosházy György fordítása. *Látó*, VII. évf., 3: 37-106.
- SHAKESPEARE, William 2015. *Julius Caesar*. Forgách András és Fekete Ádám fordítása. L'Harmattan Kiadó, Budapest.

Szótárak

- ORSZÁGH László 1968. *Angol-magyar szótár I-II*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SCHMIDT Alexander 1902. *Shakespeare Lexicon and Quotation*. Reimer Georg, Berlin.
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.03.0079>
(Utolsó letöltés: 2021. 04. 20.).

Pantokrátor

Tóth Ágnes

Négysorosok – Horváth Imre emlékére

(Égben született versek)

A régi háznál

*Látod, Margit, eladták a házunk
Nem mehetünk be, hiába fázunk
De fennakadt az ágon egy nyáridéző versem
Takarjuk be véle a lelked és a lelkem*

Hű sétabot

*Kezemben égi sétabot
A földi már rég elkopott
De jobban szerettem a régit
Mert elkísért az öröklétig*

Sárga Ház

*Odalenn a Sárga Házra
Mintha senki nem vigyázna
Éjjel tébolyodott árnyak
Vetnek emlékemre árnyat*

Sorsjegy

*Borítékos sorsjegy sajnos nincs az égben
Mint ahogy volt régen, lenn a Bémer téren
Nem nyitogathatom, vajon mi van benne
Mit hozhat még nekem az égi vakszerencse*

Menetrend

*A visszautat törölték, de felrúgom a rendet
Átírom holnapra az égi menetrendet
Nem várok tespedve a feltámadásig
Jegyet veszek Váradra, a nagyállomásig.*

Halottak napjára

*Lent te vagy az elvillámlott élet,
Én fent a dörgésig még egy kicsit élek.
Ez a gyertyaláng neked fényemlék,
Vergődik a szélben, mintha csak én lennék,
Mintha már nem sírnék, mintha nem nevetnék,
Mintha a tavaszban hulló levél lennék.*

Utolsó járat

*Szívük öreg óraként ketyeg,
totyognak akár a kisgyerek,
fogatlan ínyük almát őröl
és többet beszélnek az őszről,
a télről, meg a messzi múlttól,
már nem hoznak vizet a kútról,
gyenge a karjuk és a lábuk,*

odalett szilaj ifjúságuk.
Csak elüldögélnek a padon,
melengetik magukat a napon.
A bőriük aszalt szilva héja,
le-lecsukódik szemük héja,
ráejtik fejüket a tájra,
majd mintha semmijük se fájna,
felseperik a gangot, az utat,
hátukra veszik batyujukat,
s indulnak neki az állomásnak,
hol az utolsó buszra szállnak.
Bölcs arcukon a mosoly felragyog,
s mire megérkeznek, már angyalok.

Macskafestő

Kék kutya átváltozása

Méhségek és mélységek

Csorján Melitta festészete

Sokan foglalkoznak mostanában a nőművészet kérdéskörével, avagy hogy a női minőség, identitás mennyiben jelent mást, mint az utóbbi évezredek meglehetősen férfiorientált művészeite. Bár a reneszánsz óta a nők folyamatosan jelen vannak az alkotás eme színterén, a XIX. század végéig inkább csak elszigetelt jelenségről beszélhetünk. Pedig voltak olyan kiváló festők közöttük, mint Sofonisba Anguissola – még Michelangelo is elismerte és tanította –, aki II. Fülöp spanyol király mellett volt udvari festő, vagy Lavinia Fontana, aki a XVII. században a pápai udvarban ért el fényes sikereket, nem is szólva Artemisia Gentileschi rendkívül erőteljes művészetéről, mely a caravaggioi stílust vitte tovább. A XX. század ebben a tekintetben is jelentős változásokat hozott: ahogy a társadalom egészében megnőtt a nők szerepvállalása, és egyre többen kezdtek el dolgozni olyan munkakörökben, ami addig szinte kizárólagosan a férfiak számára volt betölthető, ez a különféle művészeti ágakban is visszatükröződött. Egyre nőtt a női orvosok, ügyvédek, tudósok száma, és mára már szinte nincs is olyan foglalkozás, amelyben ne képviselné magát egyaránt a két nem. A képzőművészeti oktatás területén ott tartunk, hogy mára már többségben vannak a hölgyhallgatók. Ez az arányváltozás azt is eredményezi, hogy a nőművészet mint fogalom lassan teljesen elvesztette jelentőségét.

Csorján Melitta festészetében meghatározó elemként van jelen a nőiség mind testi, mind lelki-szellemi vonatkozásában, hallatlan érzékenységében, azonban ez inkább a női minőség kiteljesedése, az anyaság. Az életadás, világra hozás, megtartás, felnevelés, gondoskodás misztériuma. Az *Anyatej-felhők* nőalakjának arcán a melankólia éppúgy jelen van, mint a belső derű, a befelé fordulás; az egyik kéz a keblén nyugszik az anyatej forrására utalva, a másik az ég felé mutat egy fáradt mozdulattal, illetve a piros pöttös bögre felé, amely a hétköznapi létezésre utaló jel. A kékek és vörösek kontrasztjára épül a kép, amelyet finom rózsaszínek, lilák, okkerek oldanak fel. A kék és a vörös Szűz Mária ruhájának színei, a kozmikus lét, illetve a földi, testi valóság benne megtestesülő harmóniáját szimbolizálják. A hason megjelenő, durva öltésekkel varrt seb fájdalmas kalligráfiája, mint egymásra halmozott keresztek, az új életet van hivatva dicsérni.

Talán nem véletlen, hogy a *Bíborka a mennyekbe száll* címet viselő kompozíció is a vörös és kék színekre van felépítve. Ezek a különös gyermekarcok több képén is, különféle összefüggésekben, megjelennek. Rendkívül szuggesztíven tekint a nézőre, tekintete ártatlan és csodálkozó egyszerre, angyalként emelkedik felfelé, míg társa – vagy az előző állapota – a még burokban levő, gondolkodó pózban, még lecsukott szemekkel látható. Az anyafi-

Anyatej-felhők

gurát vad kék gesztusok választják el a gyermektől, erőteljes kézmozdulatokkal megformált teste szétbomlik a fájdalom, látomás hatására.

Az *Érkezés-távozás* a lét örök körfogásának, születésnek, elmúlásnak, újraszületésnek, kibomlásnak és befogadásnak a témáját járja körül a narancsok és vörösek türkizekkel megboldított izzásában. Eltűnik a fenn és a lenn, súlytalan lebegés a színorgiában. Ezt a gondolatot tágitja ki és emeli kozmikus szintűre a *Reina* címet viselő pompázatos alkotás, mely a biológiai létezés gyötrelmeit emeli meg és fordítja át pozitív életigenléssé. A gondosan megformált festmény ecsetkezelése még a művész korábbi korszakát idézi, a kiforrott kompozíció és a gazdag, változatos kolorit, az elmélyültség ennek az időszaknak talán a legkiemelkedőbb szellemi alkotásává teszi.

Ezt a gondolatot fűzi tovább az *Egy lélek esik a földre* című kép is, amelyen egy Szent Család jellegű kompozíció tárul a néző elé. A Mária-alak – minden anya Szűz Mária – kezei szivárványos szárnyakká válva ölelik körül a „földre esettet”, szinte színgömböt

formáznak. A Szent Józsefhez hasonlitos alak egyik kezében csecsemőt tart, a másikkal a női alakra mutat, akinek feje folytatásában egy másik arc bukkan elő. Ez a kétarcúság mindenképpen meggondolkodtató, hiszen több képen is felbukkan – *A festés mámore, Ébredj* – talán tudatalatti utalásképpen arra, hogy mennyi területen kell helytállnia az alkotónak: anya, nő, feleség, tanár és még művész is... A háttérből három kékes-lilás, bámulatosan könnyedén megformált női alak bontakozik ki, talán a sorsszövő párkák is lehetnének, vigyázón tekintenek a jövevényre. Az egész képet könnyed lebegés járja át valahogy olyanképpen, mint ahogyan a tavaszi illatos szélben szállingóznak a kiterített lepedők alkonyati fényben. A Hold ragyogó fénye vigyázza a történéseket. A kis kékes gyermekalakok még nem testesültek meg, de csodálják a már a világra jött kisdedet.

Számomra döbbenetes erejű a *Jöhetne már az álom 1* című alkotás! A szépséges arc függőleges ecsetvonásokból összeálló rendszere az elmosódottságával fantasztikus módon idézi meg azt a pillanatot, amikor az ébrenlét és az álom határán minden olyan tisztán körvonalazódik, teljesen életszerűnek tűnik, annyira, hogy szinte megfogható, mintha jelen lenne, pedig már odaát van. A különös táncot lejtő tornyok a gyermekkori emlékekből bukkannak fel, színesen ragyogva, az emberarcú Hold pedig különös dalt dúdol hozzá.

Merőben más a *Jöhetne már az álom* második darabja. A különös, álló helyzetű triptichon első és utolsó darabjának elkészülte között 15 év telt el. Sok művésznél előfordul, hogy egy művészi problémát több év elmúltával újra elővesznek, továbbgondolnak, de hogy ezt

Jöhetne már az álom 2

egy szerkezetben tegyék és úgy, hogy tökéletes egységet képezzen, sőt a gondolat így teljesebben ki igazán, az meglehetősen ritka. Sőt a stílus, a látásmód, a színekkel való változása is ezt szolgálja. Első látásra egy egész alak bontakozik ki, de mégsem, mert a fej egy párnán fekszik, a törzs az ágy szélén ül, a lábak balettmozdulattal spiccen állnak. Tehát három különböző testhelyzet, a lét három állapota bomlik ki, amely félelmetes erővel, felülről lefelé haladó színbeli burjánzással hirdeti azt, hogy nem lehet olyan mélypont, amiből ne lehetne felállni. A fél szem lezárt, vagy nincs is, de a nyaklánc medálján ott a Buddha szeme, amely egyben Krisztus sebé is, ami tovább lendíti a történetet, és ezzel a segítséggel csak előre lehet lépni, sőt emelkedni a földtől, mert a tánc ezt szolgálja.

Amikor az ember szülővé válik, a gyermekein keresztül újraéli, újraálmodja saját gyermekkorát. Az addig szunnyadó emlékek elemi erővel törnek a felszínre. A furcsa, kedves kis állatok, melyek félig emberkéek is, élnek a maguk kis világát az égbe vesző tornyok között, harsányra festik magukat, lubickolnak a színekben és a gazdag felületekben. Az esernyős macska virágokat szed, a postás macska levelet hoz a fáradt lábú toronynak, a piros kutya a toronyba szeretne feljutni, a *Diszkómacska* eksztázisban tombol. A tornyok és a létrák az ég felé törnek. A magasság és a mélység mindig csábítja az embert, főleg amikor még gyermek, de fél is tőle, a gyönyör és borzongás egyszerre van jelen. A hegycsúcs és a barlang izgatóbb, mint a kettő közötti lét.

Mindenképpen szót kell még ejteni a festői technikáról, mely rendkívül fontos eleme a képi kifejezésnek. Csorján

Melitta a festéket sok esetben kézzel hordja fel a vászonra, ez olyan közvetlenséget, az anyag olyan típusú megéklését jelenti, hogy az érzelmek direkt és nem egy közvetítő útján kerülnek a vászonra, magukon hordozva a kéz legfinomabb rezdüléseit. De a részletek kibontásakor, megfestésekor szükség van egyfajta távolságtartásra, objektivitásra, és ez már az ecset feladata. Az izgalommal telített, gazdag felületek csak akkor tudnak igazán élni, ha a környezetük elcsendesedik, hagyja őket érvényesülni. A feszültségteremtés a kompozícióban csak akkor működik, ha együtt jár vele a feloldás, ahogyan ezt a zenében is tapasztaljuk. Az itt kiállított képeken mindenhol tapasztalható ez a dinamikus egyensúly. Sokan azt mondják, persze akár jószándékúan is, hogy ez a festészet ösztönszerű, abból táplálkozik. A tudatalattiból, tudat felettiből előhozott képeknek viszont láthatóvá kell válniuk, meg kell őket teremteni a semmiből, ahhoz viszont

Érkezés-távozás

mesterségbeli tudás kell, mert mesterség nélkül nincs művészet!

A kiállítás képeiben való elmélyüléskor különös utazásban lehet részünk, egy csodás, mély világ bomlik ki a szemünk láttára, legyőzzük a gravitációt, lebegünk egy éteri térben. Zuhanunk..., de felfelé!

Szepessy Béla

CSORJÁN MELITTA (1978, Székelyhíd) a képzőművészet több ágával is bensőséges kapcsolatot ápoló családból származik, a festészetet hivatásának érzi. Az alapokat Zsugán János festőművésztől sajátította el, majd Bölöni Vilmos grafikus és díszlettervező műtermében készült a képzőművészeti egyetemi felvételijére. A kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Akadémián 2002-ben szerzett festőművészi–vizuális nevelői diplomát. 2001-ben Apáczai ösztöndíjasként a Budapesti Képzőművészeti Egyetem festészeti szakán is tanulhatott Károlyi Zsigmond csoportjában. 2008-tól tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének. Bár már Debrecenben él és alkot, illetve a Nyíregyházi Egyetemen tanít, a szülőföldjéhez mélyen kötődve oda gyakran visszajár. 2004 óta alkotótábort (Méhike) is szervez a székelyhídi gyermekeknek, fiataloknak, bátorítva a tehetségeket a művészpálya felfedezésére, választására. Évente több kiállításon vesz részt műveivel Magyarországon és külföldön egyaránt, legutóbbi egyéni tárlata Szlovákiában, Kassán volt 2023 áprilisban a MaJel Rovás Központ Figuratív Galériájában, ennek megnyitóján hangzott el a fenti méltatás. Azóta ugyanez a képanyag Kolozsváron is szerepelt a Szentegyház utcai galériában, illetve augusztus végéig a Székelyhídi Múzeumban, szeptember 2-ától pedig Forró Ágnes kolozsvári alkotóval együtt mutatja be munkáit a Debreceni Egyetem Élettudományi Galériájában. Művésztelepek rendszeres résztvevője, a tavalyi Nemzetközi Hajdúsági Művésztelep nívódíjasa lett. Három gyermek édesanyja.

Pataki István

Szent László visszatér Nagyváradra 2020-ban

*hohó, lovam! Megállj!
mi az, hogy határ?!
és ki őrzi már?
se vértje, se kardja
s bennem hagyományörzőt lát!
poroszkálok városom felé
egy alattvalóm se süvegel
fülén egy tarsolyba beszél
és hiába kérdezem
én a lovagkirály
a helyes irányt!
óh, mi fújta ide ezeket?
(talán a kun szelek?)
hogy a válasz: nunceleg*
óh, Istenem!
kik egykor földik voltak
immár égiek
ránk szaporodtak a nuncelegiek!
váram ki bitorolja?
s ki ül a trónon?
nem magyar, és nem is kun
csak kuncog a magyaron
mellette magyarnak vallott
kitartott udvaronc!
Uram!
ha hozzád fordulok,
népemhez is szólok
mivé lett szabdalt maradéka?!
templomom körül kopár téren
megannyi sivár lélek
szolgalelkűvé tették a vezérek!
harcot mímelve parolázik mind
s a pór szemébe port hint
mind vizet prédikál
s bitorlókkal osztózik a koncon*

---

* Nunceleg = magyarul: nem értem

kitüntetve egymást
és néhány udvaroncot
óh, Uram! a fővezér is
árulók ivadékait menti
az értéktelent hamis értékke emeli
kipusztulásuktól félve
míg itt a Rézeken
elcsángósodik legyengült népe
olyan ez, Uram,
mint a békamentés az úton
közben egy faluszéli házban
éhen-szomjan kihűl egy öregasszony
Uram!
a megmaradáshoz kevés a kenyér!
Te kellesz, Uram, és egy megáldott szellemi
erőtér!
mert egyre kevesebb
kinek fáj
ez a hömpölygő lelki prájd
fuldoklik népem is
ha az igazba
a szót belefojtják!
hirdessék mind a papok
s az igaz írástudók:
ölelkezzetek magyarok!
ne csak hurcoljátok hermám
várják asszonyink
s örvendje népem a gyermekáldást!
nehogy a nyomolvasó
úgy háromezerben
ha lesétál a Körös-partra
nem néz már csak szőröstalpra
és én is
ha elporoszkálok újra erre
itassa lelkem
gyermeksereg önfeledt éneke
mint szent úrvacsorák kelyhe
s üvöltse több ezer torok:
élnek e tájon
és élni fognak
mindennel dacoló
konok magyarok!

(2020. szeptember 6., Horthy Miklós nagyváradi bevonulásának napján)

Bertha Zoltán

„Ige és versvarázs”

Pataki István ars poeticái

Ha valaki csak egyet is olvasott közülük: bizonyosan nem vonhatta ki magát a bihari költő, Pataki István verseinek varázslatos hatása alól. Egyik legutóbbi költeménye így kezdődik: „ha még van hitele ereje súlya / a költői szónak / miként a hívó harangok búgnak / én pataki istván / elrendelem az általános mozgósítást / nemzetem apraja-nagyja / forrongjon s forrjon egybe a harcra / istenes lélekből építsünk várat” (*kiáltvány helyett*). Valami olyan különleges újfajta reneszánsz szellem levegője árad belőlük, amely megtörhetetlen élet- és világszeretetével, lenyűgöző szépség- és örömmiszeretével, a természeti és az emberi csodák, a földi és égi vágyak, az eleven mindenséghez táguló óhajok és kívánalmak ígézetes és lélekemelő aurájával ragadhat magához akárkit.

Ez a vonzó, hamisítatlan pátoszt és pátoszmertenséget delejezve egyesítő, reneszánszos jelleg az egyetemes létezésderű evilági és transzcendens, érzelmi és érzékfölötti, profán és szakrális dimenzióiban egyaránt megteremtődik – s egyaránt átlengi a személyes, családi, közösségi élményekre, az élet–halál nagy kérdéseire, a szerelem egészséges valóságára és titokzatos metafizikájára („érosz egére”) vonatkozó vallomásos és bölcséleti témavonulatok sokaságát; de képes átítatni, átszínezni még a Partium-vidéki, bihari, nagyváradi tájhaza történelmi és mai állapotára,

s az egész magyarság, a kisebbségi nemzet aggasztó sorsára figyelő – s a nyomorúság keserű vagy groteszk költői látleteit nyújtó – költemények hangulatát is: az elmélyült, megszenvedett hit és remény sugallatos spiritualitásának segítségével („szétvert darabolt / jutalmul dobta Trianont / csonkolónak sosem fáj a csonk / mely szétdobálva is összeforr / bitorló nem ülhet felette tort / bénítani sem lehet / a test kiveti a lélekidegent / felkel és jár / épül és gyógyul / mert szabad lelkében / maga Isten trónol”). Vagy idézhetjük egy igazán telitalálatos, kesernyésen epigrammatikus versét is (*a nemzeti minimumról*): „az üldözött / kéri az űzöt / ha már levágta lábát / adja vissza a cipőfűzöt”. Vagy máshol azt karikírozza szarkasztikus keserűséggel, hogy a kisebbségi magyarság tényleges önrendelkezési esélye csak megfogyatkozásának, netán elmúlásának árán érhető el: „üres templomban a pap / csak a segílyt várja / hogyha nem hoz a holland / majd csak küld az árja (...) magyar anyó hallgatja / kertjében kapálva / unokája helyett lesz / autonómiája” (*partiumi magyar falu 2012*). Az összeölelkező egzisztenciális mélységperspektívák és magasságszférák („csak ki mélységet ismer / tudja / mi a magasság”) üzenetei így azután a felszabadult lírai formajáték végtelen távlataiban is bravúrosan ér-

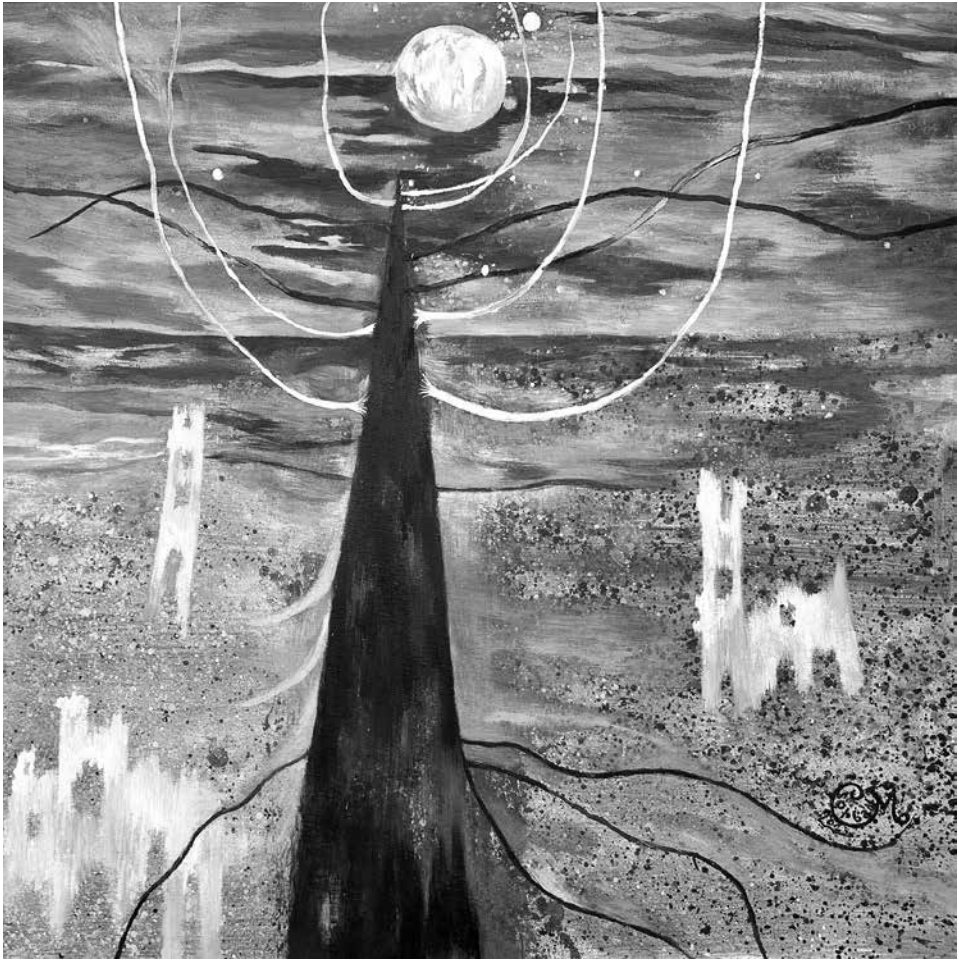
vényesülhetnek: ezek a versek megint mintha régi énekmondók, vágánsok és jokulátorok, vígkedvű deákok és népközeli költőzsenik újjászülető, frissen, üdén megújulva reinkarnálódó alkotásai lennének. A bájjal és kellemel telítetten lüktető sorok mámorító ritmusa, a zsongítón folyékony-gördülékeny intonáció, a vaskosat is légies-sé szublimáló humor és kedélyesség, az ironia és önironia sokrétű, vibráló megnyilatkozása, a tréfás-maszkos alakváltoztató szerepjátás, a szó- és nyelvjátékos hajlékonyságba simuló gondolat- és hangulatjáték megejtő mágiája, a bűvölő, bájoló rímvariációk éteri, mesebeli, tündéries árnyalatgazdagsága, a csillogó, sziporkázó asszociációk és képzetkörök lendületes összefűzése (a kanyargó, indázó szófűzés): mind-mind a hang- és mondatlejtés, a dallammenet, a villódzó jelentésképzés igazi mesterévé avatja ezt az orfikus és próteuszi alkatú modern lírikus művészt.

Pataki István valóban a szavak zsonglőre – szuggesztíven szellemes, ötletes mestere –, létérzésének és létszemléletének gyökerei messzi (de élénk) költészettörténeti hagyományokba nyúlnak – miközben sugárzó maisága, kortárs aktualitása, jelenkori érvénye is elementáris hatású. „A Pataki-vers hamisítatlan ízét, sajátos karakterét a kortárs lírában unikum-számba menő nyelvi humora és játékosága adja. A szerző őseredeti talentummal megáldott homo ludens, aki a játékot a költői létforma lényegének tekinti, s aki akkor boldog és akkor van elemében, ha játszik. Ennek megfelelően a nyelvi, stílus- és szerepjáték változatos formában és sokféle regiszteren szólal meg verseiben” – összegzi

minderről a jeles irodalomtörténész, Ködöböcz Gábor.

Pataki István sorjázó újabb kötetiben (*Az angyal érkezése és távozása*, 2015; *Mintha vízen járnék*, 2017; *Nagymerev nem búcsúzik*, 2019; *de poesis*, 2019; *Istentől Istenig*, 2022) az ars poetica-szerű versei is mind kedélyes, humoros, derűs, rímes, játékos remeklés. Ironikus és önironikus villanásokkal, csipetnyi rezignációval – akárha Arany János keserédes önvallomásaiban. Összetett hangzatuk és hangulatuk miatt elragadók tehát, még ha látszólag egyszerű versbeszéd igézne is itt. De valami bűvös sugárzás ezt az egyszerűséget a lét- és világkép-összegzés titokzatos magaslatába emeli. Valami különös bölcséleti – mert letisztult bölcsességet magába szívó – erő telíti a számvetés, a számadás, az önarckép-rajzoló, önportré-festő őszinteséget, bájt, finom illúziótlanságot. Klasszikum és modernség együtt: időtlen örökérvényűség és frivolan mai frissesség egyszerre és szervesen összevegyülve árad belőle.

Önlefozó gesztusok (kisbetűs verscímeikkel és önmegszólításokkal, önmegnevezésekkel) és reális önjelölések markírozzák a valóságos hétköznapi költői én és az eszményeket, a feladhatatlan ideálokat mindig fenntartó lírai alany erkölcsi és emberi szilárdságának, méltóságának karakterjegyeit. A poétikumban megszépülő élet szeretetének és örömeinek igazságértékeit. Az élet, halál, szerelem, magyarság, emberség, emberi és nemzeti lét, humanitás és divinitás ősi-örök élményegyüttesének, fundamentális léttapasztalatának kristályossá kigyöngyöző szentenciáit. Mint Petőfinél: tiszta beszéd, tiszta érzés, tiszta világlátás

Világfa és Tejút

és viláértelmezés. Még szelíden csipkelődve, vidáman élcelődve a világon és önnönmagán is. Félig-meddig tréfásan elképzelve az utókort, ahogy rácsodálkozik az ő emlékére. És parodisztikus stílusimitációval játszadozva, amiként felidézük őt. Meg a többi költőt. Hogy a mai gyerekek szerint (*rendhagyó irodalomóra*) a költők nem csak verseket írtak, hanem emberek is voltak, „az egyik ellövette fél lábát ágyúval / – a másik vadkannal ütközött / – tökjő fej mindegyik / – mindig szerelmesek voltak / – meg nem szerették őket eléggé / – az egyik hasba rúgta terhes menyasszonyát / – a másik kedvesére megengedte a gázt”, „sokat ittak”, „józanon meg sokat harcoltak a népért”, Petőfi vitézi verseitől „mind elhulltak az ellenek”, de hogy ma is élnek-e költők, azt már csak fél füllel hallotta az egyik gyerek a bátyjától, hogy talán van még egy, akit a falu ugyan kevésre becsül, de a költészet azért mégiscsak fontos és nagy hatású, zárja le az elmélkedések groteszk sorát napjaink tanító nénije. De még az ilyesféle alulstilizáló nyelvi formákból is kidomborodik, még a banális vagy triviális megfogalmazásokat gunyorosan vagy öngunyorosan karikírozó szövegjáték közegében is rendíthetetlen lesz például, ami Petőfi szállóigéjében „szabadság, szerelem” kettőseként vonult be kortalanul aktuális vágyképzeteink közé: „tanító néni kérem / a költők ugye furcsa lények / kihaltak mint a bölények // gyerekek / itt élt egyikük / akihez csendben beme gyünk (...) látjátok itt írta a verseket / mivéseket és nyerseket / harsogott és hersegett / s mert emelte síró népét / elvitték az írógépét / csak papíron futó tollal / vívódott az utókorral / néha az eget nézte / vagy egy lenge nőt / virágot

szedett meg levegőt / itt nyögött hörögött / álmodott csillagot rögöt / evett ivott és nemzett / fontos volt neki az ölelés s a nemzet” (*látogatás a pataki istván emlékházban*). Emelte síró népet: igen, az erdélyi magyarság román kommunista diktatúrát szenvedő kálváriája és passiója közepette a költők főként tartották a lelket a kisebbségi magyarokban. A magyar kultúra minden téren áldozatvállaló képviselőiben lehetett bízni, hogy lelkiileg és erkölcsileg is kiemelik a magyarságot abból a fertőből és nyomorúságból, amelybe a magyargyűlölő sovén politikai hatalom igyekezett belefojtani embert, nemzetet s minden értelmet. Ezért tiltották be abban az időben még az írógépeket is, számozták meg vagy kobozták el őket. Félték az igaz szó morális hatalmától, hogy az majd fölébe kerekedik az ő egész gyalázatos elnyomó gépezetüknek. Elvitték tehát az írógépét is a költőnek, s még jó, ha őt magát nem mondjuk a Duna-deltai kényszermunka- vagy haláltáborokba.

A mondanivaló súlyos – de a felidézése mindennek már élénk, élőbeszéd-szerű, könnyed és látszólag laza, s végig üdén és elegánsan, rímesen-ritmikusan futó vers- és dallammenet, magával ragadó zeneiség, muzikalitás, miközben mívesen cizelláló megkomponáltság, áttetszőn csillogó transzparencia kíséri. Különös sugárzással. Mert a felhőtlen komorság és a komor felhőt-lenség elegye: valami igazán különlegesen szuverén hangon közvetíti ezt a viláértelmező látásmódot, a mély-ségperspektívák és magasságtávlatok dimenzióinak üzenetét, sugallatait, asszociációit. A költő a mélyből szól: de profundis, a mélységből kiáltozik a megváltó reménység után, az égiek se-

gítségéért fohászokodva. Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni. De onnan is fölfelé tekint, tehát emelkedni vágyakozik, az „excelsior” ösztönével és az önmeghaladó eleváció kívánalmával – s a fentiek pedig lehajolnak, lenyúlnak, magukhoz ölelik az utánuk sóvárgókat. Áthatják, átítatják őket. Az immanencia így feltétlenül rászorul a transzcendencia hitére, kegyelmére. Ha a költő a mélységeket járja (a hazát is a mélyben, miközben azt – az illyési látomás szerint is – a magasban képzelet és álmodja) – felülről, az érzékfölöttiség birodalmából szerzi és nyeri a biztatást, a szférikus kilátásokat. S az elhívó és megmentő szózatokat is onnan: hiszen a magasból az abszolút személyes és teremtő és megtartó létező, maga az Isten szól. Egyént és közösséget is ez a végtelen univerzalitás véd meg: az emberben is visszhangzó tökéletesség hangja, a művészi varázslat, a versvarázs mint a prófétikus vagy isteni igé és kijelentés. Az evangéliumi, üdvörténeti bizonyosság szava. Botorság volna ezt tagadni „sivár lélekkel”, hiszen így a félelmen is úrrá lehet a meggyőződés: a metafizikai és történelmi, a szellemi és antropológiai mélységek és magasságok összeforranak, mint őseinkben, s az isteni és emberi létezésben való részesülés megajándékoz a kiteljesíthető életformával, sőt a halandóságon túlmutató, azt felülmúló örökkévalóság igézetével. Mindez a létbölcséleti jelentéstartomány a röviden illanó verssorokba delejező hatással sűrűsödik bele: „a költő mélyből szól / isten a magasból / figyelj szavukra / földi halandó // utánad nyúl isten / a költő felemel / ne tagadd őket / sivár lélekkel // ige és versvarázs / ha áthatja lényed / megvéd erőt ad / sosem kell félned // mélység

és magasság / összeforranak benned / mint ősök vére / tanítanak lenned // a költő mélyből szól / isten a magasból / figyelj szavukra / földi halandó” (*alkalmi intelmek biztatással*).

Kettős természetű az ember; létét bináris oppozíciók keretezik: fény és sötétség, fent és lent, élet és halál. Félelem és remény, sírás és kacagás. A karácsonyi csoda, a krisztusi megtestesülés egyszerre hoz vigaszt és örömet. A karácsony egzisztenciális és eszkatológiai axióma – mert ahogy az istenség emberré lesz, hogy újjászülethessen és beteljesedhessen az ősidők és a végidők egybesimuló katarzisa, úgy lesz ereje, súlya, ontológiai vitathatatlansága a kezdetben volt és az időtlenséggé lényegülő isteni igék létigazságának. Az Ige testté lett – hogy egyúttal és újra felülbíráhatatlan, pantokrator Igeként maradjon fent örökkön-örökké. Ezt átlátva kívánja a költő hasonlóképpen a maga szóigazságát is létigazsággá nemesíteni, egzisztenciális érvényűvé és jelentőségűvé növelni – a megváltó megszületésben rejlő üzenetet követve: „azokért jöttem akik sírnak / gyógyírnek enyhe vigasznak / s azokért is kik kacagnak / örülve minden kacatnak // azokért jöttem akik vártak / ne legyen néma a várta / s azokért is kik tagadnak / súlya legyenek a szavaknak” (*azokért*). Alfa és ómega összeér; „potentia pura” és „actus purus” összefonódik – hogy Arisztoteléstől kezdve beleborzonghassunk a kezdetet megelőző és a véget követő titok csendjébe, még a pusztaság lehetőségét a végtelen teremtés rejtélyével összekapcsoló versírás kapcsán is; hogy beleremeghessünk a nyelvet a nyelvmentültség misztériumával összeolvasztó talányba – abba, amit a tér és idő és vég nélküli ősállapot, változhatatlan

ősállandóság, eternitás sugalmaz: „az utolsó verset / úgy kellene megírni / mint az elsőt / ha nem írtam volna meg” (*az utolsó*). Hogyan juthatunk az első elé és az utolsó után, amikor is a világlehellet önmagába tér vissza? A költő a világtéremtést, az emanációt utánozza; a szellem kiárad, megfog, csendet és zajt, vígságot és fájdalmat, ijedelmet és áhítatot kelt; a világ Isten alkotása, az alkotás isteni aktus, s lehetőségeivel a költészet a lehetetlent kísérti meg. „A Szó, amely Isten, redőiben őrizi az emberi nem történetét az első naptól fogva, s minden nép történetét annak nyelvében” – idézi Jean Pierre-től *Engedjétek hozzám jönni a szavakat* biblikus című remekművében Sütő András. A vers, a poézis is tehát isteni minőséget hordoz, lehetségesség és lehetetlenség kényes határán egyensúlyozva, mint egy nép is akár, a magyarság, az elszakított erdélyi magyar nép, amelynek megmaradásesélyét Reményik Sándor az „ahogy lehet” nevezetes szentenciájában foglalta össze, vagy a „lehet, mert kell” szillogizmusában, a sokszor – egy időben például Makkai Sándornál – felötlő „nem lehet” kétségbeesettségére is válaszképpen. A vers tehát valóságos szellem, lélek, világszellem: „a vers / lélek rend-

je / fogamzás sikolya / halál csendje // gyermekzsvaj / fuldoklás lélegzet átok / özvegyi jaj // virrasztás magunk felett / önfeledt ölelés / árva rettenet // vert seregünk / s a verhetetlen / szabadságmámor / a lehet / s a lehetetlen // a vers / a vers / maga az isten” (*de poesis ex catedra*). Ezért nem adhatja fel a költő sem az eszményeit, sem a hivatását. Ifjú szívekben él tovább, mint Adyval szólva az igaz sorsvállaló és másokért viaskodó költők mind, étellel-halállal dacolva, s még talán az Istent is ámulatba ejtve: „nem adom fel / és nem adom alább / borzongj meg élet / vigyorogj halál / nem adom fel / és nem adom alább / ámuljon isten / köpködjön galád / nem adom fel / és nem adom alább / értetek élek / s bennetek tovább” (*üzenet mindenkorra*).

S aki érti és érzi e költészet rezdüléseit: abban valóban és bizvást zsonganak tovább a költő élő és éltető lírai gondolatai. A megindítón létösszegző, kötetzáró számvető darabból pedig kiváltképpen: „hatalmam ha volt – / csak magamon / kacagtam minden hatalmon / s azokon / akik kinevettek / mert szeretni mertem / felemelve vagy leverten / istent nemzetet hazát és nőt / s áldottam bölcsőt temetőt” (*magyarnak maradtam*).

Portré Ágíról

Bencze Mihály

„A szabadság régi bajnoka”

(Bem József emlékére)

*Tornyosul a horizont, viharfellegek kavarognak,
Nagyon nehéz tél után a fecskék talán tavaszt hoznak.
Villámot szór a felhő, nyomán torz árnyékok vetülnek,
Hol gémeskút állt, most rémisztő fészületek készülnek.*

*Kelet és Nyugat közt morzsolódik sok nemzet, nincs egység,
A lengyel szabadságharc elvérzett, orosz becstelenség
Párizsba zavart, azt hitted ott kell fel számunkra a nap,
Bécsben is elvérzett a forradalom, jöhet egy új lap.*

*Kolozsvár után szabad lett Székelyföld, megjött Bem apó.
Csillagos ég is minket csodál, szabadok vagyunk, hahó!
Visszhangzik császárnak a cár, egyik kutya, a másik eb,
Üstökös-magány lett sorsunk, testünkön egyre több a seb.*

*Szabad Szeben és Brassó, három csiki zászlóalj zengett,
Tanács téri erkély alatt föléd hajolt három nemzet.
Kivonult Erdélyből az ellenség, felébredt a jövő,
Sírokon gyertyaláng repdes, több millió szitakötő.*

*Szászország-mező a mi világunk, népünk tündérszívű,
Egyesíti seregét a két gonosz, más lelkületű
Sötét démonok mindent felégettek, így lett Világos,
Mohamed vallása megmenti életed, hivatásos*

*Pasa lettél, de Murádként internáltak Aleppóba.
Kiegyezett az oszmán az oroszsal, ülhetsz hintóba,
Csaba királyfihoz vágathatsz, hogy végső lehelettel
Kiáltad: „Lengyelország, én már nem szabadítalak fel!”*

*Világszabadság – álombeli fogalom lett, délibáb,
Villámot szór még a felhő, de egyre több a porkoláb.*

*Európé és Zeusz szerelme zűrös, nagyon kényes,
Ég és föld között koporsód lebeg, nekünk örökmécses.*

(Csernátfalú, 2010. december 10.)

Isten nevében máglyára megyek

*Suhanó fákbán élet korhad, határtalan a tér,
Eszmék és téveszmék kérgesednek, zötyög a szekér.
Nem látlak, árnyad jár mellettem, megfognám a kezéd,
Mennyek helyett a földön kereslek, ruhám viseled.*

*Évek óta feszítenek a képzetek s kérdések,
Választ keresve elnyűtt testemből sokszor kilépek.
Most Rómán keresztül a szívembe zarándokolok,
Megtisztulva megtisztulni, szülessenek új tanok.*

*Sötét hajam deres tincse homlokomra redőt fest,
Égető fény keres, megváltóm óv, ha kell, el is rejt.
Elmúlás rőt szele már nem borzol, megvan mindenünk,
Csillagokra írom fel: „Erős vár a mi Istenünk”!*

*Szentségek terhét átveszem, vérpiros az alkonyat,
Európa lángba borul, forr a bosszú s indulat.
Fegyverem a tiszta szó, éjjeli csendben zokogok,
„Erős vár a mi Istenünk”, telihold is felragyog.*

*Megtartó anyanyelv tüzeiben érthetőbb az ima,
Krisztus nyomában járj, ez az egyetlen medicina.
Az elmélet a világ zord faláról visszapattan,
Tévelygő lelkek bozótja visszhangzik, ég a katlan.*

*Csípős hideg szorongat, szellő pirostítja arcom,
Tűzzel-vassal vallat a gonosz, hitem fel nem adom.
„Itt állok, másként nem tehetek”, a császárt se bántom,
Isten nevében máglyára megyek, én, Luther Márton!*

(Eisleben, 2001, július 28.)

Atheneum

*Kint a közöny húrokat penget, bent a szabadság fegyvertelen,
Elmosódik a plakáton a névtelen tömeg, embertelen
Mint a legyőzött sereg, meddő lakói egy metropolisznak.
Kirabolt arcok, újjászületett hitért századokat várnak,
Frakkban érkezik a lelkiismeret, vagy páros havazással,
Vergődik a képzelet, beront az ajtón egy gyors villanással.
Tücskök és hangyák mézben egyek lesznek, a tarisznyák üresek,
Tiltott szerelmek karzaton virulnak, lombhullató füzesek.*

*Egy beintés és elindul a zápor, kiégnek a kvarclámpák,
Kikövezik a látóhatárt, tündérékké válnak a banyák.
Varázslók rabul ejtik a vonókat, húr csattan, mint az átok,
Kardcsapásként suhan a vágy, megelőz csendet és távolságot.
Szobrászkodik a karmester, égve röpködnek a fémgorgácsok,
Kőművesek falfehérek, feszegetik az eget az ácsok.
Zölden vérzik a nyár, csillagot tüszszentenek a kormos álmok,
Csilingel a hold, de vadul verik a patkót a lókovácsok.*

*Feltámadás harmadnapján indulót zengnek a réz harsonák,
A fogant időt vulkánok tisztítótüzeben koronázzák.
Zörgő brácsák fölött kötélhányós, korhadt hárfán egyensúlyoz,
Ordít arcán a zuhanás gögje, bögője törött, nem túloz.
Zsákban futnak az akkordok, cselló leveti halotti maszkiáját,
Hegedűre tűzött évszakok festik a közömbösség arcát.
Bereked az angolkürt, a kottán marhavagonok futnak át,
Leengedett sorompó között kattog a csend, nem leli mását.*

*Ósdi gondolatok tűzfalán vakolatot bont a pergődob,
Fűzött igazakkal összeférceli a mindenséget, oszlop
Emelkedik, rajta szárnyra gyúlt madár foltozza az éveket,
Kiürített játékdobozban tuba horkol, nem kap érveket.
Fagott, hamis hangot fogott, és belebotlott a kontrafagott,
Kitört a zűrzavar, sápadt piccolo itt hagyott csapat-papot.
Délkörök mentén dörömböl az üstdob, végtelenbe menekül,
Páholy magánya atomokra hull, árnyékszéken a nagydob ül.*

*Felsikolt a klarinét, hát meddig tart ez a szkizofrén refrén?
Parancsra lendül valami az égnek, lázadás vagy csak repkény?
Testrészek félhangos jajgatása kilóg a forró összhangból.
Fuvola fénytelenül karcolja a tájat, nyikorog dacból.*

*Védelem nincs, minden égitestre ablakot nyit a fájdalom.
Bejárja a hit szakadékait, de meggyóntat a cimbalom.
Lámpa fényes ökle sújt, az idő csak piruló harangjáték,
Szilveszteri koncert véget ért, lassan emlékké fagy a tajték.*

(Csernátfalu, 2016. december 31.)

Diszkómacska

Kopácsi Sándor

Az 1956-os magyar forradalom és a Nagy Imre-per

(részletek)

Rákosi görcsösen ragaszkodott a hatalomhoz, és megpróbált még a régi módszerekhez visszatérni. A pozna-ni lengyel felkelés és a Petőfi kör sajtótovítája után 400 ellenzéki politikus letartóztatására adott utasítást, de a szovjet vezetők, Mikoján és Szuszlov közbeléptek, és Rákosit menesztették.

Helyét a kettes számú lakáj Gerő Emő foglalta el. Gerő éppúgy fékez-te a kibontakozást, mint Rákosi. Rajk László rehabilitációs temetésére is csak vonakodva adta meg az engedélyt. A temetésen jegyezte meg a Rajk-ügy egyik elítéltje: „A gyilkosok viszik vállukon a koporsót, világos, hogy a desztalinizációt a sztálinisták akarják végrehajtani, és ebből csak katasztrófa következhet. A jóslat, sajnos, bekövetkezett, dc még felcsillant a remény, amikor a lengyel nép vértelen úton leváltotta a sztálinis-ta vezetőket. Miért ne történhetne meg ugyanez nálunk is?

Az egyetemisták, a munkásfiatalok lengyelek melletti lelkesedése mind-nyájunkra átragadt. Igen! Nagy Imre lesz a miniszterelnök, Kádár János a pátfőtítkár. A kompromittált vezetők helyébe a mellőzött, meghurcolt poli-

tikusok lépnek. A párt egy széleskörű reformpolitikával visszaszerzi a tömegek bizalmát, és minden rendbe jön. Ilyen reményekkel telve következett el 1956. október 23.

Egymást követően kaptam a je-lentéseket, hogy az egyetemi diák-ság ezen a keddi napon tüntetésre készült. Rokonszenvüket akarták nyilvánítani a lengyel nép iránt, és nyomatékot óhajtottak kölcsönözni saját nemzeti reform-programjuk-nak. Reggel a főkapitányságon először Horváth Márton, a kommunista párt-lap főszerkesztője hívott telefonon, és rendőri provokációt emlegetett. Lovasrendőröket látott az utcán, és ez, véleménye szerint, csak olaj lehet a tűzre. Pócze belügyminiszter-he-lyettes jött rá a rejtély nyitjára: a rend-őrség lovasiskolája minden kedden a Hűvösvölgybe vonul ki gyakorlatra. Pócze parancsot adott: „Galopp vissza a kaszárnyába.”

Délben értekezletre rendelték a Belügyminisztériumba. A BM veze-tői már az ülésteremben gyülekeztek. Köztük volt egy szovjet tanácsadó, akit azelőtt sohasem láttam. Az ülést Piros

László belügyminiszter nyitotta meg, majd a következőket mondta:

– Ide kérttem Kopácsi elvtársat, a főváros rendőrfőkapitánvát, hogy magyarázza meg nekünk, hogyan készült fel a várható eseményekre. Mint mindannyian tudják, ma délelőtt rádión keresztül betiltottam a tüntetést.

– Kérdéssel szeretném kezdeni, elvtársak. Mit tegyünk, ha a tüntetők a tilalom ellenére is felvonulnak az utcákon? Mert egy tüntetés megakadályozásához felszerelés kell. A háború előtt a Horthy-rendőrségnek voltak gumibotjai. Nekünk nincsenek. Kardjuk is volt, amellyel először kardlapozhattak, vagy szükség esetén vagdalkozhattak, de halálos sebet még mindig nem ejtettek. Nekünk kardunk sincs. Megbonthatják a tömeget a lovasrendőrök is, de nekünk még csak lovasrendőr tanulóink vannak, lovas rendőrségünk nincs. Tűzoltóinkat sem képezték ki a fecskendő használatára a tüntetőkkel szemben. Nekünk csak veszélyes lőfegyvereink vannak: géppisztolyaink és géppuskáink.

– És minden puskának van puska-tusa, ha nem tévedek – szakított félbe a miniszter.

– Igen! De tételezzük fel, hogy a diákok a puskatustól sem ijednek meg és nem oszolnak szét; tételezzük fel, hogy ellenállnak, akkor nem marad más hátra, mint a rendőrség tüzet nyit. Akkor ki vállalja a felelőséget azért, hogy lövetett a tömegre és esetleg sokan életüket veszítik?

Végül azt javasoltam, hogy miután politikai válságról van szó, az ügyet nem lehet a rendőrség hatáskörében elintézni – a párt vezetőségétől kell utasítást kérni.

Mint kiderült, a politikai bizottság ugyanezekben az órákban éppen a tüntetési tilalomról tárgyalt.

A politikai bizottsági döntés híre előtt az új szovjet tanácsadó is szót kért. Arról beszélt, hogy Budapest utcáin fasiszták és imperialisták rohamcsapatai zavarognak, és a magyar karhatalom még habozik fegyverét alkalmazni.

~i szájátva hallgattuk szavait, tolmácson keresztül. A Pravda egész agresszív, elkoptatott frázisait vágta fejünkhöz, Sztálin egész hidegháborús szótárával együtt. Csakhogy ennek már nálunk, Magyarországon, három éve lejárt az ideje. A miniszterhelyettesek titokban összenéztek. Az ismeretlen tanácsadónak én így válaszoltam:

– A Moszkvából érkezett elvtársnak, úgy látszik, még nem volt ideje megismerkedni az itteni helyzettel. Ezért meg kell mondanunk neki, hogy a tüntetést nem fasiszták és egyéb imperialisták tervezik, hanem egyetemi hallgatók, munkások és parasztok lányai, fiai, akiket nagy gonddal válogattunk meg, mielőtt beiratkozhattak az egyetemre. Országunk értelmiségének krémje követeli jogait és akarja rokonszenvét nyilvánítani a lengyel népnek.

A kékszemű, szőke hajú, fontosságának nyilván tudatában lévő idegen, aki a második világháború német tisztjét juttatta eszembe, paprikavörös lett, miközben a felszólalásra adott választ oroszra fordították. A kibontakozó vitát telefonhívás szakította félbe. Gerő Ernő közölte, hogy a politikai bizottság a tüntetési tilalom feloldását határozta el. Ezt mindjárt a rádióban is bejelentették. A feszültségünk feloldódott.

(...)

A főkapitányságra visszatérve egymást érték a telefonhívások a harcok-

ról, az egész kétségbeesett védekezésről szóló jelentések. A Kilián laktanyából, amely még három napig tartotta magát. A Marx térről, a Kálvin térről, a Corvin közből, Kőbányáról, Csepelről, Óbudáról, a Vérmezőről jöttek a sürgető segítségkérések: „Küldjön gyorsan felmentést, az oroszok az ágyúikkal lemeszárolnak mindenkit, a gyerekeket is, az Isten szerelméért, gyorsan!”

Az orosz páncélos egységek válasza a Molotov-koktélokra ugyanis az volt, hogy módszeresen szétrombolták az épületet, ahonnan csak egy lövést is leadtak rájuk. Egész házsorokat pusztítottak el, abban a hitben, hogy felkelő csoportok húzódnak meg a falak mögött. Csak azon csodálkoztam, hogy a főkapitányságot nem támadták meg. Valószínűleg azért nem, mert a Szovjetunió lelkes magyar informátorai úgy tájékoztatták az orosz vezérkart, hogy az épületet Király Béla hatalmas erőddé építtette ki, nehézfegyverekkel és utcai harcokra külön kiképzett rohamosztagokkal – ami persze nem volt igaz.

Majd személyes telefonhívás futott be a jugoszláv nagykövetségről, Vukmirovics helyettes katonai attasétól.

– Előbb nem telefonálhattam, Sándor, de most sürgős. Gyere azonnal a nagykövetségre.

– A nagykövetségre? Miért?

– Mert kislányod, Judit is itt van.

Ekkor jöttem rá, hogy Nagy Imre és néhány társa a parlamentből a jugoszláv nagykövetségre ment.

– Feleségeddel együtt gyere, Sándor – hangzott a kagylóban. – Várunk. Számíthatsz vendégszeretetünkre és barátságunkra.

Azt feleltem, hogy egyelőre nem hagyhatom el a főkapitányságot, itt kell

fontos teendőimet ellátnom, de kérem, hogy nyugtassa meg lányunkat, hogy nem történt bajunk, és hamarosan viszontlátjuk egymást.

Vukmirovics ezután szinte óránként telefonált. Szavaiból – bár ezt telefonban kifejezetten nem mondta – az a benyomásom támadt, hogy nem egyedül Judit várja a szüleit. Az új kommunista párt vezetősége ugyanis ott volt a nagykövetségen. Természetesen Kádár Jánoson és rajtam kívül. A többi öt: Nagy Imre, Donáth, Losonczy, Lukács György, Szántó, és ha tárgyalni akartak, illetve határozatot hozni, a párt szervezeti szabályzata értelmében, az én jelenlétemre is szükség volt. „A forradalomban megújhodott párt vezetőségének új határozatai pedig más irányt adhatnak az eseményeknek”, gondoltam, és megígértem, hogy legkésőbb másnap, november 5-én reggel mi is odamegyünk.

A kitűzött időpontban el is indultunk, csak hogy a hajdani Andrassy, majd Sztálin úton, amely a forradalom napjaiban a Magyar Ifjúság útja nevet kapta, javában dúlt a harc, ezért feleséggel és egy oroszul jól beszélő őrnaggal a párhuzamos kis utcákon haladtunk és jutottunk el a szovjet nagykövetség környékére. Itt a házak sértetlenek, az utcák nyugodtak voltak.

Egyetlen fegyveres csoport sem provokálta az egész felkelés idején az országunk urait.

Egyszerre szembekerültünk egy szovjet őrjáráttal.

– Drug, Kopácsi – szólalt meg az őrjárat egyik tagja, a magyar belügyminisztérium egyik szovjet tanácsadója, fedőnevéen „Huszár” ezredes. – Kopácsi elvtárs, jó, hogy jött. A nagykövet elv-

társ és Kádár János akarnak magával beszélni. Már tegnap is vártuk. Jöjjön velem, mindjárt bemegyünk hozzá.

Összenéztünk Ibolyával és az őrnaggyal. A zűrzavar teljes volt. Hogyan magyarázhattam volna meg igazi úticélunkat? Különbön is addigra az őrjárat körülvevett bennünket és játékos, vendégszerető mozdulatokkal tuszkoltak bennünket a nagykövetség bejárata felé.

Ennek nagy udvara laktanyára hasonlított. A melléképületek mentén harcokocsik, páncélos járművek és nehézlövegek is sorakoztak. Mindenütt géppisztolyos katonák.

Az őr bezárta mögöttünk a kaput és intett, hogy várjunk. „Huszár” ezredes eltűnt. Ott várakoztunk, amíg megjelent az új szovjet tanácsadó, akivel október 23-án, Piros belügyminiszter értekezletén találkoztunk össze először és szólalkoztunk mindjárt össze, de akinek személyazonosságát mind ez ideig nem ismertem. Az ő parancsára egy páncélozott gépkocsiba kellett beszállnunk, míg ő maga egy tankban foglalt helyet, majd még egy tankkal együtt kigördültünk az utcára. Mivel Ibolya közben azt is elmondta, hogy kislányunkhoz indultunk a jugoszláv nagykövetségre, Ibolyát le akarták szállítani az autóról, de ő nagy kiabálás árán velem maradt.

Az úticél a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok sashalmi laktanyája volt. Itt nem Kádár János várt bennünket. Az előcsarnokba vezettek. Feleségemet és Géza őrnagyot a jobboldali szobába irányították. Utánuk

akartam menni, de egy fegyveres katonára elállta utamat.

– Itt várjon!

Majd kinyílt a terem végén lévő szárnyasajtó, amelyen keresztül a díszterembe léptem. Több szovjet tábornok között ott állt színpadi pózban a kis zömök orosz „tanácsadó” menetoszlopunk első tankjából.

– Szemét, megismersz?

Azt dadogtam, hogy nem.

– Iván Alexandrovics Szerov hadseregtábornok vagyok, a bolsevik párt központi bizottságának tagja, a Szovjetunió minisztertanácsa mellett működő állambiztonsági bizottság elnöke. Október 23-án, azon az értekezleten goromba voltál hozzám. Budapest legmagasabb fájára foglak felakasztatni.

Az járt a fejemben, hogy végem van, de azért válaszolnom kellett.

– Tiltakozom! Mint a Magyar Nemzetgyűlés képviselője, mentelmi joggal rendelkezem. Egy idegen hadsereg parancsnoka nem tartóztathat le.

Kabátom belső zsebéből kihalásztam képviselői igazolványomat és Szerovnak nyújtottam.

Nem vette át, ezért az előtte lévő íróasztalra tettem. Erőltetett nevetéssel seperte le onnan a kézfejevel. Az igazolvány a lába elé esett, csizmájával belerúgott, hogy az a terem másik felébe repült.

– Maga bolond – folytatta Szerov –, ha előbb elhagyta volna a posztját és átáll hozzánk, minisztert csináltunk volna magából.

KOPÁCSI SÁNDOR (1922, Miskolc – 2001, Toronto) rendőrtiszt, az 1956-os forradalom idején Budapest rendőrfőkapitánya, a Nemzetőrség helyettes főparancsnoka. November 5-én a szovjetek letartóztatták, később a Nagy Imre-per hatodrendű vádlottjaként életfogytiglanra ítélték. 1963-ban szabadult, fizikai munkásként dolgozott, 1975-ben kivándorolt Kanadába. A rendszerváltás idején visszatért Magyarországra, részt vett és beszédet mondott Nagy Imre újratemetésén. Jogi, erkölcsi és anyagi kárpótlásban részesült, rendfokozatát visszakapta, később altábornaggyá léptették elő. Aktív közéleti tevékenységet folytatott, de távol maradt a pártpolitikától. 2000-ben hajlott kora miatt visszaköltözött gyermekeihez a tengerentúlra.

Ébredj

Bihari arcok, bihari emberek: Gyalókey Lajos

Szentgyörgyi és gyalócai Gyalókey Lajos (Szalacs, 1825. november 13. – Nagyvárad, 1889. február 2.) ügyvéd, országgyűlési képviselő, lapszerkesztő, törvényszéki elnök, 1848–49-es honvédszázados és szabadságharcos.

Apja, Gyalókey Antal a nagyváradi római katolikus püspökség uradalmainak főfelügyelője, Bihar vármegye táblabírája volt. Az ifjú Gyalókey gondos nevelésben részesült, a gimnáziumot és jogi tanulmányait Váradon végezte 1845-ben. Jogi pályáját Csengery Imre, a vármegye harmadik aljegyzője mellett kiadó írnokként kezdte, mely munkakörben 1846 novemberéig dolgozott. Ezután Pestre került, ahol királyi táblai hiteles jegyzőként tevékenykedett. 1847-ben tette le az ügyvédi vizsgát, majd hamarosan visszatért Váradra, ahol a megye közgyűlésein az akkori politikai mozgalmakban részt vett.

Az 1848 márciusi napok után Beöthy Ödön megyei főispán titkára lett, akinek ajánlatára a Partium visszacsatolásával megbízott királyi komisszió titkárának nevezték ki. Beöthy elnöklete alatt, Somossy Ignác bizottsági tanácsossal együtt Zaránd és Kraszna vármegyék kormányzati szervezetében munkálkodott.

Az ifjú Gyalókey az 1848–49-es forradalom és szabadságharc kitörésekor

a bihari önkéntes zászlóaljhoz állt be közhonvédnek, s a nagybecskereki táborba került Kiss Ernő dandárjához, ahol 14 hétig szolgált. Itt tizedesi, őrmesteri, majd hadnagyi rangra emelték, az 1848. szeptember 2-i perlaszi ütközet után pedig főhadnagyi rangot kapott. Kiss Ernő ezredes és Vetter Antal alezredes megbízásából a kormányhoz intézett hadi jelentéseket, és a csapatokhoz szóló felhívásokat fogalmazta. Zászlóaljával október végén Nagyváradra visszaérkezvén, a bihari 55. honvédszászlóaljhoz, rangjának megtartásával beosztották, és november végével a Zaránd megyei oláhok lá-

zadása által fenyegetett kristyóri hegyi út védelmére rendelték.

Ezeket olvashatjuk Nagyvárad egyik prominens személyiségéről a Wikipédia, a szabad enciklopédia szócikkében. Természetesen csak egy rövid részt emeltünk ki a szócikkből, hisz minket inkább az érdekel, miként emlékezett Nagyvárad lakossága és sajtója a méltán népszerű személyiségre, aki mély nyomot hagyott a város történetében. A választ meg is kapjuk a *Nagyvárad Napló* 1889. februári számainak fellapozásakor.

Az 1889-ik esztendő februárjának második napján, rövid betegség után elhunyt Gyalókey Lajos, a város egyik ismert személyisége. Február 3-án már gyászlobogók lengtek a középületeken, a városházán, az igazságügyi épületeken, a Nemzeti Kaszinó erkélyén, hirdetve, hogy jeles halottja van a városnak. Olyan embert veszített el a közösség, aki nemcsak mint hivatalnok töltött be fontos szerepet Várad életében, hanem hivatali munkáján kívül a közjó érdekében is hatalmas munkát végzett. Ez az ember Gyalókey Lajos volt, aki élete értelmének azt tartotta, hogy az ember nemcsak önmagáért van, hanem mások javának előmozdításáért is. „Az Apácza utcza és a Borz utcza sarkán levő ház lépcsője mellett levő szobában ott fekszik merev arccal az öreg honvéd, egyike azoknak a kihalófélben levő embereknek, kik életük alkonyán sem veszítették el a lelkesedés, az idealizmus tüzeit” – olvashatjuk a lapban.

Erőteljes, kemény ember volt Gyalókey Lajos, aki magas kora dacára is szorgalmasan megjelent az üléseken, értekezleteken, és aktívan részt vett a vitákban is. Decemberben erőteljes

kirohanást intézett az Országgyűlés képviselőházában azok ellen, akik megbontják a rendet. A nagyvárad nemzeti szövetség érdekében is sokat dolgozott, életet szeretett volna lehelni a pangó testületi életbe. Egy nagyívű regény gondolatát is dédelgette, de már nem tudott hozzákezdeni a nagy tervhez. Nem sokkal halála előtt még a város közgyűlésén is szót kért és a szépítési egylet érdekében szólalt fel.

„Két hét előtt hallottuk először, hogy súlyos beteg. Tüdőgyulladásban szenvedett. Hozzátartozói szeretetteljes aggodalommal ápolták, orvosa, dr. Fráter Imre mindent elkövetett a veszedelmes betegség ellen. Az utóbbi napokban jobban is lett. Örömmel hallottuk, hogy a javulás útján van, tegnap azonban újból nagyfokú lázt kapott. Az öreg test nem tudott ellenállni a pusztító bajnak. A pusztító betegség bár rövid ideig tartott, nagyon megtörte különben erőteljes szervezetét. Amíg élt, nem lehetett rajta látni magas korát. Gondolkodása, mozgása élénk volt, pedig 73 év nehezedett vállára. Nagy időket élt át, de ezek nemhogy megtörték volna, hanem megedzették testét, lelkét. A két hét betegeskedés azonban megtette azt, mire egy félszázad küzdelmei nem voltak képesek” – írja a napilap.

A halálesetről a gyászoló család a következő gyászjelentést adta ki: „Ifj. Gyalókey Lajos úgy a saját mint Gyalókey Aranka Sándor és Jenő, valamint néhai Gyalókey József özvegye és Aranka leánya s az összes rokonok nevében, a sziv legmélyebb, legőszintébb fájdalommal tudatják, hogy a legnemesebb szivü apa és rokon szentgyörgyi és gyalócai Gyalókey Lajos, a nagyvárad kir. törvényszék nyug. elnö-

ke, Nagyvárad város törvényhatósági bizottsági tagja, 1848/49-iki honvéd századosnak stb. stb. folyó év február hó 2-án délután 5 órakor életének 73-ik évében hosszas és kínos szenvedés utáni gyászos elhunytát. A megboldogult földi maradványai folyó évi február hó 4-én d.u 3 órakor fognak az Apáca-utcza 397. sz. házából a helvét hitvallás szertartása szerint a várad-olaszii sirkertben levő családi sírhelyen örök nyugalomra helyeztetni. Nagyváradon, 1889, február 2-án. Legyen emlékezte örökre áldott!”

A Nagyvárad Nemzeti Szövetség, melynek Gyalókey Lajos elnöke volt, rendkívüli ülést tartott, amelynek az volt az egyetlen napirendi pontja, hogy miként fogják kifejezni részvétüket a gyászoló családnak. A Szigligeti Társaság, melynek alelnöke volt, elhatározta, hogy testületileg jelenik meg a gyászháznál és a temetésen, ahol koszorúkat helyeznek el a ravatalon. A törvényszék és járásbíróóság bírói ülést tartott, ahol elhatározták, hogy azon kívül, hogy részvétüket fejezik ki, megfestetik az elhunyt arcképét és azt a tanácssteremben helyezik el.

Nagy részvét mellett zajlott le a búcsúztató a gyászháznál és a temetőben is. Mind az első, mind a második helyszínen jelen voltak a város törvényhatósági bizottságának tagjai, dr. Bulyovszky József polgármester vezetésével, ott volt a Szigligeti Társaság teljes testülete, Rádl Ödön vezetésével. Jelen voltak a 48-as honvédek, a Nemzeti Szövetség tagjai dr. Márkus László vezetésével. Dr. Beöthy László főispán, Pável Mihály görögkatolikus püspök, Szunyogh Péter alispán, Ritoók Zsigmond kir. táblai elnök, a királyi ügyészség tagjai dr. Perjéssy Mihály ve-

zetése alatt szintén részt vettek a szertartásokon. A gyászháznál a szertartást Csák Máté olasz református lelkész vezette és mondott patetikus beszédet, amelyben dicsőítette az elhunytat, aki változatos és szép pályát futott be – írta az újság. Az Apáca utcából a gyászhintó, nyomában a temetési menettel, az olasz temetőbe vonult, ahol a koporsót a családi sírboltban helyezték el. A díszes temetést a Weiszlovits-cég rendezte.

A *Nagyvárad Naplóban* is megjelent egy rövid életrajz, amit a mai nyelvre írtam át, a könnyebb olvashatóság kedvéért: „Gyalókey Lajos, a nagyvárad kir. törvényszék elnökének tanulságos eseményekben gazdag volt egész élete. Példa gyanánt állhat minden igaz hazafi előtt, ki emberben a polgári erényeket kellően méltányolni tudja. Szentgyörgyi és gyalókeyi Gyalókey Lajos született Nagyváradon 1825. évi november hó 13-án, édesatyja Gyalókey Antal, édesanyja Csák Erzsébet a leggondosabb nevelésben részesítették. Édesatyja birtokos nemes ember s Lajcsák nagyvárad lat. szert, püspök uradalmának teljhatalmú kormányzója volt. Középkispolai, úgyszintén jogi tanulmányait Nagyváradon és Pesten végezte, és pedig kiváló sikerrel és kitűnő eredménnyel, mert társai közt mindig első volt. Elvégezvén jogi tanulmányait, Pesten mint a királyi táblai hiteles jegyzője működött, míg az ügyvédi vizsgákat 22 éves korában letette s Nagyváradra jött, ahol megyei szolgálatba lépett. Itt kitűnő szónoki tehetségével csakhamar nagy feltűnést keltett. 1848-ban egyik megyei nagygyűlésen oly nagy hatással beszélt, hogy Beöthy Ödön könnyezve ölelte magához a jeles ifjút. Szabadságharcunk idejében, mint

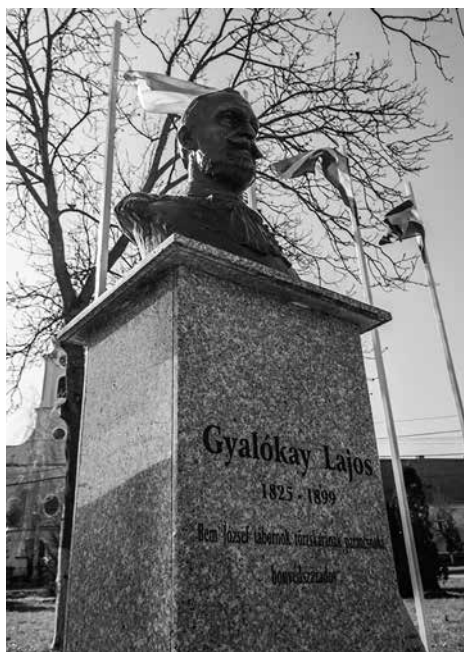

minden igaz magyar hazafi, ő is fegyvert fogott a haza védelmére, s önként belépett a bihari önkéntes zászlóaljba, mint közvitéz. Kiss Ernest ezredes dandárjának segélyezésére a becskerekai táborba ment. Itt rövid idő alatt hadnagyi rangra emelkedett. Mint a haza védelmi harcában nevezetesebb mozzanatokat megemlíthjük, hogy a véres és szomorú emlékü zarándi oláh lázadás megfékezésére, a kristyori szoros védelmére rendeltetett, innen pedig a körösbányai s báródi lázadókkal vívott harcok után Beke József honvéd őrnagy vezetése alatt Bem tábornagy segélyére sietett Dévára; majd nemsokára a történelmileg nevezetes piski csatához, hol 1849. febr. 8. és 9-én az oly nevezetes piski csatában is részt vett és súlyosan megsebesült. Vitézségéért ez alkalommal századossá léptetett elő. 1849. febr. 14-én Beke alezredes Háromszék főparancsnokává neveztetvén ki Bem által, a Beke hadsegédévé választották s megbízták a székely csapatok szervezésével és toborzásával. Ezt oly sikerrel teljesítette, hogy öt

hét alatt két teljesen felszerelt zászlóalj gyalogságot, két huszárszázadot és egy üteg ágyút mozgósítottak. Részt vett aztán a brassói és gyulafehérvári ütközetben; vitézsége és kiváló tulajdonságai kellő elismerésre találtak, midőn 1849. július 29-én őrnagynak nevezték ki s az erdélyi hadi főparancsnokság vezetésével bízták meg. Az önvédelmi harcokban igen fontos megbízásokat teljesített a legnagyobb sikerrel. Tizenkilenc kisebb és nagyobb ütközetben vett részt. A segesvári csatában a kozákok által legázoltatva igen súlyos sebeket kapott, s csakis huszárja és kocsisa hűségének köszönte életben maradását, kik mint félholtat felragadták s úgy menekültek vele a magyar táborba. A forradalom lezajlása után hosszú ideig rejtőzködött Magyar- és Erdélyországban barátainál, ismerőseinél és rokonainál, végre Érköbölkútra vonult, hol gazdálkodással foglalkozott. 1852-ben vette nőül felsőmérei és ostorharicsi Horváth József székelyhídi földbirtokos Emma leányát, akivel negyven éven át élt a legboldogabb házasságban. Honszeretetének szép jelét adta akkor, mikor az önvédelmi harcot követő elnyomatás korszakában az abszolutizmus uralma alatt a kormány híveket akart szerezni magának. Ekkor Cseh Eduárd és gróf Zichy Herman kecsegtető ajánlat kíséretében magasabb állással kínálta meg, azt ő mint jó hazafi határozottan visszautasította. Az 1861-iki derültebb alkotmányos korszak beálltával ismét megyei szolgálatba állott, s Biharmegye első aljegyzője, majd főjegyzője lett mindaddig, míg a megyék önkormányzati joguktól újból meg nem fosztattak. Ez időtől kezdve az 1870. évig mint ügyvéd működött; több nagytekinté-

lyú család uradalmi ügyvédje és jogi tanácsosa volt. Hazaszeretetéért, mint annyi sok jelesnek, fogságot is kellett szenvednie. Az 1862. és 1863. évben ugyanis, mint a *Bihar* lap szerkesztője szabadelvű cikket írt. Ezért a haditörvényszék elé állíttatott, s két havi fogságra ítéltetett, melyet a nagyváradi vár börtönében kellett kitöltenie. Nagy tekintélye és a közszeretet szólították arra, hogy a biharmegyei Deák-párt szervezője, megalapítója s alelnöke legyen. Több ízben akarták Nagyváradon s Bihar Vármegyében képviselőnek megválasztani, de nem fogadta el. Lónyai miniszterelnöksége alatt, Tisza Lajos távozása után, ennek ajánlására, Bihar Vármegye főispánjának akarták kinevezni, de körülményei miatt ez állást szintén nem fogadta el. A bíróságok szervezésekor az 1870. évben a nagyváradi kir. törvényszék elnökévé neveztetett ki. Hazafias ténylei, szenvedése, polgári kötelmeinek hű és buzgó teljesítése minden körben tiszteletet és elismerést szerzett neki. A törvényszéki elnöki állásról 1897-ben mondott le, de agg kora dacára tovább is hasznos és lelkes munkása maradt a közügyeknek, legutóbb különösen mint a Nagyváradi Nemzeti Szövetség elnöke fejt ki hazafias tevékenységet.”

Végül az utókor tisztelgéseként a vitéz honvéd előtt, álljon itt egy részlet Gyalókey Lajos *Emlékek nagy időkől* című írásából, ami a *Nagyváradi Napló* tárcarovatában jelent meg 1899. február 4-én. Azt a részletet ragadtam ki, amelyben a szerző a háromszéki emberek vitézségét és hazája, szülőföldje iránti szeretetét mutatja be. Itt meghagytam az eredeti szöveget, mintegy a kor illusztrációjaként: „Ez a dicső kis Háromszék ország – a mint lakosai

Gyalókey Lajos büsztyje Szalacson, Deák Árpád alkotása

szűkebb hazájukat nevezik – egész télen az ellenség vas-gyűrűje által, nemcsak Magyarország, de Erdély többi részétől is teljesen elszigetelten, minden tudósítás nélkül, saját pénzén tartott katonáival, saját fegyverével támadás és fenyegetés ellen, egy felség jogot gyakorló nép méltóságától áthatva, megtudta védni határait; és megtudta védni lelkét, az orláthi papirosra, Szebenben nyomtatott apocryph »Közlöny« hamis híreinek demoralizáló befolyásától. Támadott mikor lehetett, védekezett mikor kellett, sőt midőn a körülmények követelték, mint hadviselő fél, Heydte osztrák alezredessel fegyverszünetet is kötött. Papírpénzt bocsátott ki, kényszer-forgalom nélkül, ruha, fegyver és éléstárakat állított fel fővárosában Kézdi-Vásárhelyen hol a tudós vegyész. Gabriani gyógyszer-tárában gyutacsokat gyártatott; Gábor Áron

pedig, kiben egy mély gondolkozása fő, kutató ész és a technikai tudományok nagy felfedezője veszett el, saját találmánya után, béllal öntött ágyukat készített. A gyermekek bámulatos ügyességgel apró fegyvereket faragtak és ólomból tökéletesen fölszerelt kis ágyukat öntöttek, melyeiket márczius 15-én, az ünnepélyes Tedeum alkalmával, teljesen begyakorlott katonai rendben tisztelegtek. A nők ruhát, fehérneműt szőttek férjeik és testvéreiknek, tépést csináltak a gyöngéd gondadal ápolt sebesülteknek, és seprővel fenyegették, maró gunnyal ostromozták a suton maradt gyáva férfiakat. Számos falu harangja, nem az egyház tornyában, hanem ágyúnak öntve, a jogtipró ellenséggel szemben, hirdette az embereket szabadságra és szeretetre terem-

tő Isten dicsóságát. Ilyen dicsó, lelkes nép között a lehetetlenség is lehetővé változott; s a mythologia felelevenített csodáival embereket, hősöket teremtett a föld. Így, s csak is itt történhetett meg az, hogy ezen kis országból a régi csapatokon kívül, néhány hét alatt teljesen fölszerelt két erős zászlóalj, két huszárszázadot és egy üteg ágyút mozgathattunk. Márczius 29-én kaptuk Bem tábornok parancsát: hogy az általa üzött ellenség útját elzárandók, gyors menetekben egész erőnkkel Brassó alá vonuljunk. Brassónak márczius 30-án történt elfoglalása és egy napi pihenés után, április 1-ső napján Beke alezredest, mint ostromtábor parancsnokot Gyula-Fehérvár alá követtem.”

Farkas László

A vándor, akit a szíve visszahúz Váradra

Kovács Péter „Kovax” koncertezett október elején a nagyváradai bábszínházban, a Lilliput Társulat Fux Esztiváljának második napján. A zongorista-énekes ezer szállal kötődik nemcsak Váradhoz, szülővárosához, hanem a Zöldfa utcai bábszínházhoz is. Lelkesen, nagy izgalommal készült a *Jöjj vissza, vándor* című koncertre. Próba után a bábszínházban beszélgettünk gyermekkori emlékekről, Zoránról, a Presser Gáborral való barátságról, zenéről, új dalokról, miegyébéről.

– *Milyen érzés most visszatérni a bábszínházba? Milyen gyermekkori emlékek fűznek ide?*

– Meglehetősen felfokozott érzelmi állapotban vagyok, mivel úgymond itt nőttem fel a bábszínház falai között, hiszen édesapám, Kovács György itt volt bábszínész, dramaturg, rendező. Egészen kicsi korom óta állandóan ide jártam, a kulisszák mögül figyeltem, s magamba szívtam a bábszínház varázslatát. Azt szoktam mondani, hogy kétféle ember létezik. Az egyik, aki imádja a színházat meg a bábszínházat, a másik meg, aki nem vallja be. Még soha nem léptem föl a váradai bábszínházban. Eltelt az életemből 55 év. Most értem meg talán arra, hogy itt, ezen a számomra meghatározó színhelyen tartsak önálló koncertet. Igencsak erős érzelmi állapot ez.

Fotók: Vigh László Miklós

– *Milyen koncepció szerint állítottad össze a repertoárt e különleges alkalomra?*

– Egyrészt igyekszem kihangsúlyozni, hogy világeletemben kozmopolita ember voltam, ugyanakkor lokálpatrióta is. Igaz, hogy 33 éve mentem el a városból, ám nekem mindig Nagyváradra húz vissza a szívem. És ez már soha nem fog megváltozni, erre rájöttem 55 évesen. A plakáton három furcsa számjegy látható. A 33 és az 55 tehát erre vonatkozik. A 65 jelentése pedig: az az esztendő, 1965, amikor apukám kvázi a bábszínházzal meg ezzel az egész színházművészettel elkezdett ismerkedni, bekerült ebbe a bűvkörbe, és '68-ban lett teljesjogú tagja az akkori bábtársulatnak. A koncertem egyrészt tisztelgés a szeretett város előtt, azokra

a magyarokra is gondolván, akik itt megmaradtak, bár egyre kevesebben, hiszen sokan elmentek Váradról. Úgy érzem, e város mégiscsak az én városom, mindegy, hol élek. Ez az üzenet az egyik sarkalatos pontja a koncertemnek. Másfelől pedig az édesapám emléke előtti tisztelgés, a szeretetem kifejezése. És természetesen kedveskedés a nagyváradi Lilliput Társulatnak is, mert úgy gondolom, ez egy remek bábtársulat, nagyon jóindulatú és tehetséges trupp. Megnyugodtam, hogy ők viszik tovább a stafétát, mert jó kezekbe került. Szóval mindezek jegyében válogattam össze a zeneszámokat. Persze Tom Jones-dalok is kerültek a repertoárba, ezt a karakteremből adódóan már elvárják tőlem, emellett saját számok, régi bábszínházi előadások zenéi, amelyeket még Dankó János komponált, meg persze Presser és Zorán-dalok, megosztva a közönséggel mindazokat a hatásokat, amelyek engem értek.

– *Milyen volt a gyermekkorodban a bábszínház? Mi volt a kedvenc mesejátékok?*

– Nekem gyakorlatilag minden a kedvencem volt, mert nagyon szerettem a bábszínházba járni. Érdekes volt az, hogy sok bábelőadást a kulisszák mögül láttam. Próbákra is be-bementem, de főleg előadásokra. Mindig csendben kellett maradnom, és mindig jól, fegyelmezetten kellett viselkednem ahhoz, hogy a kulisszák mögött lehessenek. Ezáltal később az életben és a zenélés során is, amikor csak kellett, mindig fegyelmezetten tudtam viselkedni. Néha furcsa volt szemből látni egy-egy produkciót. Sokkal érdekesebb volt számomra a kulisszák mögül figyelni, ahogy szaladgálnak a színészek, cserélik a bábokat, jön a sűgő, következik egy újabb jelenet, szóval mindenféle izgalmas dolog történik, amit a nézőtérrel a közönség nem lát. Imádom ezt a miliót. Szerettem apukámnak a kollégáit is. Egy kisgyerekekkel mindenki kedves. Rám mosolyogtak, „jaj, itt van a Péterke” s más efféle megjegyzések kíséretében. Persze vannak meghatározó előadások, mint például *A legszebb dal* vagy, mondjuk, *a Pomádé király új ruhája*, meg, ugye, *A csudálatos Mary*.

Ám számtalan olyan emlékezetes előadás van, amit igazából a teljesség igénye nélkül lehetetlen volna felsorolni.

– *Milyen volt az akkori társulat?*

– Egy újszülöttnek minden dolog új. Nyilván nekem az volt az alap. Mindenesetre nagyon profi társulatra emlékszem, ízig-vérig a szakmájának élő bábtársulat volt. Ugyanakkor megvolt benne a vidámság, színészi bohémság, szóval minden. A '90-es évek óta nem voltam a váradi bábszínházban, hosszú idő után tavaly jártam itt először, és nagy örömmel látom, hogy a mostani trupp is pontosan ugyanolyan lelkes, eltökélt. Úgy látom, kontinuitás van ebben az egészben, és ez nekem nagyon jó érzés.

– *Mesélj, kérlek, a zenész pályafutásodról. Hogyan alakult az élet, miután kimentél Magyarországra? Miként illeszkedtél be? Eleinte mennyire volt ez nehéz?*

– Gyakorlatilag disszidáltam közvetlenül a '89-es forradalom után. Nem hivatalosan települtem át Romániából. Emiatt jó néhány évig nem is jöttem látogatóba Magyarországról, a román útlevellemmel nem nagyon mertem akkor még hazatérni. Menekült voltam. Sopronban kezdtem váradi fiúkkal együtt zenélni. Eredetileg is az volt a terv, hogy abba a városba menjünk. Utána fölkerültem Pestre, mert úgy gondoltam: muszáj továbbképeznem magamat, mert tudásszomj és nem utolsósorban örökös kíváncsiság volt bennem, ami a mai napig jellemző rám, mindig minden érdekel. Úgy láttam, a terveimet Budapesten tudom majd igazán megvalósítani. Bekerültem az akkori fontosnak számító zenei véráramlatba. Magyarország egyik leghíresebb énektanárnőjéhez,

Sík Olgához jártam énekórákra. Róla tudni kell, hogy a nagy zenészgenerációt úgymond ő nevelte föl – Zorántól kezdve Katona Kláriig. Őhöz járt tanulni Csepregi Éva, Fenyő Miklós, Zoltán Erika, meg még sokan mások, az operaénekesek közül megemlíthetem például Pitti Katalint. Nos, tehát Sík Olgánál kezdtem az énektanulást, később aztán még korrepetitorként is foglalkoztatott. Nagyon nagy szerencsém volt, mert viszonylag hamar bekerültem az ún. mainstreambe. Azon kaptam magam, hogy viszonylag rövid idő után külföldre hívtak zenekarral játszani. Aztán bekerültem Fenyő Miklós zenekarába. Hungária-turnén vettem részt vokalistaként, majd Fenyő Miklós zenekarában a későbbiekben már mint zongorista-vokalista voltam jelen. Emellett egy csomó más produkcióban is részt vettem. A kilencvenes évek végén Zoránhoz kerültem. Zorán felkért, hogy legyek a zongoristája és énekes, a mai napig több mint huszonhárom éve mellette vagyok. Presser Gáborral is nagyon jó barátságot kötöttünk. Mindmáig jelen vagyok Presser Gábor produkcióiban – vagy énekesként, vagy zongoristaként, vagy billentyűsként. Legutóbb a nagykoncertje zenei rendezésével bízott meg. Szóval nekem csakugyan óriási szerencsém volt. Sokan voltak, akik utánam jöttek ki Magyarországra, és nem sikerült nekik befutni. Nem azért, mert tehetségtelenek vagy kevésbé tehetségesek, hanem egész egyszerűen valahogy nem úgy alakult az életük. Az, hogy valakire felfigyeljenek, hogy sikeressé váljon, sok minden kell hozzá. A tehetség csak egy dolog, az nem mindig minden. Ezért szokták azt mondani, hogy az élethez szerencse

Balról jobbra: Csepei Róbert, Kovax, Haraji Adalbert „Pekó”, Antal István, a nagyváradí Magneton együttes frontembere, Schneider Szilveszter, ismert magyarországi session zenész

kell. És nekem bizonyos szempontból óriási mázlim volt.

– *Presser Gábor szólóalbumot is írt neked. Mit jelent számodra a vele, illetve Zoránnal való együttzenélés?*

– A Presserrel, azaz Pici bácsival való kapcsolatom nagyon régi, nagyon jó és szeretettel. Rengeteget köszönhetek neki. Sok mindenben egyengette a pályámat hol közvetett, hol közvetlen módon. Zoránhoz is ő ajánlott be annak idején.

– *Hogyan ismerkedtél meg Presser Gáborral?*

– Sík Olga növendékeinek koncertjére jött el Zorán meg Pici bácsi, hogy meghallgassák a tanítványokat. Már ott, azon a koncerten egy kicsit megismerkedtünk. Később a Pannonia Express zenekarban a gitáros, aki régóta együtt dolgozott Pici bácsival, felhívta rám a figyelmét, én még nagyon fiatal voltam, huszonvalahány éves. Egyszer elmentem Presser Gáborhoz a Vígszínházba, az igazgatói irodába, majd szép lassan kialakult egy barát-

ság, elkezdett működni közöttünk az összhang. Ő ajánlott be Zoránhoz, mint már említettem, akivel sok éve együtt dolgozom. Volt egy periódusa Zoránnak, amikor néhány évig nem tudtam vele zenélni, mert annyi külföldi munkám volt, hogy nem bírtam vállalni, de amikor újból visszatértem Magyarországra, és már nem vállaltam annyi külföldi koncertezést megvendéglátózást a család miatt, megint visszakerültem Zoránhoz, és mai napig együtt játszunk, turnézunk. Nagyon szeretek velük dolgozni. Mindkét művész teljesen más karakter és temperamentum, mindkettő fantasztikus egyéniség. A Zorán-dalok nagy részét is Presser Gábor írta meg írja. „Családon” belül maradtam, és nagyon élvezek minden egyes együtt töltött pillanatot.

– *Aki jelen volt Presser Gábor mostani nagykoncertjén, csodálatos élményben lehetett része. Neked mi volt a feladatod zenei rendezőként? És a kulisszák mögül miként láttad az eseményt?*

– Amikor Presser Gábor felhívott telefonon, miszerint erre a szerepkörre szeretne engem felkérni, elsőre kicsit megijedtem ettől a feladattól, mert ez óriási felelősség. Az, hogy Pici bácsinak a meghosszabbított füle és keze legyen technikai szempontból, nagyon nagy odafigyelést és tanulási folyamatot is jelent. Nekem ugyanúgy együtt kellett lélegeznem és gondolkodnom a zenekarral, mintha én lennék az x-edik zenekari tag. Mindig minden próbán ott kellett lennem, mindig mindent meg kellett tanulnom, minden zenei hangszerelésről tudnom kellett. Azt kellett meghallatni a közönséggel, ami Presser Gábor szándékában állt. Mindezt a hangmérnökkel karöltve. Hatalmas munka volt, és nagyon nagy összpontosítást igényelt. Pontosan ugyanúgy kellett tudni minden egyes dalt, minden hangszerelési finomságot, mert annak kellett megtörténnie, amit Pici bácsi elképzelt. Amikor igent mondtam a felkérésre, nem is gondoltam, hogy mekkora meló lesz. Emlékszem, a videósokkal beszélgettem a koncert kezdése előtt öt-tíz perccel, amikor már minden kész volt, minden startra állt, a startpisztoly előrenézve, és mondtam a stábból Sárvári Enikőnek, aki a képi világért felelt: „Encike, jobban izgulok, mint amikor a színpadon állok”. Mire mondta: „Igen, mert a színpadon csak magadra vagy utalva, tudod, mit kell játszani, és kész,

itt meg egy egész stáb, ha a stáb elront valamit, elrontja az egész koncertet.” Neki ebben nagyon igaza volt. Óriási a felelősség, mert nem mindegy, a közönség milyen élményt visz majd haza magával.

– *A Jeff Porcaro Emlékenekarral több ízben is játszottál a váradi színházban, hangulatos koncertek voltak.*

– Sajnos a Jeff Porcaro tribute zenekar már nincs. Néhány évvel ezelőtt tartottunk egy emlékkoncertet. Tavaly az Alapi István (Edda Művek) hatvanadik születésnapja alkalmából tartott koncerten két dal erejéig összeálltunk, de egész egyszerűen szervezhetetlen a dolog, annyira elsodort bennünket az élet, hogy nem tud működni. De nagyon szép időszaka volt az életemnek.

– *Készülsz-e új zenei anyaggal? Milyen terveid vannak?*

– Nem nagyon éri meg lemezt csinálni, mert olyan magasra rúgnak a költségek, hogy nem tudod visszatermelni azt. Ma már sajnos szinte senki nem vesz CD-t, mindenki az internetről vagy a különböző médiacsatornákról tölti le az albumokat. Egy-egy önálló dallal készülök. Van olyan zeneszám, ami félig-meddig már megjelent, az interneten több mint harmincezres nézettséget produkált. Egy-két új dalomat Váradra is elhoztam.

Tóth Hajnal

XXI. századi királydráma négy felvonásban

Jesse Armstrong forgatókönyvíró, producer meglepő, mégis ismert témájú történetet hozott tető alá alkotótársaival együtt, sorozat formájában. Az *Utódlás* (*Succession*) című négyévados szériát elkezdve a néző rá kell hogy döbbenjen: hiába keresi, ennek a sztorinak nincs pozitív hőse, legalábbis nagyon minimális mértékben azonosulható karaktert sem talál.

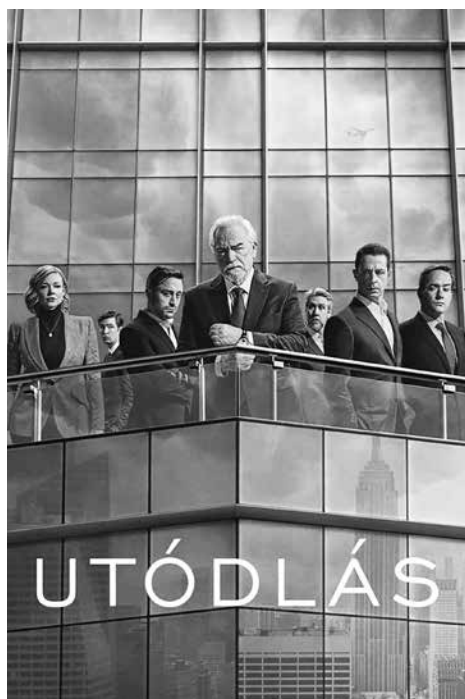
Az HBO az elmúlt három évtizedben számos, kritikusok által kedvelt, mára

már kultikusnak számító sorozatot rakott le az asztalra. A *Maffiózók* (*The Sopranos*), a *Drót* (*The Wire*), a *Füledt utcák* (*The Deuce*) vagy éppen *A hátrahagyottak* (*The Leftovers*) méltán foglalnak helyet a sorozatok rangsorának legelején, és most ehhez a társasághoz csatlakozik az idei nyár elején véget ért *Utódlás* is.

A *Succession* több szempontból is megfoghatatlan és különleges sorozat: talán a legfontosabb az, hogy az alkotók tudták, mikor kell abbahagyni a szériát. Bár lehetett volna folytatni, hiszen rengeteg szálon volt lehetőség továbbvinni a történetet, Armstrong és társai tudták, hogyan üthet nagyot a lezárás.

A másik dolog, amitől egyedülálló a széria, az a főcímmel: imponáló, ahogyan az alkotók szerves szereplővé tették a sorozat részeinek főcímmel, annak ugyancsak egyedi képsoraival. Nicholas Britell amerikai zeneszerző, zongorista másfél perces művében minden ott van, ami az *Utódlást* jelenti.

Az utolsó évad utolsó részeihez közeledve áll össze a kép, miszerint a főcím tökéletesen elmeséli az egész sorozatot, harminckilenc rész belesűrítve másfél percre. Sötét tónusú, kissé félrehangolt koncertzongora, a torzítva felsíró vonósok húrjai húsbavágó tra-

gédiát sejtetnek, amibe egy hip-hop ütem és cseppnyi elektronika keveredik.

A történet középpontjában a Roy család áll (igazán beszédes név), annak feje Logan Roy (Brian Cox), aki a Waystar Royco nevű nemzetközi média- és szórakoztató vállalat alapítója és elnöke. Logan idős kora és egyre rosszabbá váló egészségügyi állapota miatt már a sorozat elején megkezdődik a gyerekei között a vállalat vezetéséért folytatott küzdelem.

A három testvér közül a „legidősebb”, Kendall Roy (Jeremy Strong) hatéves kora óta cipeli vállán apja ígéretét, miszerint ő lesz az utódja. Kendall mindezt a feszültséget droggal és alkohollal próbálja feloldani, inkább kevesebb, mint több sikerrel.

Siobhan „Shiv” Roy (Sarah Snook), a család egyetlen női tagja (apja régen elhagyta gyermekei anyját), akit, mindezt ellensúlyozván, féktelen története és szociopata jellemvonásai megfelelővé tehetnek ugyan egy multinacionális cég vezetőjének, de közben a legfőbb

szövetségeseit haragítja magára. A széria talán legizgalmasabb és legváltozatosabb dialógusai ő és férje, Tom (David Matthew Macfadyen) között történnek.

És a harmadik testvér, Roman Roy (Kieran Culkin), aki a diszfunkcionális család legviccesebb és egyben érzelmileg legsérültebb tagja. Az első három évadban mosolygunk rajta a kínos és gyakran perverzítésba hajló szituációk során, a záró évadban azonban már sokkal nagyobb betekintést kapunk a karakter lelkivilágába. Culkin játéka a záró évad során egészen egyedi magasságokba emelkedik, a törtető, magabiztosnak tűnő, erkölcsi dilemmákkal nem törődő Roman megtörik az utolsó részek során.

Az apán és a három versengő testvéren kívül három karakterről még beszélni kell: a Matthew Macfadyen által megformált Tom Wambsgans az egyik legérdekesebb figurája a filmsorozatnak. Egy szervilis, szolgai módon meghunyaszkodó karakter, de nem lehet csupán ezekkel a jel-

zókkel körülírni. Játékának és az írók aprólékos munkájának köszönhetően megtapasztalhatjuk, hogy egy, a ténykedéseit a félelem által meghatározott, komplexebb figurával van dolgunk. Ő a tipikus „utolsókból lesznek az elsők” karakter.

A negyedik testvér Connor Roy (Alan Ruck), aki tudatosan kimarad az utódlásért folytatott harcból, viszont ugyanolyan tudatosan építi politikusi, majd elnökjelölti karrierjét. Az alapjaiban téves politikai ambíciói és a megjátszott szerelmi élete ellenére talán a legboldogabb és leginkább elégedett tagja a Roy családnak.

És ott van még a Nicholas Braun által életre hívott Greg Hirsch is, aki szintén a Roy család tagja, Logan unokaöccse. A többi karakterhez hasonlóan állandóan helyezkedni próbál, ám eseten megoldásai többnyire kínos helyzeteket eredményeznek.

A családfőnek a legváratlanabb pillanatban történő halála, a Waystar Royco cég megvásárlási szándéka egy másik multi által összekovácsolja a testvéreket, s összefogásra sarkallja őket, hogy megmentseék szeretett cégüket. Viszont

a mindvégig őszintétlen összefogásból árulás, csalás, megtörés és tragikus bukás következik.

Az *Utódlás* klasszikus shakespeare-i királydráma modern időbe teleportálva, mindennek felszíne alatt igazi komédia; abszurd és groteszk párbeszédei, a szereplők döntései teszik egyedivé. A sorozatban elegyítve van *A nagy dobás* (*The Big Short*), a *Trónok harca* (*Game Of Thrones*), a *Keresztapa* (*The Grandfather*), *Az ítélet: család* (*Arrested Development*) és *A hivatal* (*The Office*) legjobbjai.

Hiába is bízunk abban, hogy „hőseink” képesek a változásra, hogy túllépve a hibáikon feloldozást nyerhetnek. A legerősebb drámák hőseiért még akkor is képesek vagyunk izgulni, ha tudjuk, mi az elkerülhetetlen vég. Amikor eljön a bukás pillanata, az akkor is katartikus, ha fáj. A Roy család valamennyi tagja borzalmas ember, nem érdemelnének irgalmat. Az egész világ tetején csücsülnek, mindeközben kicsinyesek és nyomorultak, versengésük sokak életét teszi tönkre.

Lencar Péter

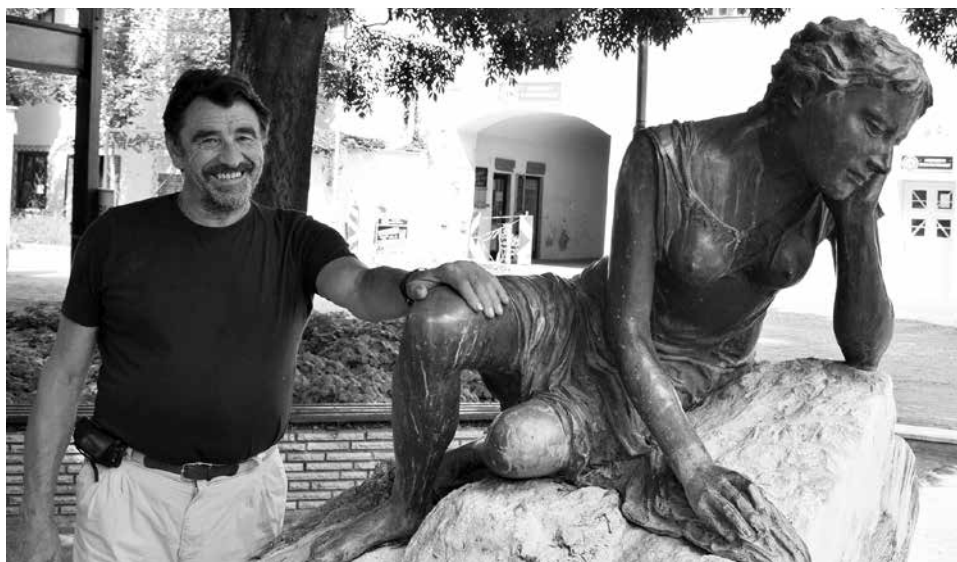
Erdélyben még ma is nagy az értékkereső éhség

Közel száz tárlaton láthatta már a közönség Adorjáni Endre szobrai, domborműveit, kisplasztikáit, Magyarországon, Erdélyben és Olaszországban. Legutóbb, júliusban, a Tolna vármegyei Tamásiban. A most 73 éves, kolozsvári születésű művész 1989-ben települt át feleségével és két kislfiával Csíkszeredából a dunántúli Szekszárdra.

– Először beszéljünk a kötődésről. Az Erdélyből áttelepültek többsége gyakran visszajár a szülőföldjére. Ön mint művész-tanár ottani szabadegyetemen

is tanított nyaranta, amikor már rég Szekszárdon élt. Mi volt az eljövétel, és mi a vissza-visszatérés alapvető oka?

– Két kislfiával, egy harmadikkal és egy nyolcadikkal jöttünk át – mondja –, 1989 óta élünk Szekszárdon. A feleségem építész végzettségű, a bátaszéki polgármesteri hivataltól ment nyugdíjba, én a főiskolán (a későbbi egyetemi karon) tanítottam, a rajz, vizuális nevelés tanszéken, 2014-ig. De nyugdíj után is vállaltam még tanítványokat, főleg olyanokat, akik képzőművészeti felvételre készültek. Az áttelepülésünk fő oka a gyermekeink anyanyelven

A szerző fotói

Adorjáni Endre a szekszárdi piactéren látható, *Meditáció* című szobrával

Egy jellegzetes, gondolatközvetítő Adorjáni-szobor

való taníttatásának biztosítása volt. (Mindenki tudja, hogy Ceaușescu Romániájában milyen állapotok uralkodtak.) A visszajárás oka pedig a szülőföld vonzása, a rokonok látogatása. Nagy a család, öten vagyunk testvérek, édesapám és édesanyám is református lelkész volt. Kaptunk tőlük útravalót, hitből, magyarságból, emberségből.

– *Hogyan vált művésszé? Mik voltak az első jelek? A felmenői között akadtak alkotók?*

– Anyai nagyapám, aki szintén református pap volt, zenélt, írt, elvégezte a teológia után a bölcsészkart is, tehetséges, köztiszteletben álló ember volt. Anyám verseket írt és jól rajzolt. Igazán jelentős festőművész a felmenőim között egy volt, Paál László. Érdekes, hogy a gének pár generáción át szunnyadni hagyják, aztán engedik felszínre törni a tehetséget. Kinél így, kinél úgy. A testvéreim gyerekeinél például a zenészi képességek bontakoztak ki; többen végeztek konzervatóriumot. Én negyedik koromtól rajzolok, hatodiktól mintázok. Dészicheyen, a patakparton bányásztam az agyagot

az első szobraimhoz. Aztán a marosvásárhelyi képzőművészeti líceumban érettségiztem, Kolozsváron szobrász diplomát szereztem, a pedagógiai modul is elvégezve, és tanítani kezdtem.

– *Sok művész érzi úgy, hogy a tanítás elrabolja az idejét az alkotástól. Ön is csak a pénzkereset, a megélhetés miatt vállalja oktatói munkát?*

– Nekem sok örömet okozott a tanítás. Más kérdés, hogy a körülmények időnként elkeserítettek. Gyergyóditróban kezdtem, három évet töltöttem ott, ahol előttem húsz évig nem volt rajztanár. Aztán helyettes tanárként több iskolában kaptam „lehetőséget” Csíkszeredában. Ez úgy működött, hogy minden nyáron egy-egy éves helyettesi megbízatást sikerült kijárnom a helyi pártvezetőknél, 18 éven keresztül. Így bántak a magyarokkal akkoriban, arrafelé. Szerencsére volt egy bérelt műtermem, és sokat alkothattam, bár megrendeléseket nem kaptam.

– *Világosan érzi egy képzőművész, hogy ő inkább szobrász-e, vagy inkább festő? Hogy síkban vagy térben tudja-e magát jobban kifejezni?*

– Készítettem grafikákat, festményeket is, de akkor érzem jól magam, ha meg tudom markolni a földet, az agyagot, az anyagot. Nem válik élesen el a piktúra és a szobrászat, hiszen térlátásra, fény-árnyékviszonyok, tónusok ábrázolására itt is, ott is szükség van. De ez csak egy tényező a sok közül. A mesterségbeli tudáson túl: hit, önbizalom és alázat is kell ahhoz, hogy valaki megpróbáljon művészi szinten valamit közvetíteni. És csak évtizedek múltán fog eldölni, hogy maradandó-e a mű, hogy az értékek hierarchiájában ott csillog-e, vagy por lepi.

A művész kertjében

– A kiállítások fontosak? Legutóbb Tamásiban mutatta be a munkáit. Hány tárlata volt eddig?

– Nem tartom pontosan számon, de közel száz. Abból több mint ötven még otthon, Erdélyben. Fiatalon na-

gyon meg akartam mutatni magamat. És visszajárva tapasztalom, hogy máig nagyobb a művészet iránti igény, az értékkereső éhség, mint az anyaországban. Arrafelé él még az emberekben a szellemi hódítási vágy.

– Legutóbbi munkája egy Mészöly Miklós-mellszobor volt. Egy időben groteszk alkotásokat is tervezett. Mit valósít meg, hogyan telnek a napjai mostanában?

– Komolyabb felkérésekről a mai világban nem szabad álmodni. Főleg nem hetven év fölött. Dolgozom, kisebb munkákon. Valóban izgat a groteszk kifejezésmód, ami nem tévesztendő össze a szimpla humorral, a karikatúrával, amivel esetenként a tehetség hiányát próbálják kompenzálni. A groteszk sokkal mélyebb dolog, egyfajta keserű empátia, ami megérinti a befogadót. Ha nem érinti meg, csak szórakoztatja, az se megvetendő, de művészetnek nem nevezhető.

Wessely Gábor

Egy újabb disztópia

Margaret Atwood – a kanadai író neve hallatán *A szolgálólány meséje* az, ami szinte mindenkinek eszébe jut, kinek a könyv, kinek a filmsorozat. A *Testamentumok* szintén ismert lehet, hiszen a közönségsikert elért disztópia folytatása, azt azonban talál kevesebben tudják, hogy a szerző több disztópiát is írt. A *MaddAddam*-trilógia három kötetében egy olyan világot rajzol meg, melyben már mindennapos a transzgenetikus élőlények létrehozása, ám miközben az úgynevezett Kampuszokon a tudósok élhető életben részesülnek, a plebsztelepen már alig van élelem. A tudósok egyike úgy dönt, kipusztítja az

embereket azért, hogy helyük legyen az általa megtervezett és létrehozott embereknek(?), terve sikerrel jár, a trilógia köteteiből pedig megismerhetjük azt, hogyan történik meg az Isten kertészei által csak Száraz Özönvíznek nevezett járvány, hogyan és hol élnek túl azt néhányan, s hogyan élhetnek együtt a guvatkákknak nevezett teremtmények az emberekkel. A trilógia három kötet – *Guvat és Gazella*, *Az özönvíz éve* és *MaddAddam* – több kiadásban is megjelent magyarul.

A *Legvégül a szív* szintén disztópia, ez 2015-ben jelent meg angolul, magyarul pedig 2021-ben a Jelenkor Kiadónál. Ebben a könyvben győzött a gazdasági válság, a főszereplők, Charmaine és Stan ennek hatására veszítik el otthonukat, munkájukat. Charmaine pincérnőként dolgozik még, s az autójukban élnek – amelyben és amellyel gyakorta éjjel kell elmenekülniük a fosztogatók elől. Stan testvérétől, Conortól is kérhetne segítséget, de a törvény szélén egyensúlyozó, azon olykor átbillentő fivér illegális munkát kínálna, így később kap ismét szerepet a történetben.

Charmaine látja meg azt a hirdetést, melyben a Pozitron Projekt tagfelvételt hirdet Consilience városába. Ugyan a kiválasztottnak minden kapcsolatot meg kell szakítaniuk a külvilággal, de cserében békében élhetnek – úgy, hogy egy hónapot egy bájos családi házban, egy hónapot pedig börtönben töltenek el. A Consilience/Pozitron ikerváros egy kísérlet, melyben a lakók fele egy

hónapig fegyőr, a másik hónapban fegyenc, s mint a projekt vezetői állítják, ily módon megoldódik a foglalkoztatottság, hiszen a Pozitron fegyházban épp fegyencként élők is hasznos munkát végeznek. Ami ellenben tilos: bármilyen kapcsolat a váltótársakkal.

Stan és felesége a maradás mellett döntenek, ám nemsokára kiderül, hogy ez esetben is – ahogy az már lenni szokott – ha valami túl szép ahhoz, hogy igaz legyen, az valójában vagy nem szép, vagy nem igaz. Stan cédulát talál a hűtő alatt, amiben Jasmine szenvedélyes üzenetet hagy Maxnek, s bár fantáziáját felgyújtja az üzenet, azt legmerészebb álmában sem gondolná, hogy Max ugyan valójában a váltótársuk, Jasmine pedig a saját neje. S ez még csak a kezdetét jelenti a bonyodalmaknak, titkoknak, játszma'knak, melyek során a projekt egyik alapítója fordul a másik ellen, amikor utóbbi a nagyobb profit érdekében előbbi számára már elfogadhatatlan tetteket követ el. Stanra hárul a feladat, hogy Consilience bűnös titkait eljuttassa a külvilágnak, ehhez azonban személyazonosságot kell cserélnie, szembesülnie kell azzal, hogy valaki a feleségéhez hasonlatos poszszibilibotot (élethű szexrobot) rendel, bíz'nia kell abban, hogy kivégzése során mégsem a halált okozó szert injektálja bele kivégzője – akinek személye hatalmas meglepetés a férjnek.

Stan a külvilágban Elvis-imitátorok között talál menedéket mindaddig, míg mutatványosnak álcázott testvére segítségével megszabadulhat a veszélyes adathordozótól, Charmaine-t is kimenekítik Consilience-ből, átesik – vagy mégsem? – azon az agyműtéten, melynek következményeként beleszeret az első... akármibe, amit meglát, feltéve ha annak két szeme van. Ő szerencsés, mert férjét látja meg először, a könyv egy másik szereplője rosszabbul jár, hiszen ő egy kötött kék játékmackót pillant meg először, s iránta gyullad olthatatlan szerelemre...

Annak ellenére, hogy nagyon komoly kérdések merülnek fel a könyvben, az előzőleg említetteb'eknél vidámabb hangulatú a kötet; néha az az érzésünk, hogy a szerző nemcsak az elképzelt jövőről ír finom iróniával, hanem – ha nem is sértő módon, de – olykor gúnyt űz saját szereplői gondolataiból, sztereotípiáiból, viselkedéséből is. Nem ajánljuk a könyvet azoknak, akik *A szolgálólány meséjének* világát keresnék a könyvben, azoknak azonban kellemes perceket szerezhet a kötet, akik kíváncsiak arra, milyen lehetséges forgatókönyveket képzel el Margaret Atwood a talán nem is olyan távoli jövőről.

Fried Noémi Lujza

Épületgépészeti Múzeumi Sarok a Nagyváradai Egyetemen

A kecskeméti Jakus István bakancsos turistából lett szervező

Jakus István mérnök azt vallja: a mindenkori szakmagyakorlóknak elemi kötelessége szakmájuk múltjának feltárása, emlékeinek gyűjtése és megőrzése az utókor számára – eme gondolat jegyében kezdődött húsz évvel ezelőtt az Épületgépészeti Múzeum anyagának gyűjtése. A budapesti közgyűjtemény ma már közhasznú alapítvány formájában létezik dr. Chappon Miklós vezetésével. Az alapítvány sikeres működését mintegy 13 ezer írásos dokumentum és több mint tízezer tárgy és eszköz bizonyítja.

A gyűjteményt néhány relikviával a kecskeméti Jakus István is gyarapította. Az alapítvány közreműködésével eddig 13 szakképző középiskolában és négy egyetemen valósult meg úgynevezett „Épületgépészeti Múzeumi Sarok”, egyebek között Kecskeméten is. Az ötödik egyetemi Múzeumi Sarok – elsőként a határokon túl – a közelmúltban létesült a Nagyváradai Egyetemen (Universitatea Oradea).

Az épületgépész mérnöktől megtudom, hogy a gondolat 2008-ban fogant. Bakancsos turistaként egy épi-

tész csoporttal Kós Károly nyomában, erdélyi kiránduláson járt. Utuk egyik állomása Nagyszeben volt, akkoriban Európa kulturális fővárosa. A főtéri rekonstrukció építészeti eredményét a dél-erdélyi város akkori főépítésze, Guttmann Szabolcs mutatta be, aki-ben egy végtelenül barátságos, készséges és nyitott barátot ismertek meg. A vele töltött néhány óra maradandó élményt jelentett. A bemutató a teátrum épületénél ért véget, itt köszöntek el Szabolcstól. A búcsú utolsó perceiben Jakus István elébe állt és meghívta a soron következő, kecskeméti Kéménykonferenciára mint külföldi építész előadót. Szabolcs igen furcsa tekintettel nézett, szabadkozott, hogy ő nem ért a kéményekhez, mit keresne egy kéményes konferencián?

A meghívó azzal érvelt, hogy Kós Károly ugyan korszakos zseni volt, de a kéményekhez ő sem értett. Bizonyosság erre a Varjúvár szinte működésképtelen kéményei, amelyekről Móricz Zsigmond is megemlékezett egyik írásában. „Végül azt mondtam Szabolcsnak, hogy jöjjön el hozzánk és szabad kezet kap” – folytatja a kecs-

keméti műszaki szakember. – Arról beszél, amiről akar. Meggyőztem, elfogadta a meghívást, és 2010-ben, első külföldi építészként, emlékezetesen megható előadást tartott a magyarság nagyszebeni és erdélyországi közéleti állapotáról. Azonnal visszahívást kapott a következő konferenciára, és azóta ötször adott ott elő. Kétszer közreműködésével és építész barátok segítségével rendezték meg Kecskeméten az Erdélyi Építész Kamara kortárs építészeti kiállítását, mindkettőt Szabolcs nyitotta meg.”

Időközben Nagyszeben főépítésze Kolozsvárra költözött, majd két évvel ezelőtt a Nagyváradai Egyetem építészeti fakultásának professzora lett. Többször éjszakába nyúló erdélyi és kecskeméti találkozásaik nem túl sűrűn, de rendszeressé váltak. A kéménykonferenciák fehér asztalai mellett a régi barátságok elmélyültek és újak szövődtek. Ezek hozadéka volt egy másfél évvel ezelőtti, Guttmann Szabolcs és dr. Chappon Miklós közötti beszélgetésen az a gondolat, hogy a Nagyváradai Egyetemen létrejöhetne egy múzeumi sarok. Az ötletet tett követte, Épületgépészeti Múzeum részéről megvolt a szándék, az váradai állami egyetem részéről a fogadókészség.

Olyan aprómunka következett, amelyben Jakus István maga nem vett részt, csak akkor kapcsolódott be, amikor a bemutató anyag szállítására került sor. Személyesen vitte el két fiatal kollégája segítségével a múzeumi

anyagot Nagyváradra. A szállítást alapos előkészítés előzte meg. Elkészült egy 67 tételből álló, kétnyelvű szállító levél, amelyen a kiállítási anyag oktatási segédeszközként szerepelt. Tartottak attól, hogy az anyag múzeumi tárgyként kiviteli engedély híján esteleg fennakad a magyar vámon. Aggodalmunk fölösleges volt, a magyar határon meg sem álltak. A román határőr ugyan megnézte a rakományt, majd amikor megértette, hogy ezek bizony oktatási segédeszközök, csak legyintett, a küldöttség mehetett tovább.

A nagyváradai megnyitó szerves része volt az Épületgépészeti Múzeumot bemutató, angol nyelven feliratozott film vetítése. Az alábbi linken bárki számára elérhető:

https://www.youtube.com/watch?v=2vpK_jorPsw

Ványai Fehér József

Szent-Györgyi Albert gondolata

A Nobel-díjas orvos, biokémikus (Budapest, 1893. szeptember 16. – Woods Hole, Massachusetts, 1986. október 22.) egyik gondolatát idézzük: „A szellemi életben...” – folytatása a rejtvényben a **vízszintes 1.** és a **függőleges 49.** alatt.

VÍZSZINTES: 13. Magánének az operában. 14. Zsolnay-máz. 15. Az amerikai Nagy-tavak egyike. 16.

Táncot jár. 17. Érzékszerv. 18. Ön. 20. Kézzel jelez. 21. Trikóing. 23. Az alvilág királya a görög mitológiában. 25. Vércsoport. 27. Orgona része! 28. Az ilyen fal a töltést növeli. 29. Vágni kezd! 30. Előtag, beosztásra utal. 31. Wagner operája. 34. Atom régi neve. 36. Adott ideig tartó. 37. Élelmiszer jellemzője. 39. Alan... – amerikai filmszínész. 40. Páratlan csárda! 41. Folyó Ausztriában, Tirol tartomány-

1	2	3	4	E	5	6	7	8	9	J	10	11	12	H
13					14						15			
16				17				18		19		20		
		21	22				23				24			O
25	26		27			28				29			30	
31		32			33				34			35		
36					37			38			39			
40				41				42				43		
44			45		46		47				48			
49				50			51			52				
53			54			55				56			57	
E		58			59				60			61		Y
62	63			64				65				66	67	
68			69		70		71				72			
Y				Z						E				R

ban. **42.** A fej része. **43.** Enyém franci-
ául. **44.** Varrodai alkalmazott teendője.
46. Kóolaj. **48.** Zavaros Arne! **49.** A
Földközi-tenger beltengere. **51.** Fényes,
díszes fajansz. **53.** Éjfél tart. **54.** Rönk
végei. **55.** Pohárba tölt. **56.** Reményik
Sándor névbetűi. **57.** Az ezüst vegyjele
58. A Földközi-tengerben is élő tonféle
hal. **60.** Csapadék. **62.** A nitrogén
és a molibdén vegyjele. **64.** Ausztria,
Málta és a Vatikán autójel. **65.** Angol
zenekar, 1971-ben alakult (röv.). **66.**
Hangos jelenet. **68.** Zola regénye. **70.**
Rövid ideig tartó. **72.** ... bene!

FÜGGŐLEGES: **1.** Város a Nyír-
ségben, búcsújáró hely. **2.** Regény
szerzője. **3.** Vitrinbe való dísz tárgy. **4.**
Kettőzve: dajka. **5.** ..., a véres költő
– Kosztolányi regénye. **6.** Hosszú idő-
szak. **7.** Az ujj része. **8.** Csont végének
kimozdulása a helyről. **9.** Kelta eredetű
női név. **10.** A mélybe. **11.** Vigyáz rá.
12. Az erő egyik egysége. **17.** Becézett
Olga. **19.** Folyam Oroszország ÉNY-i
részén. **22.** Kis Orsolya. **23.** Szoba jel-
zője. **24.** Régi női név. **26.** Eke nyo-
ma. **28.** Folyó Heves megyében. **30.**
Becézett Andor. **32.** Rádiólokátor.
33. ... hagyományai – Kármán József

regénye. **34.** Spenót. **35.** Amália ...
– Boldizsár Ildikó mesekönyve. **38.**
Keresgél. **45.** A golyóstoll feltalálója
(László József). **47.** Fluor, mangán
és oxigén vegyjele. **48.** Az élen jár.
50. Bánya része. **52.** Fonógép alkat-
része. **55.** Aranyműves. **58.** Szétszed.
59. István király fia. **60.** Áramforrás.
61. Határváros Pest megyében. **63.**
Egészen friss. **65.** Földművelő eszköze.
67. Veri. **69.** Azonos betűk. **71.** Póráz
végei. **72.** Inga közepe.

Barabás Zsuzsa

A helyes megfejtést beküldők között 3
hónapos Várad-előfizetést sorsolunk
ki! A megfejtést postán vagy e-mailben
juttathatják el szerkesztőségünk címé-
re: Várad folyóirat, 410087 Oradea,
str. Armatei Române nr. 1/A, corp C;
varadszerkesztoseg@gmail.com.
Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a
pontos lakcímüket!

Beküldési határidő: november 30.

Októberi rejtvényünk (*Államférfi
véleménye*) helyes megfejtése: „Aki
jót tesz valakinek, az még több jót tesz
önmagának.”

Háromhavi előfizetést nyert:
DAJKA ILONA (Nagyvárad).

FIZESSEN ELŐ FOLYÓIRATUNKRA!

A VÁRAD előfizetési díja: 3 hónapra 25 lej, 6 hónapra 50 lej, 1 évre 100 lej.
A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár pénztárában kész-
pénzzel vagy postán pénzesutalvánnyal (mandat poștal) az „Abonament Várad”
megjegyzésnek a feltüntetésével: Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Oradea;
CUI 4687188; Cod IBAN: RO66TREZ07621G330800XXXX, Trezoreria Oradea.
Az előfizetők a lapot postán kapják meg, ezért kérjük, a nevet és a pontos lakcímet
tudassák szerkesztőségünkkel személyesen, telefonon vagy elektronikus postán a
következő elérhetőségeken: Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II.
em. 7. ajtó; telefon: 0259/431–257, 116-os mellék; 0771/269–647; postacím: 410087
Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; e-mail: varadszerkesztoseg@gmail.
com; bibliobihar@yahoo.com.

Lapszámunk szerzői

BALÁZS ILDIKÓ (1965, Marosvásárhely) író, újságíró, Budapesten él. A debreceni egyetemen diplomázott és doktorált. Tanított Sárospatakon, Egerben, Nyíregyházán és Budapesten. Mintegy tíz éve többnyelvű kommunikációs munkatársként a versenyszférában dolgozik. Újságcikkek, tanulmányok írását követően a spirituális témák foglalkoztatják. Legutóbb megjelent kötete: *A tűzdobáló. Utazások régi életeimbe* (2014, e-book: 2019).

BENCZE MIHÁLY (1954, Csernátfalva) matematikus, tanár, költő, Négyfaluban él. A BBTE-n matematika szakot végzett, nyugdíjazásáig tanított Brassóban és Bukarestben, ahol az Ady Endre Líceum igazgatója is volt. Ő alapította és 30 éven át szervezte az Erdélyi- és Nemzetközi Magyar Matematikaversenyeket. A *Brassói Füzetek* és a *Bukaresti Magyar Élet* újságok, valamint az *Octogon Mathematical Magazine* szaklap alapítója és főszerkesztője. 36 könyve jelent meg.

BENŐ ATTILA (1968, Marosvásárhely) nyelvész, költő, egyetemi tanár. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem oktatója. Kutatási szakterülete: szociolingvisztika, kontaktológia, fordításelmélet. Verseskötetei: *Csontkalitka* (1995), *Visszatérintés* (1997), *Egy nap és a többi* (2005), *A kórus és a kutyák* (2011), *Egy század arcai* (poéma, 2017).

BERTHA ZOLTÁN (1955, Szentes) József Attila- és Arany János-díjas magyar irodalomtörténész, kritikus, Debrecenben él, a Károli Gáspár Református Egyetem nyugalmazott docense. Számos tanulmánykötete és monográfiája (többek között Tamási Áronról, Sütő Andrásról, Bálint Tiborról) a határon túli, főként az erdélyi magyar irodalommal foglalkozik. Legutóbbi kötete: *Nemzet a csillagokban* (2016).

CSÁVOSSY GYÖRGY ISTVÁN (Kolozsvár, 1953) apja nyomdokain haladva közel két évtizedig az erdélyi, partiumi borászatban dolgozott. Jelenleg nyugdíjas, Nagyváradon él, rendszeresen bírál borversenyeken.

Verseskötetei: *Apám könyve* (2020), *Múló nyár bora* (2022), *Maci mese* (2022), *Ő, ne szólj meg, olvasó* (2022).

GORON SÁNDOR (1975, Mezőtelegd) költő, műfordító, pedagógus, PhD. Nagyváradon és Kolozsváron tanult, az előbbi városban él, magyar–angol szakos tanárként dolgozik. Kötetei: *Magánbeszéd*, 2000 (versek); *Napesti promenád*, 2003 (versek); *A kő halála*, 2006 (Nichita Stănescu versei); *A szív feletti térben*, 2012 (versek).

POZSONYI ÁDÁM (1969) író, publicista, punkzenész, Budapesten él. Több heti, napi és online lapban jelentek meg publicisztikái, novelláit számos irodalmi folyóirat közölte, a kortárs magyar satíra jeles képviselője. Tucatnyi önálló kötete jelent meg, a legutóbbi tavaly *Áldott berlini fal* címmel az Időjel Kiadónál.

SZEPESSY BÉLA (1960, Nyíregyháza) tanár, képzőművész, szülővárosában él. Középiskolás kora óta foglalkozik képzőművészettel, pedagógusként alkotótáborokat is szervezett, a zsákait mai napig is, a Nyíregyházi Fametsző Művésztelep művészeti vezetője; számos képzőművészeti szervezet vezetőségi tagja, a képzőművészet doktora. Alkotásait Magyarország mellett székelyföldi, lengyelországi, délvidéki tárlatokon is bemutatták, munkái megtalálhatók külföldi közgyűjteményekben is.

TÓTH ÁGNES (1946, Nagyvárad) író, költő. 1990-től a Bihari Napló riportere, szerkesztője. 1994-től 2002-ig a Duna Televízió váradai tudósítója. Több gyermekvers- és prózakötete jelent meg, Csupabohócok című bohózatát 1995-ben mutatta be szülővárosa bábszínháza. Legújabb kötete: *Tündéralom* (gyermekversek, 2020).

WESSELY GÁBOR (Szolnok, 1957), író, újságíró, Tolnán él, már nyugdíjas. 23 kötetet jelent meg (versek, kisprózák, naplók, válogatott cikkek). Napi-, heti- és havilapokban mintegy ötezer cikke látott napvilágot.

RÉGEN ÉS MOST ● A felső, sajnos gyenge minőségű képen az 1931-ben, a vincés rend által a Széles utcán épített Szent József-kórházat látjuk, mellette az utca régi házaival. Az alsó, napjainkban készült képen ugyanaz az épület látható felújítva, a rendszerváltás után visszakerült a római katolikus egyház tulajdonába, és jelenleg egészségügyi-karitatív célokra használják.

Kép és szöveg: Farkas László

Ára 10 lej